

11—16 november

Debatter m. m.**Fredagen den 11 november**

	Sid.
Svar på fråga av herr Dickson ang. upplysningen i skolorna om de totalitära ideologierna	5
Interpellation av herr Källenius ang. domstolarnas handläggning av civilmål på näringslivets olika områden, m. m.	7

Tisdagen den 15 november

Svar på interpellation av herr Eliasson i Sundborn ang. behandling med förtursrätt inom 1958 års skattutjämningskommitté av frågan om beskattningsföremålens fördelning	10
Interpellationer av:	
herr Nelander ang. åstadkommande av överensstämmelse mellan kommun- och pastoratsindelning	13
fru Johansson i anledning av företagen omläggning av radioprogrammen	13
herr Nilsson i Bästekille ang. ersättning till fiskare som fått sina redskap förstörda genom stormskador	14
herr Gustavsson i Alvesta ang. statsbidragsbestämmelserna för nyelektrifiering	14
herr Hedin ang. åtgärder mot narkotikamissbruket	15

Onsdagen den 16 november

Svar på fråga av herr Gustavsson i Stockholm ang. de aviserade rundradiosändningarna från ett fartyg i Östersjön	18
Organisationsfrågor rörande försvaret m. m.	20
Besiktning av hästar som i fredstid uttagits för krigsmaktens behov	24
Minskning av den statliga kontrollen över kommunala organ	25
Decentralisering av statens elektriska inspektion	28
Ny kustradiostation på sydkusten	29

	Sid.
Tillgodoräknande av viss tjänstgöring som ungdomsinstruktör	31
Sänkning av fordonsskatten och brännoljeskatten för omnibusar	32
Likalönsprincipen, m. m.	33
Arbetsvärdering beträffande tjänster inom det statliga avlöningssystemet	55
Ekonomisk uppskattning av hushållsarbetet, m. m.	64
Arbetsidsreglering inom den yrkesmässiga biltrafiken, m. m.	73
Utjämning mellan församlingarna av kostnaderna för byggande och underhåll av kyrka	75
Åtgärder för att öka beståndet av lax	77
Interpellationer av:	
fröken Karlsson ang. ingivandet av förteckningar till arkivmyndigheterna	78
herr Hansson i Skegrie ang. överläggningar mellan regeringen och representanter för småföretagsamheten och jordbruket om den ekonomiska politiken	78

Samtliga avgjorda ärenden

Onsdagen den 16 november

<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 157, om organisationsfrågor rörande försvaret m. m.	20
— nr 158, om begränsningar i försvarsattachéorganisationen	24
— nr 159, om ekonomisk vidareutbildning för viss personal inom krigsmakten	24
— nr 160, om fullgörande inom hemvärdet av den tredje repetitionsövningen	24
— nr 161, om ändrad organisation av utbildningen inom armén	24
— nr 162, om besiktning av hästar som i fredstid uttagits för krigsmaktens behov	24
— nr 163, om ändring av bestämmelserna rörande traktamentsersättning till värnpliktiga	25
— nr 164, rörande vissa organisationsfrågor beträffande hälsovården i skolorna	25
— nr 165, om förbättrad samordning mellan enhets- och yrkesskola, m. m.	25
— nr 166, ang. minskning av den statliga kontrollen över kommunala organ	25
— nr 167, om decentralisering av statens elektriska inspektion	28
— nr 168, om ny kustradiostation på sydkusten	29
— nr 169, om tillgodoräknande av viss tjänstgöring som ungdomsinstruktör	31
<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 78, om sänkning av fordonsskatten och brännoljeskatten för omnibusar	32

	Sid.
<i>Andra lagutskottets</i> utlåtande nr 58, om likalönsprincipen, m. m.	33
— nr 59, om arbetsvärdering beträffande vissa tjänster inom det statliga avlöningssystemet	55
— nr 60, om en ekonomisk uppskattning av hushållsarbetet, m. m. . .	64
— nr 62, om arbetstidsreglering inom den yrkesmässiga biltrafiken, m. m.	73
<i>Tredje lagutskottets</i> utlåtande nr 30, om utjämning mellan församlingarna av kostnaderna för byggande och underhåll av kyrka.	75
<i>Jordbruksutskottets</i> utlåtande nr 39, om åtgärder för att öka beståndet av lax	77
— nr 40, ang. områden för trålfiske vid ostkusten.	78

Fredagen den 11 november

Kl. 14.00

§ 1

Justerades protokollet för den 3 innevarande november.

§ 2

Svar på fråga ang. upplysningen i skolorna om de totalitära ideologierna

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för eklelesiastikdepartementet, herr statsrådet EDENMAN, som yttrade:

Herr talman! Herr Dickson har frågat, om jag är i tillfälle att meddela kammaren, vilka åtgärder som vidtagits i anledning av de önskemål, bakom vilka riksdagen ställt sig beträffande upplysning i skolorna om de totalitära ideologiernas karaktär och målsättning.

Härpå får jag svara följande.

Först bör erinras om att det i vårt land sedan mer än tjugo år genom statens läroboksnämnd sker en kontinuerlig granskning av skolornas läroböcker. Därvid uppmärksammas självfallet också den framställning, som dessa ger om de totalitära ideologiernas karaktär och målsättning.

Vidare har en av skolöverstyrelsen tillsatt kommitté, som 1957 avlämnade ett betänkande om »Propagandakritik och samhällssolidaritét», gett konkreta förslag till särskilda kursmoment, inte bara om »propagandametoder i dikturländerna» utan också om »demokratiens och diktaturens livsformer». Detta betänkande fick en stor spridning. Förutom att det under remissgången tillställdes skolmyndigheter av olika slag, rekommenderade skolöverstyrelsen i en särskild PM angående betänkandets användning i undervisningen (publicerad i Aktuellt från skolöverstyrelsen 1959: 32), att detta också skulle

ingå i lärar- och elevbibliotek. Det rekommenderades också till användning vid lärarutbildningsanstalter, vid fortbildningskurser för lärare och vid pedagogdaggar, då man behandlar ämnen, som har anknytning till betänkandets innehåll.

Överstyrelsen förklarade sig också beredd att vid omarbetning av undervisningsplaner och metodiska anvisningar för olika skolformer inarbeta synpunkter av det slag som lagts fram i betänkandet. Så har delvis redan hunnit ske. I 1959 års »Tillägg till timplaner och huvudmoment vid försöksverksamhet med nioårig enhetsskola» ges utförliga anvisningar om målet för undervisningen i samhällskunskap i detta avseende.

I »Allmänna anvisningar för undervisning och fostran på skolans högre stadier», likaledes utfärdade 1959, understrykes vikten av att de unga göres uppmärksamma på propagandans olika former och att de varnas för att utan självständig eftertanke följa suggestiva eller auktoritativa paroller. Den överdriftiga propagandans metoder bör åskådliggöras för eleverna bl. a. vid undervisningen i historia och samhällskunskap.

I år har skolöverstyrelsen utfärdat ett särskilt cirkulär om »Fostran till hänsyn mot andra och respekt för människovärdet» (Aktuellt 1960: 14). Däri har överstyrelsen ånyo betonat vikten av att stärka motståndskraften mot alla slag av propaganda, »särskilt sådan som har formen av systematiska angrepp mot raser och folk».

Nyligen har skolöverstyrelsen till skolornas tjänst utsänt en folder med FN:s förklaring om de mänskliga rättigheterna. Råd och anvisningar för under-

Svar på fråga ang. upplysningen i skolorna om de totalitära ideologierna

visningen om internationellt samförstånd och samarbete har överstyrelsen vidare lämnat i en särskild skrift.

Slutligen förtjänar nämnas att från och med innevarande läsår läroämnet historia med samhällslära i gymnasiet successivt uppdelas i två ämnen, historia och samhällskunskap. Enligt vad som inhämtats kommer skolöverstyrelsen under det pågående arbetet med metodiska anvisningar för dessa båda ämnen att ytterligare beakta de frågor det här gäller. Vid ett sammanträde i våras med representanter för lärarorganisationernas ämnesföreningar träffade överstyrelsen överenskommelse med dessa om att söka få till stånd en representativ »dokumentsamling» till belysande av dessa frågor. Arbetet med att sammanställa denna pågår. Allteftersom den nu påbörjade reformen att fördela historia och samhällskunskap på två ämnen fortskrider, blir det självfallet också större möjligheter att i gymnasiets undervisning mera ingående än nu ta upp frågorna om de totalitära ideologiernas karaktär och målsättning.

Härpå anförde

Herr DICKSON (h):

Herr talman! Jag ber att till ecklesiastikministern få rikta ett tack för det utförliga och innehållsrika svaret. Jag har ett intryck av att vederbörande myndigheter känner det som en angelägen sak att hålla ett öga på dessa förhållanden. Det rör sig ju här också om någonting mycket viktigt i dagens värld.

Frågan var uppe vid vårriksdagen i anledning av en motion av herr Gustafsson i Kårby. Under utskottsbehandlingen föreslog jag att utlåtandet — förutom några ord rörande nazismen — bl. a. skulle innehålla följande mening: »Utskottet finner det anmärkningsvärt att i detta sammanhang föreskrifter ej aviseras angående upplysning i fråga om den i dagens läge långt farligare och mer aktuella världskommunistiska ideologien med dess våldsmetoder och klart

uttalade målsättning att genomsyra mänskligheten och därmed utplåna demokratin, och utskottet förutsätter och finner det angeläget att skolöverstyrelsen beaktar även detta.»

Nu ansåg utskottets majoritet, som bestod av samtliga utskottsledamöter, mig undantagen, att mitt önskemål var tillgodosett redan i den mera allmänt hållna skrivning som majoriteten hade presterat. Jag vill gärna tro, och ecklesiastikministerns svar här styrker mig i tron, att utskottets ledamöter därvidlag hade rätt och att man kommer att behandla även världskommunismen i cirkulär och i samband med de åtgärder som ytterligare kommer att vidtas.

Nu har ecklesiastikministern efter den fråga som jag har ställt redogjort för den upplysande och varnande verksamhet som planerats. Detta är nödvändigt och riktigt. Med talmannens medgivande får jag kanske bara göra det tillägget, att det på det ideologiska planet även behövs någonting positivt. Man bör inte bara komma med en negativ varning och påpekandet av faran, utan man bör också ge någonting positivt, annars blir varningarna i längden förgäves. Man ämnar nu tydligen som motvikt mot vad de totalitära ideologierna bjuder och som motvikt mot deras farliga infiltrationstendenser framhålla demokratiens fördelar framför diktaturen. Detta förefaller mig i viss mån i sammanhanget vara ett sorts »goddag yxskäft». De båda begreppen diktatur och demokrati är ju inte några ideologiska begrepp i samma mening som begreppet kommunism och andra liknande läror. Det rör sig här om samhällsformer, inte om ideologier. En ideologi måste mötas på det ideologiska planet, annars blir det ingen verkan. Det är därför nödvändigt att förutom varningarna mot kommunistiska och nazistiska tendenser ge eleverna i skolan — och för övrigt hela allmänheten — en klar ideologi, utan vilken demokratin ald-

Interpellation ang. domstolarnas handläggning av civilmål på näringslivets olika områden, m. m.

rig kan få det innehåll som håller den frisk och livsduglig. Man kan vara politiskt och religiöst neutral, men neutral i ideologiskt hänseende kan ingen människa i längden vara.

Undervisningen kan vara neutral från konfessionell och partipolitisk synpunkt. Jag tror att alla skulle bli chockerade om en lärare försökte att få sina elever att bli högermän eller socialdemokrater, centerpartister eller folkpartister. Där kan man lätt hindra ett oskick. Beträffande en *kommunistisk* lärare kan man dock aldrig sätta något tillförlitligt stopp; han kan omärkligt infiltrera sina elever med den ideologi som helt och hållet besjälar honom. Det är därför det är så viktigt att hålla isär dessa begrepp.

Ja, jag är rädd för att jag frestar herr talmannens tålmod om jag gör ännu flera utvecklingar i anledning av en enkel fråga. Jag är emellertid angelägen att än en gång få betona vikten av att någonting positivt läggs fram utöver de rent varnande elementen i den verksamhet som från skolmyndigheternas sida kommer att bedrivas, och jag tackar ännu en gång för svaret.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 3

Föredrogs den av herr *Elmwall* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet angående obligatorisk säkerhetstestning av bilar.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 4

Interpellation ang. domstolarnas handläggning av civilmål på näringslivets olika områden, m. m.

Herr KÄLLENIS (h) erhöll på begäran ordet och yttrade:

Herr talman! Vid den nuvarande rättegångsbalkens (RB) införande 1948 hyste man stora förhoppningar om att det nya förfarandet med muntlighet och omedelbarhet skulle leda till större rättssäkerhet och snabbhet och jämväl till begränsade rättegångskostnader. Tyvärr har dessa förhoppningar icke i allo infriats; det är fortfarande mycket tidsödande och mycket kostsamt att processa. Framför allt inom affärlivet föredrar man ofta av rent praktiskt-ekonomiska skäl en förlikning, även om man därvid anser sig få avstå från en del av sin rätt. Sedan RB infördes har dessutom den tekniska och ekonomiska utvecklingen gått framåt i ständigt stegrad tempo. Näringslivets förhållanden har blivit alltmera specialiserade och invecklade och har samtidigt i allt större utsträckning kommit att undandragas de ordinarie domstolarnas handläggning. Inom olika grenar av näringslivet använder man sig i stället i ökad omfattning av skiljeförfarande enligt lagen 1929 om skiljemän och låter således särskilt utsedda sakkunniga slita förekommande tvister. Bidragande till denna utveckling torde vara dels långsamtheten och de dyra kostnaderna som är förenade med det ordinarie domstolsförfarandet, dels behovet av speciell sakkunskap hos domarna.

Flera olika skäl kan anföras för och emot en dylik utveckling. Ur de ordinarie domstolarnas synpunkt är det givetvis av utomordentlig vikt, att deras domare får hålla sig à jour med utvecklingen på näringslivets olika områden och där förekommande juridiska frågor. Stundom förekommer att domare i de ordinarie domstolarna anlitas i skiljenämnder, men detta anlitande torde ske i mera begränsad omfattning. Här är också särskilt att märka förbudet för justitieråd och regeringsråd att tjänstgöra i skiljenämnd. Å andra sidan kan man icke blunda för att de tvister på näringslivets olika områden, vilka hand-

Interpellation ang. domstolarnas handläggning av civilmål på näringslivets olika områden, m. m.

lägges vid de ordinarie domstolarna, ofta är alltför invecklade för att kunna behärskas av domstolsdomarna, även om dessa i sig är mycket skickliga; de kanske aldrig tidigare haft tillfälle att syssla med en fråga av liknande art.

Skiljeförfarandet är emellertid ej heller fritt från kritik. Skiljemannalagen är ju sedan 1929 och torde icke vara helt anpassad efter de invecklade rätts-tvister, som numera ofta förekommer inom näringslivet. Det kan anmärkas mot att skiljenämndernas avgöranden icke behöver vara motiverade. De är ej heller offentliga. Även om dylika avgöranden icke har prejudicerande verkan, undandragas därigenom alla — utom de i tvisten inblandade — kunskapen om skiljenämndens domslut, och man får ingen säker ledning för vad som är praxis. Vidare har stark kritik utövats mot sättet att utse skiljemän, vilket anses kunna äventyra ojävigheten.

En obestriddlig fördel med skiljeförfarandet är den faktiska möjligheten att för varje sak *kunna* skapa en domstol med särskild insikt och erfarenhet i de aktuella tvistefrågorna.

Det skulle vara lyckligt, om samma möjlighet till sakkunnig behandling, som föreligger enligt skiljemannalagen, kunde åvägabringas inom det ordinarie domstolsväsendets ram, måhända genom inrättande av särskilda avdelningar vid någon eller några av rikets största rådhusrätter. Vid sådant förhållande kunde man välja mellan två olika rättsvägar: skiljeförfarandet och den statliga rättskipningen.

De här berörda problemen diskuteras nyligen på handelshögskolan i Stockholm inför Sveriges domareförbund under rubriken »Domstolsorganisationen i stöpsleven». Vid diskussionen och debatten var herr justitieministern närvarande.

Med hänvisning till vad jag här sagt anholder jag om kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för

justitiedepartementet få framställa följande frågor:

Har herr statsrådet uppmärksammat, att tvister på olika områden inom näringslivet kommit att i ökad omfattning undandragas de ordinarie domstolarnas handläggning? Har herr statsrådet vidare uppmärksammat, att vissa synpunkter framkommit beträffande skiljeförfarandet enligt 1929 års lag om skiljemän? Om, såsom kan förmodas, herr statsrådet i så fall konstaterat, att dessa förhållanden har sin grund i bristfälligheter i gällande rättegångsbalk och skiljemannalag, har herr statsrådet då för avsikt att tillsätta särskilda sakkunniga för en snabb utredning eller översyn rörande de allmänna domstolarnas handläggning av civilmål på näringslivets olika områden, ävensom rörande skiljeförfarandet enligt 1929 års lag om skiljemän, med uppdrag tillika åt de sakkunniga att under arbetets gång föreslå, vilka omedelbara åtgärder som bör vidtagas?

Denna anhållan bordlades.

§ 5

Till bordläggning anmäldes statsutskottets utlåtanden:

nr 157, i anledning av väckt motion om vissa organisationsfrågor rörande försvaret m. m.,

nr 158, i anledning av väckt motion om begränsningar i försvarsattachéorganisationen,

nr 159, i anledning av väckta motio-
ner om ekonomisk vidareutbildning för
viss personal inom krigsmakten,

nr 160, i anledning av väckta motio-
ner om fullgörande inom hemvärnet av
den tredje repetitionsövningen,

nr 161, i anledning av väckta motio-
ner om ändrad organisation av utbild-
ningen inom armén,

nr 162, i anledning av väckta motio-
ner om besiktning av hästar, som i

fredstid uttagits för krigsmaktens behov,

nr 163, i anledning av väckt motion om viss ändring av bestämmelserna rörande traktamentsersättning till värnpliktiga,

nr 164, i anledning av väckta motioner rörande vissa organisationsfrågor beträffande hälsovården i skolorna,

nr 165, i anledning av väckt motion om förbättrad samordning mellan enhetsskola och yrkesskola, m. m.,

nr 166, i anledning av väckta motioner angående möjligheterna att minska den statliga kontrollen över kommunala organ,

nr 167, i anledning av väckta motioner om decentralisering av statens elektriska inspektion,

nr 168, i anledning av väckta motioner om en ny kustradiostation på sydkusten, och

nr 169, i anledning av väckta motioner om tillgodoräknande av viss tjänstgöring som ungdomsinstruktör;

bevillningsutskottets betänkande nr 78, i anledning av väckta motioner om sänkning av fordonsskatten och brännolja-skatten såvitt avser omnibussar;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 58, i anledning av väckta motioner om likalönsprincipen, m. m.,

nr 59, i anledning av väckta motioner om arbetsvärdering beträffande vissa tjänster inom det statliga avlönings-systemet,

nr 60, i anledning av väckta motioner om en ekonomisk uppskattning av hushållsarbetet, m. m., och

nr 62, i anledning av väckt motion om arbetstidsreglering för personal inom den yrkesmässiga biltrafiken, m. m.;

tredje lagutskottets utlåtande nr 30, i anledning av motioner om utjämning mellan församlingarna av kostnaderna för byggande och underhåll av kyrka; samt

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 39, i anledning av väckta motioner om åtgärder för att öka beståndet av lax, och

nr 40, i anledning av väckt motion om utredning angående områden för trälfiske vid ostkusten.

§ 6

Anmäldes, att följande Kungl. Maj:ts skrivelse och proposition tillställts kammaren:

nr 173, med överlämnande av redogörelse från Nordiska rådets svenska delegation; och

nr 182, angående bestridandet av kostnader för svenska FN-styrkor m. m.

Nämnda skrivelse och proposition bordlades.

§ 7

Tillkännagavs, att bankoutskottet jämlikt § 21 riksdagsstadgan anmält att till utskottet från fullmäktige i riksgäldskontoret inkommit framställning angående omorganisation av riksdagens ekonomibyrå.

Denna anmälan bordlades.

§ 8

Upplästes följande till kammaren inkomna ansökan:

Till Riksdagens andra kammare

Härmed får jag vördsamt anhålla om ledighet från riksdagsarbetet under tiden den 14 till och med den 23 november 1960 för att deltaga i resa till England.

Stockholm den 10 november 1960.

Astrid Bergegren

Kammaren biföll denna anhållan.

Kammarens ledamöter åtskildes här- efter kl. 14.18.

In fidem

Sune K. Johansson

Tisdagen den 15 november

Kl. 16.00

§ 1

Justerades protokollen för den 8 och den 9 innevarande november.

§ 2

Herr talmannen meddelade, att herr Asp, som vid kammarens sammanträde den 17 oktober med läkarintyg styrkt sig tills vidare vara hindrad att delta i riksdagsgöromålen, denna dag åter intagit sin plats i kammaren.

§ 3

Upplästes följande till kammaren inkomna läkarintyg:

Att riksdagsmannen Gunnar Engkvist, f. 06 01 25, Bjärnum, som behandlas av mig för bensår (ulcus crur. post thrombot.), är oförmögen att fullgöra sina riksdagsuppdrag fr. o. m. 12/11 t. o. m. 22/11 1960 intygas härmed.

Hässleholm den 12 november 1960

Einar Sandegård

Med. dr, överläkare

Herr Engkvist beviljades ledighet från riksdagsgöromålen från och med den 12 till och med den 22 innevarande månad.

Vidare föredrogos följande till kammaren inkomna ansökningar:

Till Riksdagens andra kammare

Härmed anhålles om ledighet från riksdagsarbetet under tiden den 14 nov. t. o. m. den 23 nov. 1960 för resa till England.

Stockholm den 14 november 1960

Tore Bengtsson

Till Riksdagens andra kammare

Härmed får jag vördsamt anhålla om ledighet från riksdagsarbetet under ti-

den den 14 till och med den 23 november 1960 för att delta i riksdagsdelegationens resa till England.

Stockholm den 14 november 1960

Folke Björkman

Kammaren biföll dessa ansökningar.

§ 4

Svar på interpellation ang. behandling med förtursrätt inom 1958 års skatteutjämningskommitté av frågan om beskattningsföremålen fördelning

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÅNG, som yttrade:

Herr talman! I en interpellation har herr Eliasson i Sundborn frågat om jag vill medverka till att 1958 års skatteutjämningskommitté med förtur behandlar fördelningen av skatten mellan olika kommuner, särskilt i fråga om skogsbrukets inkomster. Han har därvid uttryckt önskemål om att de kommuner, där skogsfastigheterna är belägna, skall bli bättre tillgodosedda.

Till svar får jag anföra följande.

Kommunalskattelagen stadgar att, när en förvärvskälla omfattar fastigheter inom olika kommuner, så skall inkomsten beskattas i varje kommun till så stor del, som kan anses ha influtit inom kommunen. Fördelningen skall i princip vara exakt, men tillräcklig utredning härför förebringas inte alltid. Fördelningen görs enligt lagen då efter mera schablonmässiga grunder.

Särskilda fördelningsgrunder finns också för det fall att samma företag eller koncern både äger skogar och driver förädlingsindustri. Enligt dessa regler skall skogsprodukternas verkliga

Svar på interpellation ang. behandling med förtursrätt inom 1958 års skatteutjämningskommitté av frågan om beskattningsföremålets fördelning

värde alltid deklarerar i skogskommunen.

Från rättvisesynpunkter kan inte någon anmärkning göras mot de nuvarande lagreglerna. De innebär ju, att hela skogsinkomsten skall tilldelas skogskommunerna och så exakt som möjligt fördelas mellan dem.

Vad herr Eliasson diskuterar i sin interpellation är synbarligen mera tillämpningsfrågor än lagstiftningsfrågor. Det ankommer här på vederbörande kommun att bevaka sina intressen. Är den missnöjd med taxeringsnämndernas sätt att fördela inkomsterna, får den anföra besvär hos prövningsnämnden eller — om flera län berörs — hos mellankommunala prövningsnämnden.

Under dessa förhållanden kan jag inte finna någon anledning att ge de i interpellationen berörda frågorna speciell förtursrätt hos skatteutjämningskommittén.

Med det anförda anser jag mig, herr talman, ha besvarat interpellationen.

Härpå anförde

Herr ELIASSON i Sundborn (cp):

Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet få framföra ett tack för svaret på min interpellation.

Jag har i interpellationen framhållit betydelsen av sådana regler för beskattning av storskogsbrukets inkomster att de kommuner, i vilka skogsfastigheterna är belägna, blir tillgodosedda på ett rättvist sätt. Jag utgår ifrån att därom i och för sig inte råder några meningsskiljaktigheter mellan finansministern och mig.

I de delar av landet, där storskogsbruket är företrätt, brukas ofta fastigheter inom flera kommuner som en förvaltningsenhet, och i sådana fall skall den från fastigheterna härflutna inkomsten beskattas gemensamt och till så stor del i varje kommun som kan

anses ha influtit inom kommunen. Ofta förmenar man sig dock inte genom en utredning kunna klarlägga vilka inkomster som har influtit, och i dylika fall göres en fördelning efter mera schablonmässiga regler. Då fördelas inkomsten mellan kommunerna efter vad som kan befinnas skäligt med hänsyn till den bruttointäkt som influtit i varje kommun, eller också sker fördelningen i förhållande till fastigheternas taxeringsvärden. Den sistnämnda metoden synes vara den vanligaste.

Om samma företag eller koncern äger både skog och förädlingsindustri, så gäller särskilda fördelningsregler. Som finansministern påpekat skall skogsprodukternas verkliga värde då alltid deklarerar i skogskommunen.

Jag har i interpellationen framhållit att man i skogskommunerna ofta har betydande svårigheter att kämpa mot. Avfolkningstendenserna är på många håll mycket starka och skatteunderlaget svagt. Den kommunala utdebiteringen är redan nu mycket hög, och man måste räkna med att framtida kostnadskrävande utgifter kommer att leda till ytterligare skattehöjningar. Jag tänker här bland annat på enhetsskolans genomförande.

Det kan sålunda inte bestridas att många kommuners framtidsperspektiv är allt annat än ljusa. Jag tror inte heller att finansministern vill förneka att allmänheten i många av de kommuner, där storskogsbruket är företrätt, hyser den uppfattningen att det beskattningssystem vi nu har inte ger ett tillfredsställande resultat.

I åtskilliga kommuner innehar bolag eller andra företrädare för storskogsbruket en mycket betydande del av kommunernas skogsareal, men skatteintäkterna från den delen kan även under relativt goda år på sina håll bli bara några hundralappar utöver vad som motsvarar fastighetsskatten.

Det är med hänsyn till dessa förhål-

Svar på interpellation ang. behandling med förtursrätt inom 1958 års skatteutjämningskommitté av frågan om beskattningsföremålets fördelning

landen som jag har frågat, om finansministern är villig att medverka till att spørsmålet om beskattningsföremålets fördelning behandlas med förtur inom skatteutjämningskommittén, så att vi senast vid 1962 års riksdag skall kunna pröva om ändring bör genomföras i reglerna för beskattning av storskogsbrukets inkomster.

Finansministern tycker av svaret att döma, att man ur rättvisesynpunkt inte kan rikta någon anmärkning mot nuvarande beskattningsregler. I den mån tillämpningen av kommunalskattelagens bestämmelser på detta område inte anses ge tillfredsställande resultat, hänvisar finansministern den kommun, som är missnöjd, till att anföra besvär över taxeringsnämndens sätt att fördela inkomsterna.

Jag är mycket väl medveten om att den vägen står öppen. Men jag tror också det är riktigt att säga att de kommunala förtroendemän, som kanske inte känner sig helt nöjda med resultatet, nog tycker sig ha stora svårigheter att få en tillräcklig insyn i dessa förhållanden. Det beror bl. a. på att ärenden av detta slag handläggs av särskilda taxeringsnämnder, och man drar sig säkert också för att anföra besvär på grund av svårigheter att överblicka de beräkningar, beräkningsgrunder och skälighetsbedömningar, på vilka fördelningen av inkomsten kan grunda sig.

Jag har, herr talman, ingen anledning att uttala mig om huruvida nuvarande bestämmelser är tillfredsställande eller inte eller huruvida anmärkningar kan göras mot tillämpningen av dem. Men jag har den uppfattningen att det är angeläget, mot bakgrunden av den kritik som här riktas mot resultatet och även av andra skäl, att en översyn snarast kommer till stånd. Jag beklagar att finansministerns svar inte innebär, att dessa frågor kommer att behandlas med någon speciell förtursrätt i utredningsarbetet.

Jag är kanske en liten smula förvånad över det. Jag har ändå dragit den slutsatsen av finansministerns direktiv till utredningen, att han anser att dessa frågor också måste prövas vid det utredningsarbete, som skatteutjämningskommittén har att bedriva. Jag tror som sagt att det är angeläget att denna utredning grundligt studerar frågan, huruvida de nuvarande beskattningsreglerna och deras tillämpning ger ett rättvisande resultat för de kommuner där skogsfastigheterna är belägna. Det är det jag har velat komma fram till. Först därefter kan man med betämdhet uttala sig om huruvida reglerna är tillfredsställande eller inte. Tyvärr ser det av finansministerns svar ut som om utredningsresultatet på detta område kommer att dröja ganska lång tid.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 5

Föredrogos var för sig följande Kungl. Maj:ts å kammarens bord liggande skrivelse och proposition. Därvid remitterades

till utrikesutskottet skrivelsen nr 173, med överlämnande av redogörelse från Nordiska rådets svenska delegation; samt

till statsutskottet propositionen nr 182, angående bestridandet av kostnader för svenska FN-styrkor m. m.

§ 6

Föredrogs och lades till handlingarna bankoutskottets å bordet vilande anmälan jämlikt § 21 riksdagsstadgan att till utskottet från fullmäktige i riksgäldskontoret inkommit framställning angående omorganisation av riksdagens ekonomibyrå.

§ 7

Föredrogos, men bordlades åter statsutskottets utlåtanden nr 157—169, be-

Interpellation ang. åstadkommande av överensstämmelse mellan kommun- och pastoratsindelning — Interpellation i anledning av företagen omläggning av radioprogrammen

villningsutskottets betänkande nr 78, andra lagutskottets utlåtanden nr 58—60 och 62, tredje lagutskottets utlåtande nr 30 samt jordbruksutskottets utlåtanden nr 39 och 40.

§ 8

Föredrogs den av herr *Källenius* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan, att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet angående domstolarnas handläggning av civilmål på näringslivets olika områden, m. m.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 9

Interpellation ang. åstadkommande av överensstämmelse mellan kommun- och pastoratsindelning

Herr *NELANDER* (fp) erhöll på begäran ordet och yttrade:

Herr talman! I sitt beslut angående en reform av den territoriella pastoratsindelningen och den församlingsprästerliga organisationen uttalade 1957 års höstriksdag, att pastoraten i princip bör ha sådan anknytning till de borgerliga kommunerna, att kommun- och pastoratsgränser ej skära varandra. Avsteg från denna princip skulle ske endast om i ett enskilt fall sådan anknytning skulle bli till skada för de kyrkliga intressena. Beträffande behandlingsordningen beslöt riksdagen, att kammarkollegiet skulle avge utlåtande över de förslag till ny indelning och organisation, som domkapiteln på Kungl. Maj:ts uppdrag komme att upprätta för respektive stift.

Kammarkollegiet har nu beslutat höra ett stort antal församlingar i Lunds stift över i kollegiet utarbetade ändringsförslag, som i stort sett syftar till bättre överensstämmelse mellan de nybildade pastoraten och nu gällande kommunin-

delning. Samtidigt med att arbete pågår inom inrikesdepartementet för förberedande av en ändrad kommunindelning synes man alltså vara i färd med att verkställa en annan indelningsreform, trots att riksdagen beslutat, att de båda indelningarna i princip bör överensstämma beträffande gränsdragningar.

Med anledning av det anförda anhåller jag om andra kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för eklelesiastikdepartementet få framställa följande fråga:

Föreligger det enligt statsrådets mening någon möjlighet att samordna arbetet med här ovan berörda indelningsreformer, så att största möjliga överensstämmelse i fråga om områdesindelningen uppnås?

Denna anhållan bordlades.

§ 10

Interpellation i anledning av företagen omläggning av radioprogrammen

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Fru *JOHANSSON* (s), som anförde:

Herr talman! Från och med den 1 oktober 1960 har en omläggning av radioprogrammen genomförts. Härmed har säkerligen vissa fördelar vunnits, men samtidigt har en icke oväsentlig försämring inträtt för den del av radiolyssnare som endast har tillgång till program 1. Sålunda har kvällsprogrammen i P 1 förvandlats till i stort sett lättare underhållning. Den som vill lyssna till seriös musik, dramatik och andra kulturprogram är hänvisad till P 2.

För dem som är innehavare av FM-apparater är frågan enkel att lösa. Men den grupp av lyssnare — man torde kunna räkna med omkring 35 procent — som saknar möjlighet att ta in P 2, har berättigad anledning att vara missnöjda med den nya anordningen. Det

Interpellation ang. ersättning till fiskare som fått sina redskap förstörda genom stormskador — Interpellation ang. statsbidragsbestämmelserna för nyelektrifiering

gäller här i största utsträckning personer med små inkomster, pensionärer, sjuka och isolerade människor, som ej anser sig ha råd med den extra kostnad det innebär att kunna avlyssna även P 2. Enbart avgiften för radiolicensen utgör för många gamla och sjuka ett djupt grepp i kassan.

Omläggningen av programmen har även väckt uppmärksamhet i de övriga nordiska länderna. Sålunda har man från norsk sida uttalat sin förvåning och besvikelse över det program som nu serveras genom P 1.

Under hänvisning till vad ovan anförts får jag anhålla om kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få rikta följande frågor:

Anser herr statsrådet att omläggningen av radioprogrammen fyller de anspråk som den radiolyssnande allmänheten har rätt att ställa enligt § 4 i överenskommelse av den 15 maj 1959 mellan svenska staten och Sveriges Radio Aktiebolag angående rundradions programverksamhet? Om så icke är fallet: Vill herr statsrådet medverka till att här berörda synpunkter blir beaktade?

Denna anhållan bordlades.

§ 11

Interpellation ang. ersättning till fiskare som fått sina redskap förstörda genom stormskador

Ordet lämnades på begäran till

Herr NILSSON i Bästekille (h), som yttrade:

Herr talman! Höstens stormar på ost- och sydkusten har förorsakat stora skador på fiskredskapen. Hur stora förluster fiskarna lidit kan ännu inte anges, men det torde röra sig om miljon-tals kronor. Om man också beaktar att fiskarna även vid förra höstens stor-

mar drabbades av stora förluster av redskap, så förstår man i vilken svår ekonomisk situation de befinner sig. Regeringens åtgärd att bevilja uppskov ett år med amortering av förra årets fiskredskapslån hälsas med tillfredsställelse, men den är inte i nuvarande situation tillräcklig.

De fiskare som förlorat sina fiskredskap kan erhålla bidrag från anslaget »Bidrag till fiskare för förlust av fiskredskap m.m.» För innevarande budgetår utgör anslaget 25 000 kr., men enligt vad jag erfarit utgör behållningen under anslaget för närvarande endast omkring 20 000 kr. Då medelåtgången under »normala» förlustår håller sig vid i genomsnitt 33 000 kr per budgetår torde anslaget för innevarande budgetår inte på långt när räcka till med hänsyn till höstens stora stormskador på fiskredskapen. Möjligheterna att få lån från statens fiskredskapslånefond är också begränsade, då de inne stående beloppen på denna fond nu är obetydliga.

Med stöd av vad sålunda anförts anhåller jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet få rikta följande fråga:

Vill herr statsrådet medverka till att ytterligare medel anvisas under anslaget »Bidrag till fiskare för förlust av fiskredskap m.m.», så att de fiskare som fått sina redskap förstörda vid stormskador i någon mån kan hållas skadeslösa?

Denna anhållan bordlades.

§ 12

Interpellation ang. statsbidragsbestämmelserna för nyelektrifiering

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (cp) erhöll på begäran ordet och anförde:

Herr talman! Enligt Kungl. Maj:ts kungörelse om statligt stöd åt landsbygdens elförsörjning den 28 maj 1959

Interpellation ang. åtgärder mot narkotikamissbruket

(SFS 1959:369) skall nyelektrifieringsbidragen utgå efter samma siffermässiga bedömningsgrunder som tidigare, dock att, såvida ej särskilda skäl föreligger, företaget skall vara i uppenbart behov av finansiellt tillskott för åtgärden och ha utnyttjat förefintliga möjligheter att på annat sätt anskaffa medel för dess genomförande.

Sedan bestämmelserna trätt i kraft den 1 juli 1959 avslog elektrifieringsberedningen den 29 december 1959 ett antal ansökningar med motiveringen, att dels det sökande distributionsföretaget och dels fastighetsägarna icke vore i uppenbart behov av statsbidrag för elektrifieringens genomförande.

Kungl. Maj:t har därför tagit ställning till de besvär, som anförts av berörda distributionsföretag, och den 15 september 1960 helt eller delvis upphävt beredningens beslut samt återförvisat fem av de sex ärendena till beredningen. Innebörden av Kungl. Maj:ts beslut torde vara, att distributionsföretagens interna ekonomi i regel icke skall påverka möjligheterna att erhålla statsbidrag, medan däremot fastighetsägarens behov av ekonomiskt stöd för elektrifieringens genomförande i regel skall vara avgörande för erhållande av bidrag. Bestämmelsernas tillämpning på detta sätt torde otvivelaktigt komma att medföra, att en arrendator, vilkens ekonomi är sådan, att han för sin del borde vara berättigad till bidrag, icke kommer att få sin bostad elektrifierad, enär fastighetsägaren icke vill genomföra elektrifieringen utan bidrag.

Med anledning av vad som ovan anförts får jag anhålla om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet få framställa följande frågor:

Har herr statsrådet uppmärksammat vilka följder Kungl. Maj:ts beslut den 15 september 1960, i ärenden angående statsbidrag för nyelektrifiering, kan komma att medföra för arrendatorer, vilka bebor oelektrificerade fastigheter,

som på grund av ägarens förmögenhetsställning icke kan komma i åtnjutande av statsbidrag?

Är herr statsrådet beredd att medverka till en sådan ändring av nuvarande statsbidragsbestämmelser för nyelektrifiering, att den blivande elabonnentens ekonomiska förhållanden och icke fastighetsägarens förmögenhetsställning blir avgörande vid behandlingen av ansökningar om statsbidrag för elektrifiering av utarrenderade jordbruksfastigheter eller andra helårsbebodda bostäder på landsbygden?

Denna anhållan bordlades.

§ 13**Interpellation ang. åtgärder mot narkotikamissbruket**

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Herr HEDIN (h), som yttrade:

Herr talman! Den tilltagande användningen av thinner i berusningssyfte bland många ungdomar runt om i landet har på senaste tiden allmänt observerats på grund av några aktuella fall av höggradigt missbruk. Det finns anledning för statsmakterna liksom för berörda myndigheter och målsmän att allvarligt uppmärksamma detta förhållande, som otvivelaktigt påkallar snabba och effektiva motåtgärder. Jag har med tillfredsställelse tagit del av pressuppgifter vilka antyder att inrikesministern avser att vidtaga åtgärder mot thinnermissbruket.

Missbruket av thinner utgör dock endast en del av hela det omfattande problem, som gäller det enligt polisens uppfattning på ett högst oroväckande sätt växande missbruket över huvud taget av narkotika, sömnmedelspreparat o. s. v. Och därvidlag finns det alldeles speciell orsak att hysa oro på grund av att allt flera i allt lägre åldrar bryts ned genom att intaga lugnande eller stimulerande tabletter av olika slag eller

Interpellation ang. åtgärder mot narkotikamissbruket

också nå en snabbare effekt genom att övergå till en mera avancerad form av missbruk och sålunda injicera gifterna. Den statistik som uppvisar hur på få år antalet ungdomar i Stockholm, vilka härigenom blivit utpräglade narkomaner, har vuxit inger de starkaste betänkligheter. Men fallen av missbruk även ute i landet synes också öka.

När det gäller alkoholister, finns det sedan länge en lagstiftning, som möjliggör omhändertagande på alkoholistanstalt av personer som genom missbruk utgör en fara för den allmänna säkerheten och alldeles särskilt för deras närmaste anhöriga. Någon motsvarande lagstiftning beträffande personer, vilka genom missbruk av narkotika utgör en minst lika stor samhällsfara och fara för enskilda, finns däremot ej. Förklaringen härtill är naturligtvis hänsynen till den enskilde missbrukarens rättssäkerhet och risken för att ingripanden kan ske, vilka äventyrar denna rättssäkerhet. Problemet är därtill jämförelsevis nytt i vårt land i sin nuvarande omfattning.

Domstolarna kan visserligen föreskriva, att de som på grund av långtgående narkotikamissbruk gjort sig skyldiga till tablettfylleri vid ratten o. s. v. frivilligt bör söka vård på mentalsjukhus, men någon laglig grund för längre gående åtgärder saknas. Eftersom det emellertid obestriddligen förhåller sig så, att många missbrukare av narkotika utgör en minst lika stor fara för samhället och enskilda som alkoholmissbrukare, kan det ifrågasättas, om ej en skärpt lagstiftning bör övervägas, som ur lagens synpunkt jämställer narkotikamissbrukare med missbrukare av spritdrycker. Det förstnämnda missbruket torde då lämpligen kunna föranleda tilläggsbestämmelser inom nykterhetslagstiftningens ram.

Allvarlig risk finns för att, om samhället visar fortsatt relativt stor passivitet gentemot narkotikamissbruket, detta kommer att få än mera ökad sprid-

ning. Åtgärder synes emellertid ej blott eller ens i främsta rummet böra vidtagas mot missbrukarna utan framför allt mot dem, som i förvärvssyfte utnyttjar deras last genom att oftast till ockerpriser tillhandahålla de tableter och övriga gifter, som dessa olyckliga människor med alla medel söker skaffa sig. Polisens viktigaste uppgift i kampen mot narkotikamissbruket är att uppsåra och i görligaste mån förhindra den ruskiga försäljning, som det här är fråga om. Därjämte har polisen att söka uppsåra de s. k. narkotikagång, vilkas ledare skapar kontakter mellan de illegala försäljarna och gängens medlemmar samt även lär dessa att injicera de gifter som används. Gängnarkomanien utgör en skrämmande realitet, som statsmakterna har all anledning att beakta, och polisens insatser för att förebygga missbruket ingår som ett utomordentligt viktigt led i den första beredskapslinjen mot sådant missbruk.

Medicinalstyrelsen och psykiatrikererna har sedan länge sin uppmärksamhet riktad på det tilltagande narkotikamissbruket. Medicinalstyrelsen har också — i samarbete med läkarna och apoteken — successivt skärpt kontrollen över förskrivning och expediering av narkotika.

Spörsmålet om åtgärder mot narkotikamissbruket är visserligen föremål för en utredning inom inrikesdepartementet, men resultatet av utredningen dröjer, och det förefaller som om missbrukets oroväckande ökning på senaste tiden borde föranleda ingripanden snarast.

Med hänvisning till vad som ovan anförts hemställer jag att till statsrådet och chefen för inrikesdepartementet få rikta följande interpellation:

Har herr statsrådet observerat, att narkotikamissbruket runt om i landet under senaste tiden har tilltagit på ett oroväckande sätt, och är herr statsrådet beredd att påskynda den pågående utredningen om åtgärder mot detta

Interpellation ang. åtgärder mot narkotikamissbruket

missbruk samt även framlägga förslag angående en sådan förstärkning av kriminalpolisens resurser, som synes nödvändig för en effektiv bekämpning av missbruket?

Denna anhållan bordlades.

§ 14

Anmäldes och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 357, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 26 § förordningen den 3 april 1959 (nr 92) om förfarandet vid viss konsumtionsbeskattning, m. m.; och

nr 358, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om bidrag till vanföra ägare av motorfordon.

Vidare anmäldes och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 359, i anledning av väckt motion om viss ändring i lagen angående förbud mot införsel till riket av varor med oriktig ursprungsbeteckning;

nr 360, i anledning av väckta motioner om vissa undantag från bestämmelserna angående yrkesmässig automobiltrafik; och

nr 361, i anledning av väckt motion angående decentralisering av tillståndsgivningen beträffande yrkesmässig biltrafik.

§ 15

Tillkännagavs att följande Kungl. Maj:ts propositioner överlämnats till kammaren:

nr 183, med förslag till lag om ändrad lydelse av 12 § 2 mom. civilförsvarslagen den 22 april 1960 (nr 74),

nr 184, angående omorganisation av örlogsvarven, och

nr 185, angående om- och tillbyggnad av kirurgiska kliniken vid serafimerlasarettet.

Dessa propositioner bordlades.

§ 16

Anmäldes följande till herr talmanen under sammanträdet avlämnade motioner, nämligen

nr 869, av herrar *Anderson* i Sundsvall och *Larsson* i Stockholm, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 175, med förslag till lag om parkeringsbot, m. m.,

nr 870, av fröken *Höjer* och herr *Gustafson* i Göteborg, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 178, angående lönegradsplaceringen för vissa tjänster m. m., samt

nr 871, av herrar *Senander* och *Johansson* i Stockholm, likaledes i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 178.

Dessa motioner bordlades.

§ 17

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 16.21.

In fidem
Sune K. Johansson

Onsdagen den 16 november

Kl. 11.00

§ 1

Svar på fråga ang. de aviserade rundradiosändningarna från ett fartyg i Östersjön

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet SKOGLUND, som yttrade:

Herr talman! Herr Gustafsson i Stockholm har frågat mig om några åtgärder kommer att vidtagas från statens sida i anledning av de aviserade rundradiosändningarna från ett fartyg i Östersjön.

Som svar vill jag anföra följande.

Sändningar av det slag, som herr Gustafsson berör, är betänkliga från framför allt den synpunkten, att de kringgår gällande internationella konventioner och bestämmelser på telekommunikationens område.

I en lång rad internationella konferenser har ett omfattande arbete lagts ned för att skapa en lagbunden ordning för radioutsändningar. Eftersom tillgången på radiofrekvenser är strängt begränsad, är en sådan ordning nödvändig, om man skall undvika kaos i etern. Konventioner och överenskommelser, som omfattas av så gott som samtliga stater, har ingåtts om fördelning av tillgängliga våglängder och om reglementen för radio- och teletrafiken. Enligt gällande konvention är vidare rundradiosändningar från rörliga stationer på havet utanför de nationella territorialgränserna förbjudna. Bakgrunden härtill är främst, att varje sådan sändare inkräktar på andra stationers våglängder och förorsakar störningar i den legala radio- och televerksamheten.

Den aviserade sändaren i Östersjön,

som enligt vad som uppgivits skall inrikta sin verksamhet mot Stockholm och kringliggande städer, monteras på ett fartyg, som enligt de första uppgifterna skulle uppträda under Nicaraguas flagg. Efter erinran från svenska telestyrelsen har emellertid vederbörande myndighet i Nicaragua meddelat, att radioutsändningarna icke skall få äga rum från ett fartyg, som för detta lands flagg. Enligt senare publicerade uppgifter väntas fartyget skola uppträda såsom statslöst.

Så länge fartyget håller sig utanför svenskt territorialvatten, torde det icke vara möjligt att vidtaga rättsliga åtgärder mot detta inom ramen för gällande svensk lagstiftning.

Från statens sida måste man emellertid ställa sig starkt kritisk mot verksamhet, som bedrivs av sådana här piratsändare. Den innebär ett skrupelfritt utnyttjande av svårigheterna att med sådana rättsliga tvångsmedel, som gäller för upprätthållande av lag och ordning inom vårt eget territorium, ingripa mot flagranta överträdelser av mellanstatliga överenskommelser.

I vad mån de kommersiella reklam-sändningarna kan på längre sikt inbringa de inkomster, som erfordras för att finansiera driften av piratsändaren, är givetvis helt beroende av huruvida ett tillräckligt antal storannonsörer är beredda att satsa belopp av betydande storlek på annonsering av det slag, som det här gäller, och därtill vill riskera sitt anseende hos den svenska allmänheten genom att utnyttja en verksamhet, som står i klar strid med gällande mellanstatliga överenskommelser.

Härmed anser jag mig, herr talman, ha besvarat herr Gustafssons fråga.

Härefter anförde:

Svar på fråga ang. de aviserade rundradiosändningarna från ett fartyg i Östersjön

Herr GUSTAFSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka kommunikationsministern för svaret på min enkla fråga.

Det är med tillfredsställelse jag konstaterar att statsrådets svar innebär ett bestämt fördömande av piratsändarnas verksamhet. Statsrådet har framför allt tryckt på att piratsändare på ett flagrant sätt åsidosätter gällande mellanstatliga överenskommelser, som har tillkommit för att skapa en lagbunden ordning i etern. Det ter sig för mig synnerligen stötande, att ett företag alldeles utanför våra gränser bedriver en direkt på Sverige inriktad verksamhet, vilken skulle vara klart olaglig, om den flyttades någon kilometer närmare kusten.

Jag skulle till vad statsrådet sagt bara vilja tillägga, att piratsändarna även kringgår de regler, som statsmakterna i demokratisk ordning fastställt för rundradioverksamheten i vårt land och som innebär att staten försökt att i organisationen av och i de allmänna riktlinjerna för rundradioverksamheten bygga in betryggande garantier mot missbruk av detta massmedium.

Av statsrådets svar framgår att möjligheterna att effektivt ingripa mot piratsändarna är begränsade enligt nu gällande lagstiftning. Att så är förhållandet är beklagligt. Givetvis kan staten genom lagstiftningsåtgärder på längre sikt skydda sig mot intrång av detta slag och bidra till att de mellanstatliga överenskommelserna respekteras, exempelvis genom att straffbelägga samarbete med piratsändare. Jag skulle här allvarligt vilja be statsrådet överväga, att om det visar sig att man inte kommer till rätta med dessa missförhållanden på annat sätt man då — givetvis efter mycket noggranna överväganden, som är nödvändiga i en demokrati — får söka komma fram på den vägen att man kriminaliserar varje samarbete med dylika piratsändare.

Jag skulle till sist vilja starkt understryka vad statsrådet i sitt svar anförde,

att de firmor, som genom annonsering hos piratsändarna finansiellt bidrar till deras verksamhet, uppträder illojalt och därigenom riskerar sitt anseende hos den svenska allmänheten.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet SKOGLUND:

Herr talman! Till vad herr Gustafsson hade att säga rörande frågan om en eventuell framtida lagstiftning, vill jag påpeka, att man givetvis först får avvakta utvecklingen. Skulle den bli ogynnsam, är det klart att vi får överväga eventuella möjligheter att åstadkomma den av herr Gustafsson efterlysta lagstiftningen.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 2

Föredrogos var för sig följande Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och remitterades därvid

till behandling av lagutskott propositionen nr 183, med förslag till lag om ändrad lydelse av 12 § 2 mom. civillförsvarslagen den 22 april 1960 (nr 74); samt

till statsutskottet propositionerna:

nr 184, angående omorganisation av örlogsvarven, och

nr 185, angående om- och tillbyggnad av kirurgiska kliniken vid serafimerlasarettet.

§ 3

Föredrogos var efter annan följande på bordet liggande motioner. Därvid hänvisades

till behandling av lagutskott motionen nr 869; samt

till statsutskottet motionerna nr 870 och 871.

§ 4

Föredrogos den av herr *Nelander* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan,

Organisationsfrågor rörande försvaret m. m.

att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet angående åstadkommande av överensstämmelse mellan kommun- och pastoratsindelning.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 5

Föredrogs fru *Johanssons* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet i anledning av företagen omläggning av radioprogrammen.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 6

Föredrogs den av herr *Nilsson* i Bäste kille vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet angående ersättning till fiskare som fått sina redskap förstörda genom stormskador.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 7

Föredrogs herr *Gustavssons* i Alvesta vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet angående statsbidragsbestämmelserna för nyelektrifiering.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 8

Föredrogs den av herr *Hedin* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för inrikesdepar-

tementet angående åtgärder mot narkotikamissbruket.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 9

Organisationsfrågor rörande försvaret m. m.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 157, i anledning av väckt motion om vissa organisationsfrågor rörande försvaret m. m.

Sedan utskottets hemställan föredragits yttrade:

Herr **LUNDBERG** (s):

Herr talman! Även om jag vet att den uppfattningen är rådande, att försvarsfrågan inte skall diskuteras, är jag ändå av den mening, att om någon fråga behöver diskuteras, är det försvarsfrågan, speciellt med sikte på att vi skall få till stånd ett effektivt och kostnads-sparande försvar.

Jag är också medveten om att utskottet var enigt och att man inte kan få någon ändring av dess hemställan. Jag måste dock säga att utskottet tillgripit symboliska motiveringar för att komma förbi motionen. Kungl. Maj:t har under sommaren vidtagit en del ändringar, som synes ha tillmötesgått motionen. Jag vill till detta bara knyta an några reflexioner. Själva kostnadsramen är avgjord i riksdagen, och det är väl inte så mycket att tillägga beträffande den. Men riksdagen borde ändå — i varje fall utredarna — ta upp till allvarlig prövning om inte en rationalisering skulle kunna företas inom försvaret i syfte att försöka få ned kostnaderna väsentligt.

Jag har i motionen även pekat på att man bör försöka komma bort från försvarsgrenstänkandet och att man skall inrikta sig på att med de medel som står till förfogande söka åstadkomma ett verkligt effektivt försvar. Man tänker nu mera på försvarsgrenarna än på själva försvarets uppgift, vilket måste vara i allra högsta grad felaktigt.

Organisationsfrågor rörande försvaret m. m.

I utskottsutlåtandet säger man nu, att man har tillsatt en utredning, som syftar till att åstadkomma en förändring. Efter vad jag förstår tar emellertid varken denna utredning eller utskottets motivering sikte på att få bort det av mig påtalade försvarsgrenstänkandet, något som är nödvändigt, om man skall få en rättelse till stånd.

En annan sak, som man bör understryka i detta sammanhang, är, att det i vårt försvar har kommit in en anda, som gör att detta blivit mera en symbol än ett verkligt slagkraftigt försvar. Jag såg nyligen en film i televisionen, i vilken det bl. a. visades en del bilder från första världskriget, då England befann sig i en allvarlig situation. När landets ungdomar hade ställts upp på parad, kom några gamla gubbar och tittade på dessa, som skulle skickas ut för att bli dödade. Det enda som tycktes intressera dessa gamla gubbar var, om leden var snörråta och om knapparna var reglementsenligt knäppta. Om dessa ungdomar, som skickades ut för att försvara England vid detta tillfälle, verkligen kunde försvara det, angick som det syntes inte dessa grånade herrar, som hade kommit efter i utvecklingen. Man har nog också en känsla av att vårt svenska försvar behövt ha en annan ledning. Om vi skall kunna få en effektiv försvarsledning, är förutsättningen att vi får en överbefälhavare, som inte bara ser tillbaka på en förgången tid utan är medveten om nutidens krav. Huruvida det skall vara en yngre kraft, som har initiativkraft till att kunna bryta den gamla slentrianen, det vet jag inte.

Undervisningen spelar vidare en stor roll i vårt land, och det är därför nödvändigt att denna reformeras mycket radikalt. Numera behöver man inte så mycket inrikta sig på att lära soldaterna hur man skall knalla och gå, eftersom det är livsfarligt för ett modernt försvar om det inte kommer bort från detta tänkande i hopar, vilket kunde

vara effektivt på Gustav Adolfs tid men knappast 1960.

Det är önskvärt att en rättelse verkligen kommer till stånd.

När vi skall öppna riksdagen brukar vi gå upp till Slottet. Där får vi se några ungdomar stå och stirra rätt fram och knappast ens se åt sidorna. Jag har ofta undrat, om de står där enbart som någon sorts teaterkuliss eller om de skall fylla en funktion genom att skydda riksdagens ledamöter från att bli överfallna på vägen upp till slottet. Det vore emellertid den lättaste sak i världen för någon att bakifrån företa ett angrepp mot riksdagsledamöternas säkerhet, därför att dessa ungdomar endast skall gå och titta rätt fram.

Jag har påpekat det fullständigt meningslösa i att 25—30 man offerar 30—40 timmar av sin utbildning och sedan gör två resor till Stockholm för att gå på högvakten. De händelser som timat har också visat hur riktigt detta påpekande är. Nu har bland annat tidningarna tagit upp frågan vem som bär ansvaret för det inträffade. De som går vakt vid Slottet har ingen annan uppgift än att gå vissa steg fram och tillbaka och stirra rätt fram. De fyller inte någon verklig vaktuppgift. Jag ser i en tidning, att man håller på att försöka utreda vem som är syndabocken. Det är självklart och typiskt att man då i första hand siktar på vaktposten. Efter vad jag kan förstå har han emellertid fullgjort sin skyldighet på det sätt som svensk militär önskat. Han har nämligen tittat rätt fram utan att se något.

Om vårt land skulle befinna sig i en allvarlig situation eller om vår militär skall fullgöra verklig vaktjänst, måste man komma bort från detta symboliska beteende och bli mera realistiskt inriktad. Antingen skall vi ha teater eller också vakthållning. På det området måste vårt försvar bli effektivare.

Vidare har jag påpekat att vi inte har råd att ha vårt försvar som en sys-

Organisationsfrågor rörande försvaret m. m.

selsättningsorganisation. Det svenska näringslivet behöver all den arbetskraft som vi kan avdela för detsamma. Nu har man en känsla av att både regeringen och den militära ledningen har myntat den tesen att så många som möjligt skall kallas in, inte därför att det finns arbetsuppgifter för alla utan därför att rättvisan kräver det. En sådan inställning har vi helt enkelt inte råd med. Det är självklart, att militären resonerar på det sättet att eftersom de ungdomar, som är inkallade, får en mycket liten dagspenning — de får inte ens en timpenning för en hel dag, efter vad jag kan förstå — så kan man utnyttja dem på alla möjliga sätt. Behöver militären exempelvis ha något snickeriarbete utfört, kallar den in en snickare i stället för att anlita vanlig arbetskraft. Jag har i min motion uttalat, att det vore önskvärt, om vi kunde höja dagsersättningen till ungdomarna till förslagsvis 20—25 kronor per dag. Därigenom kunde vi hos militärledningen börja införa begreppet att den ungdom, som tas i anspråk, har rätt att kräva en viss ersättning för vad den utför.

Det där med rättvisekravet är också haltande. Om någon är barnlös, har han ju inga utbildningskostnader för barn att betala. Om en familj har sju åtta pojkar, tas dessa i anspråk för vårt svenska försvar, medan en familj med sju åtta flickor slipper undan. Det går aldrig att åstadkomma full rättvisa i detta sammanhang på annat sätt än genom att betala de ungdomar som är inkallade och som verkligen behövs inom försvaret, och det kommer att krävas mer och mer utbildning av en begränsad del av denna ungdom. Däremot skall den ungdom, som inte behövs inom försvaret, stanna kvar i produktionen och göra sitt arbete där.

Ja, herr talman, det skulle vara mycket att tillägga i detta sammanhang, men jag tror, att utskottet och delvis även regeringen börjar beakta de synpunkter som jag framförde 1958. Även

om man kan säga att utlåtandet symboliskt motiverar sina avslagsyrkanden, kan man väl ändå även där spåra ett visst intresse för att vårt försvar skall göras mera rationellt och effektivt. Då jag utgår ifrån att man verkligen allvarligt prövar vårt försvar och söker komma bort från det symboliska tänkandet, uttalar jag den förhoppningen, att jag med motionen skall ha nått syftet att röra litet grand i hjärnorna på den ålderdom som synes behärska det svenska försvaret.

Herr SVENSSON i Ljungskile (fp):

Herr talman! Jag fick för tre fyra år sedan ett brev från två pojkar, som skrev om sina erfarenheter från vakt-hållningen vid Slottet och ville att jag skulle ta upp frågan. Jag hade sedan ett personligt sammanträffande med dem. De var värnpliktiga underofficerare, som var sakligt intresserade av försvaret. Det fanns inget rabulistiskt och ännu mindre nihilistiskt i deras tänkande. Mitt förstahandsintryck var att frågan var så liten, att det väl inte var något att tala om. Men när jag hade suttit och lyssnat på dem, kom jag underfund med att saken i själva verket inte är så liten. Det är nämligen inte bara de där 24 timmarna eller litet mera som går åt för denna vakthållning. Det är ständigt nytt folk som sätts in i vakthållningen, och den föregås av mycket övningar, som inte har det minsta intresse ur försvarssynpunkt. Därför trasar man sönder ett kompanis arbete åtminstone 14 dagar genom denna vakthållning enligt den relation som lämnades mig.

Man kan fråga sig vad denna vakthållning egentligen är. Den är ju antingen en säkerhetsvakt eller en hedersvakt eller bägge delarna. Om den skall fylla syftet att vara säkerhetsvakt, är det mycket orationellt att sätta in nytt folk oupphörligen utan någon som helst träning och utan några egentliga

Organisationsfrågor rörande försvaret m. m.

förutsättningar att kunna fungera som säkerhetsvakt, om det verkligen skulle gälla. Man kan nog lugnt konstatera, att som säkerhetsvakt är denna anordning i allra högsta grad orationell och säkerligen också mycket dyrbar.

Det andra alternativet är, att det skulle vara fråga om en hedersvakt. Huruvida det skall finnas en sådan, vill jag inte uttala mig om, det är möjligt att den bör finnas. Men i så fall frågar jag mig ovillkorligen: Varför skall en hedersvakt stå där om nätterna? En hedersvakt skulle väl kunna fungera några timmar på dagen, då såväl statschefen som människor i övrigt är i rörelse. En hedersvakt, som står där och fryser långa mörka vinternätter, kan väl egentligen inte fylla någon uppgift.

Jag kan därför inte finna annat än att denna sak inte är så liten att den inte är värd att se på. Nu tror jag inte att riksdagen här kan direkt fatta något beslut i frågan. Det är möjligt att inte ens förutsättningarna för en opinionsyttring härvidlag är så goda. På grund av att jag utan egen förskyllan eller värdighet blivit uppmärksamgjord på denna fråga och faktiskt sysslat litet med den utan att dock gå vidare, skulle jag vilja begagna detta tillfälle, då saken finns på föredragningslistan, att hemställa till statsrådet och chefen för försvarsdepartementet att verkligen undersöka denna sak. Utan att ta någon ståndpunkt på rak arm vill jag säga, att jag är övertygad om att saken tål att se på. Den borde kunna ordnas på ett från alla möjliga synpunkter bättre sätt än det nuvarande, vilket beror på gamla traditioner och att ingen bryr sig om att över huvud taget syssla med frågan.

Herr förste vice talmannen SKOGLUND (h):

Herr talman! Motionären herr Lundberg har förståndigt nog inte yrkat bifall till någon punkt i sin motion. Statsutskottet har också enhälligt avstyrkt

den. Jag har därför, herr talman, ingen annan funktion att fylla här än att bara konstatera detta.

Vad herr Svensson i Ljungskile beträffar innehöll hans yttrande ju närmast en framställning till försvarsministern.

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Till herr förste vice talmannen skulle jag vilja säga att anledningen till att jag inte ställt något yrkande är, att under den sommar som gått har man enligt vad statsutskottet redovisat vidtagit vissa åtgärder. Man får väl ändå förutsätta, att när så skett har utskottet haft den meningen, att Kungl. Maj:t liksom de utredningsmän som arbetar skall uppmärksamma detta. Det är därför jag inte ställt något yrkande. Jag anser därför att även om statsutskottet avstyrkt motionen, har det ändå med sin skrivning understrukit behovet av att något verkligen göres i detta sammanhang.

Jag glömde nyss bort att framhålla det som i min motion påtalas beträffande kvinnornas och en del av den manliga personalens nyttjande i sjukvårdstjänst. Jag tror att Kungl. Maj:t mycket noggrant bör pröva även denna fråga, ty förhållandet inom sjukvården är mycket allvarligt.

Detta påpekande kan kanske vara ett observandum för de människor, som av tradition sysslar med sådana här frågor.

Herr förste vice talmannen SKOGLUND (h):

Herr talman! Jag endast konstaterar att det är en glädjande utveckling att herr Lundberg har blivit en så anspråkslös och tacksam motionär.

Härmed var överläggningen slutad.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 10

Föredrogos vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

Besiktning av hästar som i fredstid uttagits för krigsmaktens behov

nr 158, i anledning av väckt motion om begränsningar i försvarsattachéorganisationen,

nr 159, i anledning av väckta motioner om ekonomisk vidareutbildning för viss personal inom krigsmakten,

nr 160, i anledning av väckta motioner om fullgörande inom hemvärnet av den tredje repetitionsövningen, och

nr 161, i anledning av väckta motioner om ändrad organisation av utbildningen inom armén.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 11

Besiktning av hästar som i fredstid uttagits för krigsmaktens behov

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 162, i anledning av väckta motioner om besiktning av hästar, som i fredstid uttagits för krigsmaktens behov.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Svanström* (I: 230) och den andra inom andra kammaren av herr *Johansson* i Gränö *m. fl.* (II: 276), hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa att besiktning av hästar, som i fredstid uttagits för krigsmaktens behov, skulle ske hos vederbörande hästägare eller att vederbörande hästägare bereddes skäligen ersättning, då häst uppvisades vid s. k. besiktningsmöte.

Utskottet hemställde, att motionerna I: 230 och II: 276 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr SVENSSON i Vä (cp):

Herr talman! Några ledamöter har väckt en motion på denna punkt angående ersättning till hästägarna för besiktning av hästar. Vi har önskat, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa att besiktning av hästar, som i fredstid uttagits för krigsmaktens

behov, skall ske hos vederbörande hästägare eller att hästägaren bereds skäligen ersättning, då häst uppvisas vid s. k. besiktningsmöte.

Den arbetstid som hästägaren förlorar i samband med besiktning får han ingen ersättning för. Numera är tillgången på arbetskraft vid jordbruket mycket knapp, och man förstår att det för många av dessa hästägare måste innebära en ganska stor uppoffring att utan ersättning för förlorad arbetstid fullgöra denna skyldighet som blivit dem pålagd. Statsutskottet anför att frågan om ytterligare begränsningar av de olägenheter och den tidsspillan som vissa hästägare åsamkats har varit föremål för prövning i den utredning, som låg till grund för Kungl. Maj:ts förslag vid 1959 års riksdag. Därför anser man inom utskottet, att tillräckliga skäl inte föreligger för att biträda detta krav. Nya omständigheter har enligt utskottets mening inte inträffat sedan förra årets riksdag behandlade denna fråga, och därför avstyrker utskottet motionerna.

Som jag tidigare har sagt är tillgången på arbetskraft mycket knapp inom jordbruket. Under det nu gångna året har bärgningsförhållandena på grund av väderleken varit ytterst svåra, vilket givetvis har medverkat till att tiden för jordbrukarna är dubbelt värdefull och måste utnyttjas till varje minut i den egna näringen.

Antalet hästar minskas alltmer, och det skulle därför inte vara omöjligt att ändra bestämmelserna för besiktningen så att avståndet från hästägarens hemvist till besiktningsplatsen i regel inte skulle överstiga fem kilometer och att i de fall, då denna gräns överskrides, hästägaren skulle vara berättigad till ersättning av statsmedel enligt de grunder, som skulle fastställas av Kungl. Maj:t enligt förslag av hästuttagningsmyndigheten. En annan möjlighet finns också, nämligen den att hästuttagningsnämnden skulle kunna företa denna be-

siktning på gårdarna. Som jag nyss påpekade har hästbeståndet minskat och därmed också antalet uttagningar. Jag tror att motionärernas förslag inte skulle medföra någon större utgift för statsverket. Det innebär också så uppenbara fördelar för hästägarna, att en sådan önskan borde kunna tillmötesgå.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till motionen nr 276 i andra kammaren.

Herr förste vice talmannen SKOGLUND (h):

Herr talman! Så sent som förra året fattade riksdagen beslut i denna fråga. Jag tror inte att man har tillräckliga erfarenheter för att redan nu göra en ändring. Utskottet har också enhälligt avstyrkt motionen.

Det är möjligt att hästbesiktningssförarandet sker på olika sätt ute i länen. Som hästägare måste jag erkänna att jag har mycket litet besvär av denna förordning, men jag upprepar att det är möjligt att det kan vara annorlunda på andra håll.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till de i ämnet väckta motionerna; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 12

Föredrogos vart för sig statsutskottets utlåtanden:

nr 163, i anledning av väckt motion om viss ändring av bestämmelserna rörande traktamentsersättning till värnpliktiga,

nr 164, i anledning av väckta motioner rörande vissa organisationsfrågor beträffande hälsovården i skolorna, och

nr 165, i anledning av väckt motion om förbättrad samordning mellan enhetsskola och yrkesskola, m. m.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 13

Minskning av den statliga kontrollen över kommunala organ

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 166, i anledning av väckta motioner angående möjligheterna att minska den statliga kontrollen över kommunala organ.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade:

Herr STÅHL (fp):

Herr talman! När en motionär efter att visserligen ha fått formellt avslag emellertid kan notera en av utskottet så välvilligt avfattad skrivning som i detta fall, och när man dessutom ifrån alla de tre stora kommunförbunden har fått remissvar som i sak innebär ett understrykande av vad motionerna har velat framhålla, finns inte anledning till någon större process. Jag skall inte heller göra det, herr talman.

Det gäller här den kommunala självstyrelsen så till vida att både primärkommunerna och landstingen på ett annat sätt än hittills borde kunna befrias från den statliga detaljkontroll, som de fortfarande är underkastade. Denna kontroll tar sikte framför allt på statsbidragsgivningen, men den gäller som bekant också åtskilliga andra fall. Jag har med stort intresse tagit del av vad Svenska landskommunernas förbund, Svenska stadsförbundet och Svenska landstingsförbundet har haft att säga. De påpekar alla tre att någon verklig förbättring på detta område tyvärr icke har åstadkommits. Med anledning av statsrevisorernas uttalanden i fjol, att man borde göra en kraftanstängning för att komma ifrån dessa detaljkontroller, anser sig landstingsförbundet kunna påpeka att utvecklingen hittills snarast graviterat i motsatt riktning. Detta sammanhänger med statsbidragen, och det är ingen tvekan om att landstingsförbundet har rätt när det understryker vikten av att detaljstatsbidragen snarast möjligt ersätts av generella bidrag. Landstingsförbundet pe-

Minskning av den statliga kontrollen över kommunala organ

kar på att man slagit in på denna väg för den planerade mentalsjukvårdsreformen och att man kunde tänka sig ett generellt statsbidrag till landstingen för detta ändamål. Men då borde man också — som landstingsförbundet mycket riktigt säger — kunna ta sikte på samma anordning när det gäller kropps- sjukvården, där vi fortfarande måste arbeta med en hel rad olika detaljstatsbidrag.

Jag noterar också med intresse att landstingsförbundet kraftigt understryker samma synpunkter bl. a. med hänsyn till att JO numera har viss inspektionsrätt och tillsynsrätt över kommunerna och att detta borde bidra till att denna direkta statskontroll släppes efter. Dessutom har det inte bara i stadskommunerna utan även i landskommunerna under senare år blivit en ofantligt höjd standard på själva administrationen genom att man anställt kommunalkamrerare och andra tjänstemän. Det ligger således lika mycket i kommunernas som i statens intresse att tillse, att de administrativa åliggandena blir ordentligt genomförda och kanske framför allt att de bidrag som det här är fråga om blir utnyttjade på mest effektiva sätt. En sådan tillsyn torde för övrigt aldrig kunna utövas genom statlig kontroll. Det måste till krafter inom kommunen själv för att få garantier på detta område.

Jag noterar med mycket stor tillfredsställelse att Svenska stadsförbundets ordförande, finansborgarrådet Hjalmar Mehr, är beredd att tillstyrka inte endast innehållet i motionen utan även dess kläm. Han anser det högt på tiden att man gör en utredning för att få en boskillnad här, så att man kommer bort från den tidsödande och naturligtvis kostnadskrävande detaljkontroll som primärkommunerna alltjämt är utsatta för. Han säger bland annat följande: »Utvecklingen under de senaste åren har inte enligt styrelsens mening medfört några sådana förändringar i rela-

tionerna mellan staten och kommunerna, att behovet av en allmän översyn av statsuppsiktens innehåll och utformning nu skulle vara mindre angeläget än tidigare.» Det är ganska märkligt att man kan konstatera detta från en sådan utsiktspunkt som det här är fråga om.

I detta sammanhang skulle jag vilja påtala hur det hela kan verka i några lösryckta fall; det finns så många exempel att man inte kan rada upp dem alla. Jag skulle först vilja peka på en kontroll som blivit speciellt besvärlig för de större landsbygdskommunerna. Det gäller byggnadsfrågorna och kontrollen på detta område.

När en tätortsbebyggelse uppkommer inom en landsbygdskommun inträffar inte så sällan, att man från centralt håll till en början ingriper och drar fram olika skäl varför man inte kan godta den och den planeringen av tätortsbebyggelsen. När man inte anser sig kunna komma fram tillräckligt effektivt på den vägen belägger man området med byggnadsförbud. I min hemprovins har jag exempel på sådana fall, vilka varit till ofantligt stort men. Jag skulle vilja hemställa till regeringen — här kan man inte rikta sig till något särskilt statsråd, eftersom detta problem spänner över flertalet departement — att man verkligen håller ett öga på detta, så att man inte åsamkar kommunerna stopp i utvecklingen och betydande ekonomiska olägenheter genom att införa byggnadsförbud i fall då det inte är absolut nödvändigt. Jag skall inte dra upp någon diskussion här med några konkreta exempel, som jag har i tankarna. Det finns emellertid ganska gott om sådana exempel, och jag är övertygad om att man inom regeringen känner till åtskilliga sådana som är aktuella.

Låt mig också ta upp några andra exempel, eftersom de är aktuella och inte tidigare anförts i detta sammanhang. I samband med statsbidragsgivningen vill jag peka på förändringar som gjorts beträffande statsbidraget till

Minskning av den statliga kontrollen över kommunala organ

polisen, vilket skedde för inte så länge sedan. Jag skall lämna skolväsendet därhän. — Nu sitter herr Hedlund som ordförande i en poliskommitté. Det vore följaktligen lätt för honom och hans kommitté att titta på den digra lunta med administrativa författningar, som blev resultatet av de s. k. förenklingarna av polisavlöningsreglementet när detta uppgjordes för några år sedan. Det är sannerligen ingen liten snårskog av bestämmelser som de kommunala tjänstemännen måste tränga in i för att kunna handha dessa angelägenheter. Kunde herr Hedlund här göra ett Alexanderhugg, så tror jag att han skulle göra kommunerna en betydande tjänst.

En annan sak som är förvånande är den kontroll över städernas väg- och gatuväsen, som alltjämt upprätthålles genom vägförvaltningarna. Nog är det väl ganska märkligt, att man därvidlag inte åtminstone kan inskränka sig till de vägar och gator som ligger utanför de stadsplanlagda områdena. Att man i större och medelstora svenska städer fortfarande skall ha en sådan kontroll är väl ändå ett bevis på att förlegade bestämmelser släpar efter på detta område. Dessa bestämmelser kan nämligen icke visas vara påkallade av det praktiska behovet.

Till sist skulle jag vilja be intresserade ledamöter av denna kammare att titta på kontrollen över donationsjordsärenden i kommunerna — icke minst i städerna — där man liksom utgår ifrån att kommunerna själva är totalt inkapabla att se till, att medlen blir så effektivt förvaltade som möjligt. Vi har där en hel rad med detaljkontrollåtgärder och detaljbestämmelser kvar. Självklart kunde kontroll vara nödvändig på den tid när den kommunala självstyrelsen och den kommunala administrationen var en späd planta. Numera har emellertid denna i fråga om standard — som jag nyss sade — vuxit sig mycket stark. Därför kan jag inte förstå annat än att tiden också är kommen för en

översyn av kontrollbestämmelserna över huvud.

Två av de remissinstanser jag nämnde har avstyrkt motionens yrkande om utredning. Jag sade i statsutskottet och kan gott upprepa det här, att jag själv är en smula tveksam om hur långt en mammututredning på detta område skulle kunna nå. Jag vill därför inte driva yrkandet om en utredning. Vad jag däremot vill lägga stor tonvikt vid och i möjligaste mån fästa regeringens och myndigheternas uppmärksamhet på är att det här behövs en forcerad utveckling fram mot ökad självständighet på olika områden gentemot staten för både landstingen och primärkommunerna. Dessa måste respekteras som fullt kapabla förvaltningsparter i det svenska samhället.

Därför vågar jag också göra gällande att partiella översyner av olika avsnitt, både på administrationens och statsbidragsgivningens områden, skulle kunna göra ofantlig nytta och leda till avveckling av den statliga kontrollen. Ingen människa kan säga vad den administrativa apparat som denna kontroll för närvarande erfordrar verkligen kostar. Jag vågar inte ens göra någon uppskattning. Jag har diskuterat saken med några intresserade, och därom tycks man i varje fall vara ganska enig, att denna kontrollapparat, som förgrenar sig från de centrala ämbetsverken ut i alla möjliga statliga organ i landet, måste kosta betydligt mer än vad den kan ge i utdelning.

Herr talman! Jag skall inte ställa något yrkande. I stället skall jag rikta en energisk uppmaning till regeringen och i synnerhet de ledamöter av regeringen, som själva varit och delvis är aktiva kommunalmän, att hjälpa till att forcera utvecklingen fram mot ett rimligare tillstånd på detta område än det som på grund av eftersläpningen nu råder.

Häri instämde fru *Eriksson* i Stockholm (s).

Decentralisering av statens elektriska inspektion

Herr ÅKERSTRÖM (s):

Herr talman! Motionen har det vällovliga syftet att få till stånd utredningar, som så småningom skulle kunna leda till att den statliga kontrollen över kommunerna kunde begränsas och att man därmed kunde ge tillbaka något av den kommunala självbestämmanderätt som anses ha blivit naggad i kanten bl. a. genom alla de specialförfattningar vilka, såsom landstingsförbundet särskilt betonar, synes ha givit kommunallagarna ett något annat innehåll än vad som från början avsågs. Landstingsförbundet erinrar i sitt yttrande om att förbundet ständigt pekat på behovet av åtgärder i detta syfte, men beklagar att denna strävan inte lett till resultat, även om man enligt förbundet under senare år kunnat förmärka en tendens till en åsiktsförskjutning från statens sida. Man synes sålunda ändå vara rätt förhoppningsfull inom landstingsförbundet.

Som redan herr Ståhl betonade gäller frågan dels kontroll i samband med statsbidragsgivningen, dels kontroll genom de specialförfattningar som i stor utsträckning beskär den rätt kommunerna enligt kommunallagarna har att bestämma över sina egna angelägenheter. Personligen har jag den uppfattningen att det borde vara möjligt att utan radikala ändringar i fråga om fördelningen av kostsamma arbetsuppgifter mellan stat och kommun finna ett och annat arrangemang som kunde innebära ett plus för den kommunala självbestämmanderätten. Men jag skall erkänna, ärade kammarledamöter, att jag ibland å andra sidan undrar om det inte finns ett område där vi borde mera se upp med vad kommunerna företar sig. Detta är nu min personliga uppfattning. Om man iakttar hur kommunerna finansierar sina utgifter, både löpande utgifter och kapitalutgifter, skulle man nog ibland önska mera av statens pekpinne.

På många håll ute i kommunerna

handlar man som om ingenting nytt hade inträffat i vår samhällsekonomi under senare år. Detta är emellertid en sak som vi inte skall diskutera i detta sammanhang. Vi kan dock knyta an till vad riksdagens revisorer i detta avseende har anfört. Deras yttrande har förts på tal här. Man trodde inte inom respektive kommunförbund att det är en framkomlig väg att genomföra en klar fördelning av arbetsuppgifterna mellan stat och kommun, en arbetsfördelning som möjligen skulle göra kommunerna helt oberoende av statsbidragsgivningen och därmed av den kontroll som följer med dessa statsbidrag.

Jag skall ju inte fortsätta här i riksdagen och får således inte tillfälle att framföra några meningar i frågan, men jag skulle vilja rekommendera dem som är kvar att räkna med möjligheten av att på detta område göra ett ordentligt Alexanderhugg. De bör säga sig att vi nu är inne i en utveckling där det måste bli så att staten på sig tar över ganska stor del av de utgifter som nu ligger på primärkommuner och landsting. Det kan bli fråga inte bara om några miljoner, utan om miljarder — inte med detsamma men så småningom. Därigenom får man en chans att reducera antalet statsbidragsförordningar, och i samma takt reducerar man också den statliga kontrollen på dessa punkter. Det skulle vara frestande att tala om var man först skall gripa in, men det är väl att gå litet längre än vad som avses med denna motion.

Jag vill, herr talman, med detta yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 14

Decentralisering av statens elektriska inspektion

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 167, i anledning av väckta motioner om

decentralisering av statens elektriska inspektion.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid

Herr ERIKSSON i Bäckmora (cp):

Herr talman! Enligt gällande författningsbestämmelser ankommer det på statens elektriska inspektion att utöva tillsyn över elektriska starkströmsanläggningars utförande och underhåll liksom efterlevnaden av arbetarskyddslagen. Vidare ankommer det på inspektionen att företaga utredningar av olycksfall och eldsvådor i anledning av elektriska anläggningar.

För utövande av denna viktiga funktion är inspektionen uppdelad på fyra distrikt, men samtliga befattningshavare är placerade i Stockholm. Med den oerhörd snabba utveckling som kännetecknar det elektrotekniska området och den vidgade användning som elkraften fått har det visat sig att statens elektriska inspektion i sin nuvarande organisation icke på långa vägar hinner med de tillsynsuppgifter som åvilar densamma. Ett belysande exempel på det förhållandet är att om hos elektriska inspektionen nu anställda befattningshavare skulle hinna med att besiktiga en anläggning per förrättningsdag, skulle med nuvarande frekvens varje anläggning kunna besiktigas högst en gång vart tjugonde år.

Ur allmänhetens synpunkt måste ett sådant förhållande vara högst otillfredsställande. Jag har därför i motion II: 78 velat fästa riksdagens uppmärksamhet på detta förhållande och bland annat pekat på nödvändigheten av en snar upprustning och förstärkning av inspektionen och därvid även begärt en utredning om en centralisering av inspektionen till distriktskontor för att den därmed skulle kunna lättare tjäna allmänheten och på ett effektivare sätt utöva sin tillsyn.

De remissinstanser som haft att yttra sig över motionen, nämligen statskon-

Ny kustradiostation på sydkusten

toret och kommerskollegium, har båda pekat på behovet av en förstärkning av inspektionen, liksom även en ökning av antalet distrikt. Särskilt har kommerskollegium i sitt yttrande uttalat en stark oro över den nuvarande inspektionens otillräckliga resurser. Kommerskollegium har också helt instämt i uttalandet i motionen om angelägenheten av en decentralisering av inspektionen med utflyttning till de olika distrikten och därvid även pekat på de betydande fördelar, som därmed skulle vinnas för den berörda allmänheten.

Av statsutskottets utlåtande i anledning av motionen framgår, att frågan har varit föremål för utredning inom kommerskollegium och nu även avancerat så långt att vissa förslag i ämnet har framförts till Kungl. Maj:t. Av det skälet har statsutskottet ansett sig böra avvakta Kungl. Maj:ts prövning av de sålunda framförda förslagen och finner således icke skäl till någon ny utredning.

Med hänsyn till de åtgärder som genom kommerskollegiets försorg synes vara på väg till en mer tillfredsställande lösning av frågan har jag, herr talman, intet yrkande, men jag vill till sist understryka angelägenheten av att Kungl. Maj:t och framför allt vederbörande departementschef snarast framlägger förslag till förstärkning av statens elektriska inspektion samt i enlighet med tidigare gjorda uttalanden även vidtar åtgärder för en decentralisering av inspektionen till de olika distrikten. Detta är, herr talman, ett mycket väsentligt krav från allmänhetens sida.

Vidare yttrades ej.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 15

Ny kustradiostation på sydkusten

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 168, i anledning av väckta motioner om en ny kustradiostation på sydkusten.

Ny kustradiostation på sydkusten

Sedan utskottets hemställdan föredragits yttrade

Herr NILSSON i Bästekille (h):

Herr talman! Den fråga som statsutskottet här har behandlat, nämligen frågan om att hos Kungl. Maj:t hemställa att de berörda planerna på en ny kustradiostation på sydkusten måtte förverkligas, har som vanligt avstyrkts. Ärendet har tidigare varit föremål för riksdagens behandling. 1952 och 1956 var frågan uppe, och bland såväl utskottets medlemmar som kammarens ledamöter i övrigt finns det kanske några som frågat sig hur det kan vara möjligt att ärendet kommer igen med vissa års mellanrum.

Jo, herr talman, det beror därpå att vi, när utskottet år 1952 hade remitterat motionen till telestyrelsen och fiskeristyrelsen, av telestyrelsen fick besked om att förbättringar skulle ske. Det var inte så illa. Därpå grundade utskottet sitt avslagsyrkande. År 1956 kom vi igen, eftersom det inte blivit några förbättringar. Telestyrelsen är fortfarande av den åsikten att allting i stort sett är väl; ingenting behöver göras. Sedan 1956 har inte heller några större förbättringar skett på detta område, och därför har vi i år kommit igen.

Nu har denna motion återigen, fullt riktigt, remitterats till telestyrelsen och fiskeristyrelsen. Det är rätt intressant att konstatera att telestyrelsen som vanligt anser, att allt i stort sett är väl. Fiskeristyrelsen, som har fått reda på vad fiskareförbundet har för åsikt i frågan, anser för sin del att det nog vore lämpligt att någonting gjordes på detta område. Fiskareförbundet har för sin del hemställt att den föreslagna kustradiostationen borde placeras vid Stenshuvud i stället för Käseberga. Ja, anses Stenshuvud vara bättre, är jag fullt redo att stödja detta förslag. Huvudsaken är att någonting blir gjort.

Jag kan bara erinra om att det praktiskt taget varje år inträffat olyckor,

som inte kunnat klaras av så väl som vi anser hade varit möjligt, om det funnits bättre radioförbindelser. I fjol höst hände det att man ombord på en båt inte visste var man befann sig och helt enkelt styrde mot kusten och strandade 50 å 100 meter från land. Någon av kammarens ledamöter kommer kanske ihåg, att det föranledda ett radioeko och en folksamling vid strandningsplatsen på tusen personer. Dessa hade aldrig tidigare sett en båt komma så nära land. Anledningen till det inträffade var, som nämnts, att man ombord inte kunde reda ut var man befann sig.

Vi kan förflytta oss vidare framåt i tiden till januari månad i år, då en tysk båt låg i Hanöbukten i, om jag inte minns fel, 28 sekundmeters storm utan möjligheter att klara sig. Man gjorde förtvivlade ansträngningar för att få kontakt med Karlskrona radio och lyckades till sist få en svag kontakt. Den gången hade dessa människor tur; det blev inget skeppsbrott och inga människoliv förlorades. Men det var sanerligen inte beroende på att man från svensk sida gjort så mycket man kunnat för att hjälpa dessa människor i sjönöd. Herr talman! Jag är till och med så pass vanvördig att jag skulle kunna tänka mig att om de herrar, som skrivit remissvaret från telestyrelsen, varit ombord på den tyska båten i 28 sekundmeters storm, svaret kanske hade blivit litet annorlunda. På detta område har inte gjorts vad som borde göras. Det vet var och en, som sysslats med dessa frågor.

Så sent som i förra veckan tog jag kontakt med personer, som berörs av denna sak, och fick följande upplysningar. Man hade vid ett tillfälle gått ut med livräddningsbåt från Käseberga till Bornholm. Under denna färd hade hela tiden en ingenjör från Karlskrona varit med ombord och försökt att få kontakt med Karlskrona — dock utan att lyckas.

Malmö kustradio är som vi vet stängd vissa tider på dygnet (från klockan

Tillgodoräkande av viss tjänstgöring som ungdomsinstruktör

23.00 till 07.00). Telestyrelsen säger då i sitt remissyttrande, att under den tiden på dygnet är det så liten trafik, att man inte behöver tänka sig att så stor fara föreligger. Nästa gång skriver väl telestyrelsen, att det inte förekommer någon trafik alls under den tiden. Men om det är aldrig så liten trafik, inträffar väl alltid någon gång att människor råkar i sjönöd denna tid på dygnet. De som gör det har samma rätt till hjälp som de, vilka råkar i sjönöd under annan tid på dygnet.

Det skulle vara frestande, herr talman, att utveckla dessa synpunkter betydligt mera, men jag skall avvakta ännu någon tid och se vad som kommer att ske. Jag skall inte i dag ställa något yrkande om bifall till motionerna, men jag lovar kammarens ledamöter att hålla denna fråga under ständig uppmärksamhet. Om inte någonting blir gjort i förbättrande syfte, med undantag för några remissvar, som till ingenting föranleder, ämnar jag återkomma och skall då driva denna fråga betydligt hårdare än jag gjort i dag.

Vidare anfördes ej.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 16

Tillgodoräkande av viss tjänstgöring som ungdomsinstruktör

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 169, i anledning av väckta motioner om tillgodoräkande av viss tjänstgöring som ungdomsinstruktör.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde

Herr ALLARD (s):

Herr talman! Våra ungdomsorganisationer har i sin tjänst ett antal ungdomsinstruktörer, som i huvudsak avlönas med statsmedel. Dessa ungdomsinstruktörer utför ett mycket betydelse-

fullt arbete inom den frivilliga ungdomsverksamheten. Tyvärr har det emellertid visat sig, att det i flera fall varit svårt att rekrytera tjänsterna med de krafter, som man här behöver. Antagligen är det till största delen beroende på att anställningstiden är begränsad. I många fall har emellertid unga lärare, som varit utomordentligt väl lämpade för sådan anställning, under några år avstått från att söka sådan tjänst på grund av att de skulle, om de tagit tjänsten, förlorat i merithänseende vid jämförelse med andra lärare. Vi har i dessa motioner ansett det vara riktigt att om exempelvis en lärare tar tjänst som ungdomsinstruktör i någon av våra folkrörelser, så skall han i merithänseende få tillgodoräkna sig den tjänstetiden och således ej gå den förlustig.

Nu har utskottet visat viss sympati för de synpunkter, som framförts i motionerna, men det har avstyrkt motionerna med hänvisning till att skolöverstyrelsen har sin uppmärksamhet riktad på frågan. Skolöverstyrelsen har också i skrivelse till Kungl. Maj:t för kort tid sedan hemställt om en utredning i ärendet.

Jag vill nu uttrycka en förhoppning om att Kungl. Maj:t låter föranstalta om den utredningen snarast möjligt och att det inte bara blir en utredning utan att också bestämmelser utfärdas, som innebär att de i motionerna framförda önskemålen blir tillgodosedda. Därigenom skulle ungdomsorganisationerna få en stor hjälp vid anställande av ungdomsinstruktörer. Man skulle då kunna få de bästa krafter som står att uppbringa till sådana tjänster.

Jag har, herr talman, intet yrkande.

I detta anförande instämde herrar *Gustafson* i Göteborg (fp), *Boija* (fp), *Rimås* (fp), *Svensson* i Kungälv (s) och *Lothigius* (h) samt fröken *Höjer* (fp).

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 17

Sänkning av fordonsskatten och brännoljeskatten för omnibusar

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 78, i anledning av väckta motioner om sänkning av fordonsskatten och brännoljeskatten såvitt avser omnibusar.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! Vid detta betänkande finns fogad en blank reservation från tio av bevillningsutskottets medlemmar, d. v. s. från halva utskottet. Anledningen till denna blanka reservation är att vi, något starkare än vad utskottsmajoriteten gjort, har velat understryka vikten av att omnibustrafiken får snabba lättnader i beskattningen.

Utskottet säger att frågan nu är föremål för Kungl. Maj:ts prövning och att det därför inte anser skäl föreligga att vidta några åtgärder i anledning av motionerna. Vi hade för vår del önskat att utskottet förutom detta också hade sagt, att man förutsätter att Kungl. Maj:t redan till nästa års riksdag skall lägga fram ett förslag i denna fråga. Det finns ju förutsättningar för detta, eftersom det gjorts en framställning hos Kungl. Maj:t och eftersom, som framgår av utskottsutlåtandet, flera remissinstanser har tillstyrkt detta förslag.

Herr talman! Jag har med dessa ord bara velat motivera den blanka reservationen. Jag ser att motionären herr Rimås är antecknad på talarlistan, och han kommer utan tvivel att närmare ange varför behovet av en snabb åtgärd i fråga om beskattningen av omnibusar är så stort.

Herr RIMÅS (fp):

Herr talman! Bussföretagens ekonomiska svårigheter har ju redovisats i olika utredningar och på många sätt och är väl kända. Hur svårigheterna avspeglar sig har vi i motionen påvisat

bl. a. genom att tala om inskränkningen av nyanskaffning av bussar med den ur trafiksäkerhetssynpunkt mindre önskvärda konsekvensen.

En annan konsekvens av den dåliga lönsamheten är att bussföretagen tvingas att dra in turer och linjer på landsbygden med allt sämre service för allmänheten som följd. Slutresultatet av den utvecklingen blir ju att det så småningom — för övrigt ganska snart — uppstår en situation där de människor, som av någon anledning inte har möjlighet att hålla sig med egen bil, saknar de nödvändiga kommunikationsmedlen. Det uppstår då ett slags proletariat, som inte har möjligheter att komma någons annat än genom att vända sig t. ex. till grannar med bil.

Detta är ju en utveckling som är mycket skrämmande. Jag skall inte fördjupa mig alltför mycket i den saken. Utskottet har delvis redovisat vad det är fråga om. Jag vill bara här påpeka, att utskottet redovisar att det till chefen för kommunikationsdepartementet i februari 1960 ingavs en framställning rörande busstrafikens driftekonomiska förhållanden, där man föreslår en provisorisk lättnad i beskattningen av busslinjetrafiken på landsbygden i avvaktan på ställningstagande till frågan om direkta stödåtgärder. Man föreslår att vissa bussföretag med linjetrafik på landsbygden skall erhålla restitution av halva den fordonsskatt, som erlagts för år 1960. Så kommer utskottet fram till att man skall avslå motionerna med den motiveringen, att frågan är föremål för Kungl. Maj:ts övervägande.

Allt detta är ju gott och väl. Det är bara det, att saken är mycket, mycket brådskande. Jag tror detta behöver påpekas med skärpa. Vad man önskar är just, som herr Gustafson nämnde här alldeles nyss, att detta övervägande verkligen skall ge resultat, inte bara med sikte på framtiden, i det att man slutar upp att betrakta bussföretagen såsom en utomordentlig mjölkko för staten — den situationen föreligger in-

Likalönsprincipen, m. m.

te längre — utan också så, att man vidtar de åtgärder som här har nämnts för år 1960. Jag vill påpeka än en gång: Saken är brådskande.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 18

Likalönsprincipen, m. m.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 58, i anledning av väckta motioner om likalönsprincipen, m. m.

Andra lagutskottet hade till behandling förehaft fyra inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nämligen

dels de likalydande motionerna nr 310 i första kammaren av herr *Lundström m. fl.* och nr 386 i andra kammaren av herr *Ohlin m. fl.* angående likalönsprincipen, m. m.,

dels ock de likalydande motionerna nr 471 i första kammaren av herr *Öhman* och herr *Persson, Helmer*, samt nr 419 i andra kammaren av herrar *Holmberg* och *Hagberg* angående likalönsprincipen.

I motionerna I: 310 och II: 386 hade yrkats (yrkandena under 1), att riksdagen måtte besluta »att uttala sig för att Sverige ratificerar

a) Internationella arbetsorganisationens konvention nr 111 angående diskriminering i fråga om anställning och yrkesutövning liksom även

b) Internationella arbetsorganisationens konvention nr 100 med ansluten rekommendation nr 90 angående lika lön för män och kvinnor för arbete av lika värde».

Förevarande båda motioner innehöll även andra yrkanden, nämligen angående en utredning för att företaga en ekonomisk uppskattning av hushållsarbetet, m. m. (yrkandena under 2). Dessa yrkanden behandlades i utskottets under § 20 nedan upptagna utlåtande.

3 — Andra kammarens protokoll 1960. Nr 26

I motionerna I: 471 och II: 419 hade yrkats, »att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att förslag till lag, som förbjuder att betala kvinnor lägre lön än män för likvärdigt arbete, förelägges senast vid 1961 års riksdag».

Utskottet hemställde

A. att motionerna I: 310 och II: 386, såvitt avsåge de däri under 1) upptagna yrkandena, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

B. att motionerna I: 471 och II: 419 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av fru *Svenson*, herr *Birke*, fru *Hamrin-Thorell*, fröken *Nordström*, herr *Jacobsson* i Tobo, fröken *Wetterström* och fröken *Höjer*, vilka ansett att utskottet under A bort hemställa, »att riksdagen med bifall till motionerna I: 310 och II: 386, såvitt avser de däri under 1) upptagna yrkandena, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t som sin mening giva till känna, att Sverige bör ratificera dels den av Internationella arbetsorganisationens allmänna konferens år 1951 vid dess trettiofjärde sammanträde beslutade konventionen (nr 100) angående lika lön för män och kvinnor för arbete av lika värde, dels ock den av organisationens allmänna konferens år 1958 vid dess fyrtioandra sammanträde beslutade konventionen (nr 111) angående diskriminering i fråga om anställning och yrkesutövning».

Ett särskilt yttrande hade avgivits av herr *Wahrendorff*.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde:

Fröken HÖJER (fp):

Herr talman! Folkpartiet har i ett par partimotioner, I: 310 och II: 386, ånyo framfört krav om ratificering av konventionerna nr 110 och 111, om lika lön för män och kvinnor.

Herr talman! Diskussionen kring

Likalönsprincipen, m. m.

andra lagutskottets förevarande utlåtande över bl. a. dessa motioner gäller en principiellt synnerligen viktig fråga, nämligen denna: Är ett antagande av nämnda konventioner ett intrång på parternas rätt att utan påverkan av statsmakterna genom fria avtalsförhandlingar träffa överenskommelser om löneförhållandena? Om konventionerna antages, har riksdagen då så att säga satt sig på arbetsmarknadens parter och bestämt deras handlingsätt?

Jag vill omedelbart deklarerar, att om riksdagen i enlighet med motionerna I: 471 och II: 419 beslutar att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa att förslag till lag som förbjuder lägre lön för kvinnor än för män för likvärdigt arbete förelägges senast 1961 års riksdag, då gör riksdagen intrång på den allmänt godtagna principen om parternas på arbetsmarknaden rätt till fria avtalsförhandlingar. I konsekvens härmed kommer jag att i likhet med såväl utskottets utlåtande som reservationen yrka avslag på nämnda båda motioner.

I förevarande utlåtande gör utskottet en kort sammanfattning av den tidigare behandlingen i riksdagen av frågan om ratificering av likalönskonventionerna. I detta sammanhang vill jag påminna om behörighetslagen för kvinnor att inneha statstjänst och annat allmänt uppdrag, behandlad av riksdagen 1923, 1945 och 1949 samt av B-riksdagen 1958. Dessa riksdagens beslut har vi inte funnit göra intrång på friheten för arbetsmarknadens parter. Och dock måtte väl dessa beslut ändå innebära ett visst intrång på riksdagens bestämelse om att även kvinnorna skulle vara med i konkurrensen.

Utskottets uppfattning att likalönen efter ändringen 1958 i enlighet med likalönskommitténs förslag är fullt genomförd i den statliga sektorn, kan jag på intet sätt dela. Jag tycker att när man för en hel grupp befattningshavare visserligen har exakt samma lön för kvinnliga och fåtalet manliga men av-

lönade som »kvinnogrupp», då har man där ej genomfört likalönsprincipen.

Dagens fråga gäller alltså: Är ratificeringen av likalönskonventionerna ett intrång på rätten för arbetsmarknadens parter att genom fria avtalsförhandlingar träffa överenskommelser om löneförhållandena? Då är det givetvis av vikt att studera konventionernas ordalydelse. Jag citerar här ganska mycket, ty det är just ordalydelsen som är utslagsgivande. I Artikel 2. i konvention nr 100 säges följande:

»1. Varje medlem skall med avseende å alla arbetstagare, på sätt som är förenligt med gällande ordning för fastställande av lönesatser, främja och, i den mån sagda ordning så medger, trygga tillämpningen av principen om lika lön för män och kvinnor för arbete av lika värde.

2. Denna princip må kunna tillämpas genom

- a) lagstiftning;
- b) i lag fastslagen eller erkänd ordning för bestämmande av lön;
- c) kollektivavtal mellan arbetsgivare och arbetstagare; eller
- d) under a) — c) angivna utvägar i förening.»

Med remissyttrandena förhåller det sig på följande sätt.

LO avstyrker och citerar bl. a. yttrandet från 1959, där det bl. a. anfördes, »att LO till fullo ansluter sig till den i konventionen och i den därtill hörande rekommendationen nr 90 fastslagna principen om lika lön för likvärdig arbetsinsats men att en svensk anslutning till denna konvention näppeligen skulle bidra till att i praktiken föra frågan om en utjämning av löneklyftorna mellan män och kvinnor närmare sin lösning. Kvinnolöneproblemet i vårt land är nämligen inte blott ett problem om lönediskriminering utan orsakas även av sämre möjligheter för kvinnorna att — bl. a. till följd av sämre yrkesutbildning och av familjeskäl framtvungade avbrott i förvärvsverksamhe-

Likalönsprincipen, m. m.

ten — placera sig i vävlönade sysselsättningar.» — — — »Innebörden av detta uttalande torde vara, att statsmakterna inte bör engageras i kvinnolönefrågans lösning, lika litet som man enligt svensk facklig uppfattning önskar statligt engagemang i andra löneproblem.»

I sitt remissyttrande skriver LO vidare:

»LO vill starkt ifrågasätta — och gör det under hänvisning till erfarenheterna från andra länder — huruvida en svensk ratificering av konventionen hade lett till ett snabbare förverkligande av likalönsprincipen.»

Så säger LO. Men nu är det inte fråga om något intrång. Är det ett intrång att riksdagen när det gäller dessa frågor uttalar en opinion? Inte ens det skulle man få göra! Inte en tillstymmelse till opinionsuttalande!

Vid behandlingen av denna konvention i Genève 1951 tillstyrkte representanter både för regering och för arbetstagarerna denna konvention. Senare har en av arbetstagarrepresentanterna, som för övrigt är ledamot av denna kammar, ändrat åsikt. Det skulle vara intressant att få veta vad denna volt orsakats av. Jag håller fortfarande på att det gäller att ta ställning till en princip.

Jag går vidare i min granskning av remissyttrandena.

Svenska arbetsgivareföreningen avstyrker. Motiveringen är den vanliga. Det skulle strida mot de grundläggande principerna för avtalsfriheten på den svenska arbetsmarknaden. »Även om», säger arbetsgivareföreningen, »såsom motionärerna synas anse, statsmakterna blott skulle lita till ratificeringens opinionsbildande verkan, vore en ratificering olycklig emedan åtgärden säkerligen skulle missförstås såväl inom som utomlands.»

Det förhållandet att ett riksdagsbeslut skulle kunna missförstås av en del medborgare skulle alltså medföra, att riksdagen inte vågar fatta ett sådant

beslut. Det tycker jag ändå är att gå för långt.

Tjänstemännens centralorganisation avstyrker med följande motivering: »TCO har vid flera tillfällen deklarerat att den önskar diskrimineringstendenserna eliminerade från arbetsmarknaden och således stöder de syften som ILO:s nämnda konventioner har. Då konventionen nr 100 behandlades i samband med en motion till Nordiska rådet 1959 tillstyrkte TCO ratifikation. Detta skedde med den förutsättningen att ratifikation inte skulle medföra ett ingrepp i arbetsmarknadsparternas handlingsfrihet och med syfte att likalönssaken genom åtgärder skulle ges ett extra opinionsmässigt stöd. Organisationen ser på båda ILO-konventionerna mot diskriminering på principiellt samma sätt och vill därför förorda de åtgärder motionen föreslår härvidlag.»

Folkpartiets kvinnoförbund, Högerens kvinnoförbund, Svenska landsbygdens kvinnoförbund, Riksförbundet Landsbygdens folk, Sveriges husmodersföreningars riksförbund och Yrkeskvinnors samarbetsförbund tillstyrker en ratificering.

Dessa förbund understryker, att det vid förhandlingarna vore ett moraliskt stöd att ha en ratifikation.

Likalönskommittén, som avgav sitt betänkande 1953, definierar med utgångspunkt från likalönskonventionen principen som lika lön för man och kvinna för likvärdig arbetsuppgift. Lika lön för man och kvinna för likvärdig arbetsuppgift! Det låter ju nästan löjligt att någon skall kunna anse det vara felaktigt att riksdagen gör ett sådant uttalande.

Kommittén fann att de mest betydande avvikelserna förelåg beträffande vissa tjänster som huvudsakligen rekryterades av kvinnor. Det vet vi nog!

Utskottsmajoriteten består av åtta ledamöter mot sju ledamöter för reservationen. Därjämte föreligger ett särskilt

Likalönsprincipen, m. m.

yttrande. I majoritetens utlåtande heter det:

»De tidigare anförda skälen mot ratificering av konventionerna är enligt utskottets mening alltjämt bärande. Mot uppfattningen, att lönesättningen på den enskilda arbetsmarknaden bör ske utan påverkan från statens sida, kan visserligen göras gällande, att konventionen icke torde innebära att staten skall medelst lagstiftning genomdriva likalönsprincipen på den enskilda arbetsmarknaden, men man kan enligt utskottets mening svårligen komma ifrån att en ratificering skulle tvinga staten att med andra medel söka påverka arbetsmarknadens parter att iaktta principen.»

Jag skulle gränslöst gärna vilja veta vilka andra medel man tänker använda, om nu denna konvention blir antagen. Jag kan inte finna att detta uttalande har någon verklig bakgrund.

Vi reservanter däremot säger: »De skäl som tidigare åberopats mot ratificering av konventionerna kan dock icke längre anses bärande. Konventionerna kan knappast tolkas så, att ratificerande stat skulle vara ålagd att genom lagstiftning eller annorledes direkt påverka arbetsmarknadens parter att genomföra likalönsprincipen. Denna uppfattning vinner starkt stöd av det förhållandet, att både Danmark och Norge, vilka liksom Sverige tillämpar principen om arbetsmarknadens frihet att avtala rörande löneförhållanden, ansett sig kunna ratificera likalönskonventionen.» Våra grannländer, som i dessa frågor har ett så intimt samarbete med oss, tillämpar alltså precis samma principer som vi. Men de har ansett sig kunna ratificera dessa konventioner.

Det är nu 32 länder som har ratificerat. För min del vill jag speciellt understryka det beklagliga i att Sverige på grund av sin inställning till likalönskonventionen inte heller kan ratificera konvention nr 111. I vårt internationella arbete är det en tung belastning att Sverige inte kan ratificera en konven-

tion som innebär, att begreppet diskriminering definieras såsom avseende »varje åtskillnad, uteslutning eller företräde på grund av ras, hudfärg, kön, religion, politisk uppfattning, nationell härstamning eller socialt ursprung, som har till följd, att likställdhet med avseende å möjligheter eller behandling i fråga om anställning eller yrkesutövning ointetgöres eller beskäres. Konventionen äger tillämpning å tillträde till yrkesutbildning, till anställning och till skilda yrken ävensom å anställningsvillkor.»

Jag vill passa på att tala om att vi faktiskt har besvär av detta i internationella sammanhang. När man tillhör en internationell organisation som i alla tider har haft i sina stadgar att medlemsorganisationer — från Sverige och andra länder — inte i sina stadgar får tillämpa rasdiskriminering och dylikt och man sedan kommer till ett sammanträde där plötsligt en medlemsstat har ändrat sina stadgar och infört en viss rasdiskriminering, så kan man under diskussionen få sig kastat i ansiktet: »Ja, men ni från Sverige har ju inte ratificerat dessa konventioner!» Då är det inte så roligt att vara svensk.

Vad är riksdagens uppgift i fråga om de statligt anställdas löneförhållanden? Är det bara att bevilja anslag enligt överenskommelse mellan arbetsmarknadens parter? Har vi ingen annan uppgift? Är det verkligen de ärade kammarmedlemöternas åsikt att vi därutöver inte skall kunna ge till känna den allra minsta lilla åsikt i fråga om principerna på längre sikt?

Jag kan inte finna att riksdagen bör ställa sig så fullständigt utanför, att den inte skall kunna fatta ett beslut i opinionsbildande avsikt såsom i reservationen föreslås, ett beslut som gäller ett rättvisekrav från hälften av svenska folket.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen av fru Svenson m. fl. till andra lagutskottets utlåtande nr 58.

Likalönsprincipen, m. m.

Fröken WETTERSTRÖM (h):

Herr talman! Efter den utförliga motivering som fröken Höjer lämnat för reservanternas ståndpunkt i denna fråga vill jag nöja mig med att — som jag för övrigt gjort så många gånger tidigare då vi här i riksdagen behandlat frågan om ratificering av konvention nr 100 — endast deklarerar att min uppfattning vad gäller tolkningen av konventionens innebörd är den, att det ratificerande landet uttalar sig för att själva principen är riktig och att det förbinder sig att främja principen om lika lön för män och kvinnor för likvärdig arbetsuppgift.

Att döma av de uttalanden som under årens lopp har gjorts här av företrädare för olika politiska meningsriktningar, torde alla inse det berättigade och det rättfärdiga i själva principen. Erkänner man detta, bör också enligt min mening staten, som den mönsterarbetsgivare den skall vara, taga steget och ratificera konventionen och därigenom förklara sig beredd att — det vill jag särskilt poängtera, och det är väl ingen som ifrågasätter något annat — i den mån resurserna medger det, också i praktiken visa, att den vill sträva efter att få till stånd mera rättvisande lönesättning på det statliga området. Ty det är ju, herr talman, *uteslutande* det statliga området det är fråga om. Det är självklart, att gällande ordning vid arbetsmarknadsparternas fria förhandlingar, vilken respekteras av alla, fortfarande skall gälla över hela linjen. Den enda återverkan jag kan finna skulle vara, att det goda exempel, som staten ger om den så småningom rättar till speciella lönesättningar för kvinnor där sådana förekommer, skulle komma att visa sig efterföljansvärt inom den kommunala och den privata sektorn. Detta kan väl inte gärna betraktas som ett ingrepp i de fria avtalsförhandlingarna.

Med detta, herr talman, ber jag få yrka bifall till reservationen.

Fru EKENDAHL (s):

Herr talman! Vi är säkert alla överens om att det är orimligt med lönesättning efter kön. Det kan självklart ha sitt stora intresse att analysera denna orimliga lönesättning och att också söka klara ut vem eller vilka, som har ansvaret för dennas uppkomst, men jag tror inte vi behöver ta upp tid med detta nu. Vi är överens om principerna. Vi behöver inte diskutera den självklara principiella inställningen, att det är arbetet som sådant som skall betalas och att man inte skall ha en lön baserad på kön.

Vi är alltså överens i princip, men hur är det i praktiken? Det är ändå det som betyder något. Vill man från motionärernas sida få en konkret lösning på frågan, eller är det nog med att ratificera konvention nr 100, och därvid förklara, som man har gjort i motionen och som också reservanterna har gjort, att man är angelägen om att betona att detta inte får anses vara ett ingrepp i parternas fria förhandlingsrätt och att det inte innebär att ratificerande stat skulle vara ålagd att genom lagstiftning eller annorledes direkt påverka parterna. Ja, vad är det då för nytta med den? Jo, säger reservanterna: en ratificering får anses vara ett naturligt stöd från statsmakternas sida åt likalönsprincipen. Detta avser såvitt jag förstår ett stöd åt förhandlingarna inom den privata sektorn av arbetslivet, där de stora orättvisorna föreligger.

Men studerar man motionen av herr Ohlin m. fl., ser man att det där i inledningen sägs, att mycket ännu återstår att göra för att principen om kvinnornas jämställdhet i alla avseenden skall bli en praktisk realitet, och litet längre fram i motionen sägs det: »Givetvis varken kan eller bör statsmakterna direkt påverka det enskilda näringslivet i detta avseende.» Så var det med den saken.

Jag kan inte undgå att dra den slutsatsen, att man egentligen inte vill göra

Likalönsprincipen, m. m.

något konkret, utan att det hela är en gest.

Alla i denna kammare — och för övrigt alla som sysslar med de problem, som vi stundom kallar kvinnofrågor, men som riktigare uttryckt är samhällsfrågor — vet, att det är en utveckling på lång sikt att få gehör för rättvisare behandling av kvinnorna i näringslivet och i samhället. Fördom, tradition och slentrian spelar här en mycket stor roll — ibland har man lust att framför orden sätta ett herr: herr Fördom, herr Tradition och herr Slentrian — och ingen av motionärerna och inte heller utskottsreservanterna tror, att en eventuell ratificering av konventionen i och för sig skulle konkret lösa rättvisefrågorna för kvinnorna. Ja, men staten bör väl ändå jämföra likalönsprincipen fullt ut, säger reservanterna och syftar därvid på bottenlöneproblemet.

Jag skall inte ge mig in på det principiella resonemanget just nu. Vi har tidigare i denna kammare diskuterat, huruvida detta är ett likalönsproblem eller en ren kvinnolönefråga. Men jag tror att några jämförelser om hur löneläget är för låglönegrupperna i statstjänst och i det enskilda näringslivet i detta sammanhang väl kan vara på sin plats. Jag har här en del siffror för månadslöner hösten 1959. Att de daterar sig från denna tidpunkt beror på att det jämförelsematerial jag använder är hotell- och restaurangbranschen, som har ekonomibiträden och spisbiträden av samma karaktär, vilka utför samma arbete som den stora mängden bottenlönegradsinnehavare inom det statliga och det kommunala området. Denna bransch har inte siffror tillgängliga längre än till 1959. Jag tar siffrorna i ortsgroup 3, som omfattar större orter och städer i Mellansverige, och det kan väl vara en bra jämförelsepunkt. Jag har naturligtvis också siffror för de andra ortsgруппerna, om de skulle vara av intresse. Jag tar slutlönerna, eftersom det gäller slutlöner för hotell- och

restaurangbranschen, men jag är också beredd, om någon är intresserad, att ta begynnelselönen och även trapporna i lönehänseende för de statliga och kommunala tjänsterna.

Inom hotell- och restaurangbranschen har ekonomi- och spisbiträden 635 kronor i månaden i det enskilda näringslivet, inom det kommunala området 755 kronor och på det statliga området 880 kronor. Denna jämförelse innebär inte att jag tycker, att löneläget är bra inom stat och kommun och därför är beredd att säga, att vi här inte behöver göra någonting. Jag tar dem därför att jag vill rikta in motionärernas och reservanternas intresse på det område som verkligen är eftersatt, nämligen det enskilda näringslivet, som man enligt motionen inte kan begära att statsmakterna bör eller kan direkt påverka. Statsmakterna i detta fall är ju inte riksdagsmännen. De riksdagsmän som i detta fall är motionärer och visar ett mycket stort och, som jag hoppas, ärligt intresse i många stycken borde inte vara förhindrade att påverka frågans lösning i dessa avseenden.

För att fullfölja resonemanget om låglönegrupperna, som vi då kallar bottenlönegrupperna, vill jag utan att ge mig in på principerna säga, att kommunförbunden i dagarna har fått avtalsförslag från kommunalarbetsförbundet, som bl. a. tar upp förslag om att höja bottenlönegraderna. Det är omkring detta intresset rör sig både i denna motion och i en motion, som vi kommer att behandla senare, nämligen den om arbetsvärdering. Kommunförbunden d. v. s. Stadsförbundet, Landstingsförbundet och Landskommunernas förbund är de stora arbetsgivarna vad gäller ekonomibiträden och dem som befinner sig i bottenlönegrupperna. Som förhandlare på arbetsgivarsidan sitter representanter för alla partier som är företrädare i riksdagen. Jag vill passa på tillfället att säga, att man här har en möjlighet att i konkret handling ge uttryck för

Likalönsprincipen, m. m.

sina i motionen och reservationerna framförda rättvisesynpunkter.

Nej, ärade kammarledamöter! Vad vi behöver är en annan inställning hos arbetsgivarna och i all synnerhet hos arbetsgivarna på den enskilda arbetsmarknaden, där — jag upprepar det — de stora orättvisorna förekommer. I den aktuella debatten och i arbetet på detta område har vi hittills inte fått något stöd av dem som i dag står bakom motionen, snarare tvärtom. Låt mig ta ett exempel.

Då den fackliga rörelsen på hösten 1959 deklarerade sin avsikt att göra kvinnolönefrågan till en av de stora frågorna i avtalsförhandlingarna — ett uppföljningsarbete av många års upplysnings- och förhandlingsarbete — kommenterades detta i folkpartipressen bl. a. på följande sätt. Jag tar en av folkpartitidningarna, nämligen Upsala Nya Tidning, som i sin ledare den 1 september 1959 skrev: »Deklarationen får tas för vad den kan vara värd. Den är en i raden av försäkringar under årens lopp att nu, nu äntligen skall den fackliga ledningen göra allvar av kravet på lika lön. I praktiken har emellertid detta krav hört till dem som man först varit beredd att släppa vid avtalsförhandlingarna.» Man läser vidare och tänker, att ledarskribenten måste väl också tala om den andra parten, den part som är, som jag brukar uttrycka det i andra sammanhang, boven i detta drama, nämligen Arbetsgivareföreningen och arbetsgivarna på det privata området. Inte ett ord kan jag finna vid en grundlig genomläsning av ledaren. Nej, när man tar in arbetsgivarna i sammanhanget, gör man det med ett vigt hopp över till staten och frågar sig, hur staten egentligen sköter sig som arbetsgivare. Man tar upp bottenlönesystemet, som jag belyste här med siffror. Jag visade att staten på detta område går före den enskilda arbetsmarknaden i lönehänsende. Man borde sålunda i stället rikta blickarna mot det enskilda näringslivet och

de enskilda arbetsgivarna. Det gör man inte.

Det finns i denna kammare många enskilda företagare som vid genomförandet av rättvisare löner åt kvinnorna har möjlighet att visa vad deras »rättvisa åt kvinnorna» i valrörelsen verkligen är värd. Herr Wedén — undertecknare av den motion som vi i dag behandlar och företagare i metallbranschen — har både män och kvinnor anställda. Kvinnorna är få, och det borde vara en enkel match ekonomiskt sett för herr Wedén att införa likalönsprincipen. Kanske har han gjort det. Jag har inte haft tillfälle att fråga honom i dag. De uppgifter jag har visat, att inte ens de fåtaliga kvinnorna i herr Wedéns företag har blivit föremål för den rättvisa som bjöds ut i valrörelsen. Herr Wedén och andra enskilda företagare här i riksdagen, just i egenskap av företagare, har stora möjligheter att påverka sina kolleger på Blasieholmen. På kvinnornas vägnar tackar jag på förhand för den hjälp, som jag uppriktigt tror kan väntas från det hållet. Om den uteblir, måste jag från denna talarstol säga, att i så fall har man inte menat ett enda dugg med talet om rättvisa åt kvinnorna.

I reservationen sägs också — jag följer den — att det är angeläget med en ratificering inte minst med hänsyn till vårt lands internationella anseende, en synpunkt som bl. a. fröken Höjer var inne på. Det är alltså viktigare för reservanterna att utåt kunna presentera att vårt land har ratificerat likalönskonventionen än att säga ett ord om de verkliga förhållandena. Är det så, ärade kammarledamöter, att ett lands anseende är beroende på det antal konventioner det har ratificerat, ja, då är det illa ställt med Sverige. Vi har nämligen bara ratificerat 37 av 114 konventioner, om jag minns rätt. Jag kan emellertid inte erinra mig att någon enda konvention har diskuterats så ofta som denna konvention nr 100 — jag håller mig till den.

Likalönsprincipen, m. m.

Jag avser inte ett ögonblick att nonchallera konvention nr 111, men det är konvention nr 100, som vi har diskuterat här i flera sammanhang och om vilken reservanterna sagt, att det är nödvändigt att vi ratificerar den för att bibehålla vårt internationella anseende.

Fröken Höjer sade, att det inte är så lätt att argumentera i internationella sammanhang, när man kommer och säger åt oss, att Sverige inte har ratificerat konventionen. Då blir man ledsen, sade fröken Höjer. Varför det, fröken Höjer? Varför inte tala om att det ligger till så, att vi inte har ratificerat konventionen, därför att vi ännu inte uppfyller konventionens förpliktelser, men vi arbetar förhandlingsvägen på att komma dithän. Det gör fröken Höjer, det gör jag, och det gör flera i denna kammare. Vi försöker få kvinnornas ställning lönemässigt förbättrad, men inte bara det. Vi kan också peka på att läget på löne marknaden är bättre i Sverige än i de flesta europeiska länder, oavsett om de ratificerat konvention nr 100 eller inte.

Därtill kommer att jag med förtjusning i internationella sammanhang redovisar också det arbete, som vi utför på det sociala fältet för att göra det möjligt för kvinnorna att ha förvärvsarbete. Det, fröken Höjer, brukar man i internationella sammanhang vara mycket imponerad av och säga, att man behöver lära av oss, att lönefrågan inte bara är att ratificera en konvention, utan även allvarligt menade förhandlingar och en allvarligt menad socialpolitik, som syftar till att göra det lättare för kvinnorna att ha förvärvsarbete.

Jag är angelägen om att i detta sammanhang säga att det faktum, att jag här redovisar att vårt löneläge i Sverige är bättre än i de flesta av de länder som har ratificerat, får uppfattas så, att man kan låta frågan om kvinnolönerna vänta med den motiveringen. När jag säger detta, tänker jag närmast på dem som

jag kommer att möta vid förhandlingar på Blasieholmen. Den motiveringen använder man aldrig, när det gäller männens löner; då tar man inte in internationella jämförelser i bilden, och det skall man inte heller göra när det gäller kvinnorna.

Anledningen till att jag velat nämna detta om lönerna i det här principiella resonemanget är, att jag inte tycker såsom fröken Höjer, att det är svårt att i internationella sammanhang tala om varför vi inte ratificerat konventionen. Jag har inte någon känsla av att kvinnorna i Sverige och organisationerna i Sverige får dåligt anseende, om man får reda på det rätta förhållandet. Men fröken Höjer kanske inte har tänkt på att det betyder mycket mer än vad en ratificering av konventionen skulle göra.

Utskottsmajoriteten har liksom vid tidigare tillfällen, då denna fråga varit uppe till behandling, sagt som sin principiella uppfattning, att man inte bör ratificera konventionen mot arbetsmarknadsparternas vilja. Det är väl ändå på det sättet, att det blir arbetsmarknadsparterna som i praktisk handling skall omsätta det som konventionen innebär.

När jag nu, herr talman, yrkar bifall till utskottets hemställan, gör jag det i den förhoppningen, att vårt arbete på att skapa likställighet mellan män och kvinnor på arbetsmarknaden skall leda till att vi inom en inte alltför avlägsen framtid skall kunna ratificera konventionen nr 100. Det borde kunna gå ganska snabbt, om man nu får lita på att det är en ärlig mening bakom talet om viljan att skapa rättvisa åt kvinnorna. Då kan inte ens de värsta nejsägarna på Blasieholmen stå emot det gemensamma trycket från samhället.

I detta yttrande, under vilket herr andre vice talman övertagit förhandlingarnas ledning, instämde fru *Thunvall*, herr *Lundberg*, herr *Andersson* i Linköping, fröken *Olsson*, fru *Johansson* och fru *Torbrink* (samtliga s).

Likalönsprincipen, m. m.

Fröken HÖJER (fp) kort genmäle:

Herr talman! Vi är alla i princip överens, sade fru Ekendahl i början av sitt anförande, men i praktiken blir det helt annorlunda; då kommer kostnaden in i bilden. Det är så sant som det är sagt. Vad andra lagutskottet i sitt utlåtande säger om kostnaden låter emellertid litet egendomligt: »Detta medför en betydande kostnadsstegring för staten. Landstingen, städerna och landskommunerna måste sannolikt vidtaga motsvarande ändringar i sina lönesystem. Kostnadsstegringarna för dem skulle bli högre än för staten. Emellertid torde en sådan konsekvens av likalönsprincipens tillämpning inte vara ostridig.» Vad menas med det? »Definitionen av principen är inte så entydig, att tillämpningen är självklar i detaljfrågor.» Nu börjar man i utskottsutlåtandet komma in på praktiskt taget vad som helst, och det vill man opponera sig emot.

Fru Ekendahl tycks ha tolkat mitt anförande precis som en viss potentat läser bibeln. I slutet av mitt anförande, sedan jag talat om likalönskonventionen och dess tillämpning, tog jag upp konsekvensen att vi inte heller fick ratificera konventionen i rasfrågan. Jag pekade alltså på konsekvenserna.

Hur kommer det sig, fru Ekendahl, att 32 länder har ansett sig kunna ratificera denna konvention, utan att något enda av dessa länder har tillnärmelsevis så pass lika löner för män och kvinnor i likartade arbetsuppgifter som vi har i Sverige? Jo, det beror på att dessa länder inte anser att man nödvändigtvis skall ha likalönsprincipen fullständigt genomförd, innan man ratificerar. Det är ju ganska egendomligt, att vi här i Sverige inte vill ratificera konventionen, vi som dock står högt i fråga om principens genomförande och som internationellt också talar om hur vi skall nå det målet men som också vet vad ett opinionsbildande organ sådant som riksdagen kan betyda i detta fall.

Fru EKENDAHL (s) kort genmäle:

Jo, fröken Höjer, här i Sverige tycker vi, att vi skall ratificera först när förhållandena är sådana, att de täcker konventionen. Detta har vi sagt så många gånger, att fröken Höjer borde veta det vid det här laget. De siffror jag nämnde, nämligen att vi har ratificerat 37 av 114 konventioner, talar också sitt tydliga språk. Men jag vill inte därav dra den slutsatsen, att vi har dåligt anseende, därför att vi inte ratificerat, utan konstaterar endast, att detta är i linje med vårt sätt att handha denna fråga.

Fröken Höjer frågade: Vad innebär detta uttalande i utskottsutlåtandet, att det inte är alldeles klart om bottenlönerna kan hänföras till likalönsprincipen? Därmed avses helt enkelt vad vi diskuterade 1958, när vi godkände den proposition 158, som statsrådet Lindholm lade fram. Vi har olika uppfattningar om huruvida bottenlönesystemet är ett likalöneproblem eller ett kvinnolöneproblem. Jag är angelägen framhålla, att jag tycker det är ett kvinnolöneproblem, som snarast skall lösas, och jag har också sagt, var jag tycker att huvudansvaret ligger. Därför kan man, som utskottsmajoriteten gjort, säga att för statens vidkommande är likalönsprincipen genomförd. Kvar står, det tillägger jag, det stora problemet med bottenlönefrågan.

Fröken HÖJER (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag har inte givit mig in på att diskutera huvudansvaret. Jag har talat om de förhandlande organisationerna och deras arbete och sagt, att jag tycker det är egendomligt, att vi inte nu kan ratificera konventionen.

Fru EKENDAHL (s) kort genmäle:

Därmed har fröken Höjer också sagt, att det inte är sakfrågan, rättvisa åt kvinnorna, som betyder något, utan det är att utåt kunna visa, att vi ratificerat konvention nr 100. Och då, det påståendet vidhåller jag, har ni i folkpartiet

Likalönsprincipen, m. m.

inte menat ett dugg med kravet på rättvisa åt kvinnorna.

Herr WAHRENDORFF (cp):

Herr talman! Jag har till andra lagutskottets utlåtande nr 58 fogat ett särskilt yttrande, och jag vill tillägga följande.

Frågan om likalönskonventionen är inte ny. Av utskottsutlåtandet framgår att den varit föremål för riksdagens prövning upprepade gånger sedan 1952, då den behandlades första gången. Då var man ense i utskottet om den mening, som nu biträdes av utskottets majoritet. Vid senare tillfällen har dock andra meningar gjort sig gällande. Ett par gånger har lämnats blanka reservationer och på senare tid också direkta avslagsyrkanden.

I dag är som bekant utskottet delat när det gäller frågan om huruvida likalönskonventionen bör ratificeras av vårt land eller ej. För min del har jag inte riktigt kunnat förstå denna ändring i ställningstagandet. Alla skäl, som tidigare under enighet åberopats för en avvisande inställning, kvarstår oförändrade. För min del har jag inte kunnat finna något som ändrar någonting i fråga om vad utskottet och riksdagen tidigare har sagt i denna fråga.

Mitt avstyrkande av en ratificering innebär självfallet inte, att jag motsätter mig likalönsprincipen som sådan, men jag känner mycket stark tveksamhet inför frågan om ratificering är rätta vägen att nå målet. För den privata sektorn är både utskottsmajoriteten och reservanterna ense om att frågan om lika lön är en förhandlingsfråga och att staten inte skall ingripa i förhandlingsfriheten genom att föregripa parternas ställningstagande. Detta innebär omvänt, att en ratificering inte skulle ha någon effekt, vilket framhållits av parter på arbetsmarknaden, som är klart positiva till likalönsprincipen. Om likalönskonventionen ratificeras av vårt land, har vi biträtt en internationell

konvention utan att inom vårt eget område kunna påta oss förpliktelser för fullföljande av konventionens syfte.

Även reservanterna har framhållit att statsmakterna inte bör ingripa i förhandlingsfriheten eller utöva påtryckning av något slag gentemot parterna. Detta är onekligen en rätt svag bakgrund för en internationell konvention, och i själva sakfrågan lär den inte spela någon roll på det privata området. Detta har framhållits i flera remissyttranden av parter på arbetsmarknaden, som är positivt inställda och arbetar för likalönsprincipens förverkligande.

I fråga om staten som arbetsgivare ligger det dock litet annorlunda till. Folkpartiets kvinnoförbund har i sitt remissyttrande framhållit, att en ratificering självklart borde innebära att staten som arbetsgivare snarast genomför likalön. På den punkten är jag ense med Folkpartiets kvinnoförbund. Ratificerar svenska staten en internationell konvention, bör den vara beredd att ta konsekvenserna omedelbart. Vid ett omedelbart genomförande av likalönsprincipen blir konsekvenserna bl. a. mycket betydande kostnadsökningar för det allmänna, som man kan tveka inför. Det är emellertid en sak för sig och en konsekvens som man måste ta förr eller senare. De principiella fråsmålen är givetvis viktigare. Såvitt jag kan se innebär en ratificering av likalönskonventionen att man binder statens förhandlare. Dessa måste då som företrädare för staten söka få likalönsprincipen genomförd med det snaraste. Det kan invändas att arbetstagarparten deklarerat att den är positivt inställd till ett sådant förverkligande. Det har vid tidigare tillfällen rests krav här i riksdagen på att statens förhandlare skulle inta en viss ståndpunkt i frågor som varit angelägna för arbetstagarparten. Vid sådana tillfällen har detta avvisats under hänvisning till att man inte velat binda statens förhandlare. Det skulle innebära ett ingrepp i förhandlingsfri-

Likalönsprincipen, m. m.

heten, närmare bestämt i den turordning efter vilken arbetstagarna vill ha sina olika krav förverkligade. Det är nämligen inte säkert att de krav som å arbetstagarnas vägnar framförs i riksdagen är de angelägnaste. Enligt min mening föreligger ett analogt förhållande i fråga om likalönen. En ratificering skulle innebära en avvikelse från den förhandlingsprincip riksdagen tidigare ansett vara riktig.

Staten är emellertid inte den enda företrädaren för det allmänna i dessa frågor. Vi har också kommunerna och landstingen, vilkas intressen i fråga om ekonomisk räckvidd är större än statens. Vad det gäller förhandlingsfrågor, där dessa tre parter har att uppträda som gemensam part i större eller mindre utsträckning, har vissa principer utvecklats och anammats. Om man genom ratificeringen binder den statliga parten vid en viss ståndpunkt, har man också här gått vid sidan av de principer som nu tillämpas. Också i detta avseende kan alltså en ratificering innebära ett visst ingrepp i den gällande förhandlingsordningen.

Av dessa skäl, som ingalunda åberopas för första gången, har jag inte kunnat biträda yrkandet om ratificering. Men som jag redan framhållit: likalönsprincipen bör förverkligas, den saken bör det inte vara någon diskussion om. Vägen till förverkligandet bör emellertid gå genom förhandlingar på gängse sätt. Av den anledningen har jag biträtt utskottsmajoritetens yrkande i utlåtande nr 59 om systematisk arbetsvärdering inom det statliga lönesystemet. En värdering av sådant slag skulle tjäna som grund och vägledning vid förhandlingar med syfte att förverkliga likalönsprincipen. Man skulle nog inte komma fram till något fixt och färdigt genom själva värderingen, men man skulle få en grund att stå på och en utgångspunkt för förhandlingar. Kombinationen arbetsvärdering och förhandlingar skulle leda till en ensartad och enhetlig defi-

nition av likalönsprincipen, vilket är en grundläggande förutsättning för att man någon gång med fog skall kunna säga att den är genomförd.

Herr talman! Med den anförda motiveringen kommer jag här i dag att rösta för utskottets förslag.

Fröken ELMÉN (fp):

Herr talman! Jag skulle i allt vilja instämma i vad fröken Höjer här framfört och även i vad fröken Wetterström sagt. Jag anser det vara ett rättvisekrav, för att inte säga ett renlighetskrav, att Sverige ratificerar dessa konventioner. Jag tycker framför allt att det är tragiskt — som även fröken Höjer framhöll — att vi inte kan ratificera konvention 111. Den ligger helt i linje med vår inställning att vi inte vill ha någon diskriminering. Men då är det egendomliga det att skulle könsdiskrimineringen varit undantagen ur konvention 111 hade vi gått med på den. Men därför att kvinnorna också står där, kan vi inte ratificera den. Detta innebär att vi anser oss i fortsättningen kunna på något sätt konservera detta diskrimineringsproblem, vilket jag här i riksdagen förut sagt vara Sveriges negerproblem.

Jag vill också hålla med fröken Höjer om att vi har vissa förpliktelser i internationella sammanhang. Som medlem av Förenta Nationerna har Sverige antagit dess stadgar, där det sägs att ingen skall diskrimineras på grund av ras, religion, kön o. s. v. Det gäller alltså för oss att vara med och förverkliga principen om de mänskliga rättigheterna. Det är vår plikt att göra detta, när vårt land är medlem av Förenta Nationerna och har antagit deras stadgar.

Jag skall inte i detalj gå in på vad konventionen innehåller, ty det har fröken Höjer här redogjort för. Jag vill bara påpeka, att konventionstexten säger att man skall främja likalönsprincipen. Den säger inte att vi i morgon dag skall ha likalön men att staten på olika

Likalönsprincipen, m. m.

sätt skall se till att likalönsprincipen främjas. På vad sätt gör staten det? Jo, genom att bl. a. ordna så att de kvinnliga ungdomarna får lika god utbildning som de manliga, så att de har samma möjlighet att ta och erhålla arbete som männen. Vidare måste staten också se till att man undan för undan genomför likalön enligt konventionen på den statliga sektorn, d. v. s. lika lön för man och kvinna för arbete av lika värde.

Det gäller här att få ett uttalande från riksdagen i denna fråga. Jag vet att många kvinnor ute i landet väntar på att riksdagen verkligen skall uttala vad den har för princip i detta avseende och att den inte vill göra någon åtskillnad mellan man och kvinna, utan att kvinnan skall ha samma rätt som mannen.

Att främja denna princip anser vi inte innebära något intrång i parternas rätt att fritt förhandla på arbetsmarknaden. Om det kan bli en opinionsbildning som gör det lättare att genomföra detta krav, vad har vi mot det? Jag tycker inte alls att det skulle skada, om det här bildas en opinion i landet som verkligen på olika sätt försöker få fram kvinnans likaberättigande på arbetsmarknaden. Kan man därvidlag få hjälp genom ratificeringen, anser jag att det vore till fördel.

Fröken Höjer gick delvis igenom remissyttrandena. Jag finner en del uttalanden i dessa mycket egendomliga. Svenska arbetsgivareföreningen säger, att en generell löneutjämning skulle hindra en mera individuell lönesättning. Enligt dess uppfattning gäller den lägre lönen för kvinnorna på grund av deras bortovaro. Kan man kalla det för individuell lönesättning att man sätter lön efter kön? Jag kan inte förstå, att kvinnorna som grupp med lägre lön skall svara för vissa kvinnors bortovaro från arbetsfältet. Vi vet att denna — det har sagts här — har sociala skäl. Är det inte egendomligt att vissa kvinnor som aldrig är borta skall betala för de

andra? Skulle vi inte kunna tänka oss, att kostnaden slås ut på alla löntagare och inte bara på kvinnorna?

Man talar också inom Arbetsgivareföreningen om att det skulle vålla missförstånd hos utomstående, om vi skulle gå in för ratificering. Enligt min mening skulle missförståndet bli ändå större om vi inte ratificerar. Man kan undra vad som egentligen är riksdagens inställning i denna fråga.

Jag finner det också mycket märkvärdigt att LO och arbetsgivareföreningen fortfarande avstyrker ratificering av det skälet att en sådan skulle vara ett intrång i parternas rätt att fritt förhandla. Man har gått in för det glädjande avtalet i år, att kvinnolönerna inom fem år skall vara borta ur avtalen. Det finns ingen möjlighet att inverka på detta beslut, eller menar man inte allvar med avtalet? Är man rädd att en ratificering ytterligare skulle trycka på detta krav? Här har man fattat beslut och det skall väl bli en successiv utjämning under dessa fem år, om man menar allvar med avtalet. Fru Ekendahls motivering faller — som jag ser saken — i och med att man tagit denna ställning.

Fru Ekendahl hävdar att boven i drama är arbetsgivarna. Jag medger att de är bovar, men jag vill inte helt skjuta skulden på dem. Förhåller det sig inte så, fru Ekendahl, att man har ett visst utrymme för löneförhöjningar? Då gäller det hur dessa skall fördelas. Skall man begränsa männens generella löneförhöjning, för att kvinnorna skall få en större andel av löneökningen? Den solidariska lönepolitiken innebär många gånger att man begränsar lönelöftningen för dem som har högre lön och låter dem som har lägre lön komma litet i fatt. Kvinnorna omfattas emellertid i allmänhet inte av den solidariska lönepolitiken vid förhandlingar. Jag har hört talas om förhandlingar, vid vilka man kommer till förhandlingsbordet och först och främst kräver lika lön,

Likalönsprincipen, m. m.

men när det kommer till hårdragning i förhandlingarna, är det första som faller under bordet just kravet på att kvinnolönerna skall höjas. Det får stå efter för andra krav.

Som sagt tycker jag att man har nått en utomordentligt fin uppgörelse inom den privata sektorn.

Man kan naturligtvis som motivering för en förändring inom den statliga sektorn anföra förhållandena inom den privata sektorn och vice versa. Men det är lönerna inom den offentliga sektorn som skall jämföras eller lönerna inom den privata. Vare sig man väljer metallindustrien, textilindustrien eller något annat område av näringslivet eller stats-tjänst, finner man att det inte betalas lika lön för arbete av lika värde. Vad den offentliga sektorn beträffar tycker jag att det nästan är genant att argumentet att en likalönsreform skulle kosta för mycket fortfarande skall flagga i utskottsutlåtandet. Skulle det inte snarare vara en pådrivande faktor att orättvisorna har sådan omfattning?

Utskottet påpekar, som fröken Höjer underströk, att landstingen, städerna och landskommunerna sannolikt måste vidtaga motsvarande ändringar i sina lönesystem, om staten genomför likalönsprincipen. »Kostnadsstegringarna för dem skulle bli högre än för staten. Emellertid torde en sådan konsekvens av likalönsprincipens tillämpning inte vara ostridig.» Den skulle alltså vara stridig. Skulle alltså ändringen i det statliga lönesystemet inte föra med sig denna konsekvens, eller vad åsyftar man? »Det förutsättes tvärtom utrymme för förhandlingar mellan parterna.» Som förut framhållits har reservanternas och utskottets majoritet här olika utgångspunkt. Vi anser att vi kan ratificera likalönskonventionen och uppställa likalönen som riktpunkt för förhandlingarna. Enligt vår uppfattning måste man inte nödvändigtvis i alla delar förhandla sig fram till målet innan man vågar ratificera denna likalönskonven-

tion. Det är visserligen glädjande att fru Ekendahl hoppas att vi så småningom skall kunna ratificera konventionen, men jag anser att vi kan ratificera den omedelbart och sedan under förhandlingarnas gång nå fram till likalönsprincipens genomförande, som naturligtvis inom statstjänsten som det närmast gäller måste ske etappvis.

»Vidare må nämnas, att efter författningsändringar 1958 likalönsprincipen är fullt genomförd i det statliga lönesystemet så till vida att lika lön betalas för man och kvinna med samma arbetsuppgifter», säger utskottet. Det är tvivelaktigt. Vi sätter nämligen ofta olika benämningar på samma arbetsuppgifter och ger en kvinnlig befattningshavare en titel och en manlig en annan. Sedan blir skillnaden i lön kanske 200 kronor. Sådant förekommer t. ex. inom sjukvården. Jag har själv på tredje avdelningen frågat mig vad en vaktmästartjänst i sjunde lönegraden i realiteten är. Det framgår att det är fråga om ett manligt sjukvårdsbiträde. En nyinrättad tjänst som kvinnligt sjukvårdsbiträde avlönas samtidigt efter tredje lönegraden. På samma sätt är det på många andra håll. Den ena kallas för ekonomibiträde, den andre för ekonomiarbetare med betydande löneskillnad fastän arbetsuppgifterna tydligen täcker varandra.

Den stora frågan är vad som är arbete av lika värde. När man är så rädd för att höja kvinnornas bottenlönegrader, vore det inte skäl att införa objektiv arbetsvärdering och verkligen visa vad de ifrågavarande tjänsterna är värda i jämförelse med andra? Jag vet att det är svårt att skapa ett system för värderingen och att det i viss grad blir subjektiva bedömningar, men jag har ändå ansett att arbetsvärdering skulle kunna bidra i viss mån till att lösa likalönsproblemet. På vissa håll har det gjorts arbetsvärderingar som visar att kvinnorna är mycket lågt avlönade i sina speciella tjänster, om man jämför

Likalönsprincipen, m. m.

dem med manliga befattningshavare med motsvarande arbetsuppgifter på andra områden.

32 länder har som framhållits ratificerat konventionen. Man ställer sig i andra länder oförstående när man hör att Sverige inte har gjort det. Inom Norden har Danmark, Norge och Island ratificerat konventionen, medan Sverige och Finland ännu står utanför. Det är många gånger svårt att förklara varför inte Sverige har anslutit sig till konventionen. Vi borde ha kommit så långt ett vi i dag kunde fatta ett positivt beslut att ratificera de två konventionerna nr 100 och 111.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen.

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet **LINDHOLM**:

Herr talman! Jag har suttit och lyssnat på den diskussion som förts här. Jag förmodar, att de ärade kammarledamöterna i likhet med mig har frågat sig vad reservanternas menar med sin reservation. Menar man att något skall ske, eller menar man att den enbart skall vara en gest?

Det framhålles med mycket stor tyngd av vissa reservanter, att det väsentliga är att ratificeringen sker. Det är självklart, att man icke skall blanda sig i arbetsmarknadsparternas förhandlingar på den enskilda sektorn. Det är inte heller meningen att det omedelbart skall ske någonting i den statliga förvaltningsapparaten. Det är helt naturligt, att en argumentering som bygger på en sådan grundval lätt kan ge folk den föreställningen, att saken är det sekundära under det att skylten utåt är det primära i detta fall. Jag får en stark känsla av detta också när man så klart begränsar sig till staten i resonemanget om likalönsfrågans förverkligande i det svenska samhället. Mera en passant kanske man säger, att på den

kommunala sektorn — det må vara primär- eller sekundärkommunerna — får man givetvis ta konsekvensen av vad som sker på den statliga sektorn i denna fråga. Därutöver sträcker man sig inte.

Det är ändå ganska underligt att de, som dubbat sig till riddare i likalönsfrågan och använder uttrycken rättvisekrav och renlighetskrav, riktar den främsta kritiken emot den part som gjort mer än någon annan i det svenska samhället för likalönens genomförande. Detta gör, att jag ställer mig en smula undrande inför det patos jag möter på detta område.

Sedan har vi definitionen av själva begreppet. Det har inte gjorts någon entydig definition. Man har talat om likvärdig arbetsuppgift. Vad menar man med likvärdig arbetsuppgift? Detta begrepp har inte definierats. Menar man med likvärdig arbetsuppgift samma tjänst, så är frågan helt löst i den statliga förvaltningen. Det finns i dag icke någon tjänst i den statliga förvaltningen som avlönas efter kön. På vissa områden har vi haft felaktiga beteckningar, och dessa har justerats. Fröken Elméns uppgift om manliga sjukvårdsbiträden är inte korrekt. De har haft vaktmästarysslor och de har fått en korrekt titel genom den titeländring som verkställts. Fröken Elmén kan inte plocka fram någon tjänst i statsförvaltningen i dag som avlönas efter kön.

Däremot kan man naturligtvis ta upp en diskussion huruvida de lägst avlönade har en med hänsyn till levnads-kostnader och dylikt rättvist avvägd lönesättning. Den diskussionen kan man alltid föra oberoende av vilken nivå man rör sig på. Man kan utgå ifrån marknadsmässiga jämförelser. Gör man det, hävdar sig staten rätt väl. Det finns, såsom fru Ekendahl påpekade, en betydande differens på direkt parallella grupper i det enskilda näringslivet. Det finns också stora grupper manliga befattningshavare, vilkas in-

Likalönsprincipen, m. m.

komstnivå ingalunda överstiger den för de lägst avlönade i statlig tjänst. Där är man ute på gungfly.

Man har talat om någonting som man kallat för den manliga bottenlönegraden. Nu vet jag inte om jag för min del kan godta den beteckningen. Det är i och för sig riktigt, att stationskarlar, brev-bärare och vissa andra är placerade i 7 lönegraden. Det finns emellertid även manliga befattningshavare i lägre lönegrad. Vi har manliga kontorsbiträden i 5 lönegraden. Skulle man nu föra ett resonemang om den 7 lönegraden såsom den lägsta i statstjänst, då är det egentligen inte ett likalönsproblem man diskuterar utan ett bottenlöneproblem: Vilken inkomst i statstjänst skall vara den lägsta? Det är det spørsmålet man tar upp till diskussion.

Då bör jag kanske fästa uppmärksamheten på en faktor. Vi har gjort vissa jämförelser beträffande olika arbetsuppgifter och med utgångspunkt därifrån gjort vissa lönegradsplaceringar. Vi kan t. ex. se på kontorsbiträdeskarriären. Den börjar med kontorsbiträde i 5 lönegraden, medan kanslibiträde sitter i 7 lönegraden o. s. v. Inom civildepartementet verkställde vi en utredning för några år sedan. Vi gick igenom samtliga dessa tjänster och undersökte de olika arbetsuppgifterna för dessa befattningshavare. Med utgångspunkt därifrån gjordes vissa lönegradsplaceringar. Man hade en intervall på två lönegrader enligt det gamla lönesystemet. I stort sett har man bibehållit den principritning som upprättades av utredningsmannen. Denna godkändes sedermera också av riksdagen. Man har sagt sig, att skillnaden i kvalitet mellan kontorsbiträdets arbete och kanslibiträdets arbete motiverar en skillnad på två lönegrader.

Om man nu skulle godta detta förenklade resonemang som förs i likalönsfrågan och säga, att 7 lönegraden skulle vara den lägsta för samtliga i statstjänst, hur går det då med arbetsvärderingar-

na, fröken Elmén? Vi har en skillnad på två lönegrader med hänsyn till de direkta arbetsuppgifterna. Kan den kategori, som i dag sitter i 7 lönegraden och med utgångspunkt från sina arbetsuppgifter placerats där, sitta kvar, sedan andra lönegrupper, som förut haft lägre lön, förts upp till denna lönegrad? Jag har en sådan erfarenhet av förhandlingar att det blir en rätt hopplös uppgift att vid förhandlingsbordet försöka övertyga organisationerna om att löneskillnaderna mellan dessa kategorier plötsligt skall försvinna. Det måste här bli en förskjutning med återverkningar på andra områden. Det är inte riktigt korrekt när man vill göra gällande, att det inom det statliga lönesystemet inte skulle finnas någon värdering av arbetsuppgifterna. Det hela skulle, om jag får tro de argumenteringar som förs i arbetsvärderingsfrågorna, vara en produkt av slumpens skördar.

Det faktiska förhållandet är ju att inom fackorganisationerna pågår en mycket ingående debatt om de olika tjänsternas arbetsuppgifter. Från civildepartementets sida har vi också igångsatt en noggrann prövning av detta. Under denna har vi haft kontakt med respektive verkstyrelser, diskuterat olika arbetsuppgifternas kvalitet och med utgångspunkt därifrån försökt få vägledning för den lönegradsplacering som bör ske. Jag vill inte på något sätt göra gällande att våra prövningar varit speciellt vetenskapliga. De är naturligtvis i betydande utsträckning subjektiva, och de blir väl också i viss mån produkten av andra faktorer. Det kan vara en marknadsmässig historia. Det kan exempelvis på ett avsnitt vara så att arbetsuppgifterna i och för sig inte motiverar någon förändring i lönegradsplacering, men bristen på just den arbetskraft gör att man måste bortse ifrån det absoluta millimeteravvägandet då det gäller arbetsuppgifterna, därest man vill ha kvalificerat folk.

Det finns åtskilliga irrationella fak-

Likalönsprincipen, m. m.

torer som inverkar vid bedömningen, och jag betraktar det som nästan utslutet att man skulle kunna utarbeta ett vetenskapligt system för statstjänstemännens lönegradsplacering. Det vetenskapliga systemet skulle väl då bygga på att man i utgångsläget plockade ihop en riktpunkt, att man lade in de faktorer som denna riktpunkt tillsammans representerar i ett slags datamaskin och att man sedan fick ut en slutprodukt. På detta sätt skulle man väl då fortsätta.

Men, ärade kammarledamöter, det har resonrats litet om något som kallas förhandlingsrätt. Det har i denna kammare liksom i medkammaren vid skilda tillfällen framförts önskemål om vidgad förhandlingsrätt åt statstjänstemännens organisationer. Om vi nu skulle göra ett sådant vetenskapligt system som bearbetas i en datamaskin, vart tar då förhandlingsrätten för tjänstemännen vägen? Jag tror inte att den tanken kan realiseras. Jag vet, att man i Uppsala i slutet av 1940-talet gjorde en utredning om möjligheterna till ett sådant vetenskapligt system. Man genomförde utredningen och presenterade produkten men den har ännu inte tillämpats, förmodligen därför att ett sådant system inte passar i det moderna förhandlingsmaskineriet; i det moderna förhandlandet måste man rätt ofta ta hänsyn till den mänskliga faktorn, varför det inte duger med maskinmässiga produkter. Man måste också ta hänsyn till de rent mänskliga reaktionerna.

Herr talman! Jag har velat anföra dessa synpunkter även på detta avsnitt, eftersom jag vet att flera talare tidigare tagit upp dem. Jag vill stryka under att man väl ändå bör klara upp begreppen om vad man menar med lika lön. Menar man lika lön för lika tjänst så är begreppet helt genomfört i statsförvaltningen. Menar man någonting med det man här säger bör man också ha klart för sig de konsekvenser som följer av det man talar om, ty då blir det, såsom jag tidigare har framhållit, inte fråga

om lika lön i och för sig, utan då blir det fråga om vilken lönegrad som skall vara bottenlönegrad i de statliga tjänsterna. Som en vägledning till denna överläggning kan jag skicka med en uppgift om att varje procent löneökning på den statliga sektorn kostar finansministern 50 miljoner kronor per år. Den bilden bör också vara med när man nu drömmer om att göra stora ting på detta område. Ty det är väl det man avser, eller är det hela bara spegelfäkeri?

Fröken HÖJER (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr statsrådet undrar vad reservanterna menar och om vi avser att någonting skall ske. Han undrar om vi menar att själva saken skall vara den sekundära men hållningen utåt det primära. Och så undrar statsrådet vem som har gjort mest. Därpå kan jag svara att de förhandlande arbetstagarna har gjort mest. Det vet nog herr statsrådet lika väl som jag. Det är klart att de inte har kommit så långt ännu, men så småningom kommer de att göra det. Herr statsrådet säger att det inte finns någon statstjänst som numera avlönas enligt kön. Inte det? Om man påstår något sådant, har man inte läst likalönskommitténs betänkande ordentligt. Likalönskommittén framhåller att det inte bara gäller att sätta vissa namn på tjänster och att män och kvinnor skall få samma lön i dessa tjänster. Nej, det finns tjänster som är speciellt beklädda av kvinnor och som befinner sig i mellanläge, alltså inte bara de första åren i tjänsten utan också i fortsättningen. Dessa tjänster är kanske till en fjärdedels procent besatta av män, i övrigt av kvinnor och de är alltjämt värderade såsom kvinnliga tjänster. Likalönskommittén anser att detta hör till likalönsfrågan. Jag vill poängtera att en sådan ordning existerar inte bara när det gäller det statliga lönesystemet utan också i andra lönesystem, både hos kommuner och privata arbetsgivare.

Likalönsprincipen, m. m.

Men vart vill vi nu komma? Jo, vi menar att om det från riksdagen blir en opinionsyttring, genom vilken man vet att riksdagen verkligen satt sig in i denna fråga, kan det vid fortsatta förhandlingar vara bra för organisationerna att kunna åberopa riksdagens principuttalande.

Fröken ELMÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Under de senaste åren har det funnits tjänster inom ekonomisidan på sjukhusen, där man beträffande lönegradsplaceringen har frågat sig: Vad är det här i realiteten? Det kan ha gällt sjukvårdare, som skall hjälpa till med förflyttning av patienter. Dessa manliga sjukvårdsbiträden har lyft en aning högre lön än jämförbara kvinnliga befattningshavare. De kvinnliga befattningshavarna har vissa arbetsuppgifter, som kanske är lika mycket värda som de männen utför, och sedan har både de manliga och de kvinnliga befattningshavarna vissa gemensamma arbetsuppgifter. Men i realiteten är det så, att även om en man tjänstgör som sjukvårdsbiträde, kallas han för vaktmästare, för att han skall kunna placeras i högre lönegrad. Likadant är förhållandet inom det kommunala, där manliga befattningshavare kallas ekonomiarbetare och kvinnliga ekonomibiträden, fastän båda diskar. Och så har man placerat dessa män i andra lönegrader än kvinnorna, som utför motsvarande arbete.

Jag anser att staten skall vara en fördömlig arbetsgivare, och jag tror att ett ratificerande av konventionen skulle betyda en hel del i fortsättningen för kvinnorna inom den privata sektorn. Jag vill vidare helt instämma i vad fröken Höjer säger om att ett antagande av konventionen kan få en mycket stor betydelse när det gäller opinionsbildningen och inställningen till dessa frågor vid förhandlingarna i fortsättningen.

När vi talar om staten och kvinnorna på den statliga sidan, vill jag citera vad fru Ulla Lindström skrev i Tiden. Hon framhåller där bl. a. att »kvinnornas löne- och befordringsgång i förvärsarbetet brukar sluta där männens börjar». Det är riktigt att det i viss mån förhåller sig så för de lägst avlönade bland kvinnorna.

Det kan också finnas skäl att hänvisa till likalönskommittén. Det är klart att man kan värdera arbetsuppgifterna bredvid varandra, även om de inte är exakt desamma för män och kvinnor, och se efter vilka kvalifikationer, utbildning etc. som fordras för det ena och det andra. Vid en undersökning, som genomfördes i Göteborg — det var visserligen inte en helt vetenskaplig undersökning — beträffande kontorskarriären kom man fram till att kvinnorna i jämförelse med männen var lågt lönade för likvärdigt arbete.

Herr talmannen återtog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr NILSSON i Gävle (k):

Herr talman! Jag delar helt civilminister Lindholms skepsis då det gäller att värdera dessa prestationer.

Man frågar sig med all rätt: Vill reservanterna att någonting skall ske, eller är det bara fråga om en gest? Jag har en känsla av att reservanterna och reservationens talesmän gör sin sak en björntjänst, när de i sin energi å ena sidan söker förklara, att en ratificering av konventionen inte kommer att inverka i något avseende på den privata marknaden och inte heller på den statliga, men å andra sidan gör gällande att en ratificering skulle vara en moralisk tillgång och förplikta statsmakterna att helt genomföra likalönsprincipen. Jag har suttit och lyssnat på dessa tankegångar, och jag måste precis som civilministern fråga: Vart vill man egentligen komma?

Det finns såvitt jag förstår bara två

Likalönsprincipen, m. m.

klart uttalade önskemål i denna sak här i riksdagen: å ena sidan utskottets och socialdemokraternas avslagsyrkande på varje försök att ratificera konventionen, å andra sidan kommunisternas motioner och deras försök att få denna fråga löst. Mellan dessa två ståndpunkter flaxar folkpartiet och en del högerledamöter, som strängt taget inte riktigt vet vad de vill.

Om man har den uppfattningen, att ratificeringen av konventionen är en moralisk tillgång när det gäller förhandlingar på statstjänstemannaplanet, varför skulle det då inte vara en moralisk tillgång vid förhandlingar på den fria arbetsmarknaden? Om det vi gör inte har någon som helst betydelse, återstår bara frågan: Är det en gest från reservanternas sida eller vad är det?

Den kommunistiska riksdagsgruppen har i motionerna nr 418 och 419 i andra kammaren två olika yrkanden. I motion nr 418 har vi yrkat, att »riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att direktiven för författningsutredningen utvidgas till att jämväl omfatta frågan om författningsbestämmelser, som allsidigt främjar kvinnornas likställighet med männen på samhällslivets alla områden». I motion nr 419 har vi yrkat, »att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att förslag till lag, som förbjuder att betala kvinnor lägre lön än män för likvärdigt arbete, förelägges senast vid 1961 års riksdag».

Det är alltså två konkreta förslag. Inget av dessa förslag har vunnit fröken Höjers öra. Hon har tvärtom yrkat avslag på motionerna. Dessa motioner måste enligt min mening innebära en fördel i fortsatta strävanden att komma någonstans på detta område. Jag tolkar nämligen motionerna så, att ett bifall till desamma måste utgöra en god tillgång i de fortsatta strävandena att genomföra likalönsprincipen. De utgör en god tillgång såväl för statstjänstemännen som för de anställda på den

privata arbetsmarknaden. Jag skulle verkligen vilja fråga fröken Höjer och andra, om ni har en motsatt uppfattning.

Man har räknat ut vad denna orättvisa kostar. I utskottsutlåtandet vid 1956 års riksdag, då denna fråga behandlades, säges att likalönsprincipens fullständiga genomförande på det statliga området i vårt land skulle innebära en ökning av statens kostnader för löner beräknade efter dåvarande förhållanden av 51 miljoner kronor per år, och för samtliga statliga och kommunala tjänster skulle löneutgifterna öka med 144 miljoner kronor. Det är alltså det som kvinnorna får betala därför att de är kvinnor.

Helt nyligen anställdes, bl. a. på grund av arbetskraftsbrist, kvinnor på ett gjuveri, där man aldrig tidigare haft kvinnor i sin tjänst. De utförde arbete som tidigare alltid utförts av män. Det fanns bara en prissättning för detta arbete, men kvinnorna fick omedelbart 10 procent lägre lön än de män, som tidigare utfört samma arbete. Denna orättvisa skedde trots att man nu inom landsorganisationen formulerat kravet att särskilda kvinlolöner skall avskaffas ur kollektivavtalen.

Fru Ekendahl talade om att vi är överens om principerna men att vi är oense i praktiken. Om kvinnorna ville läsa riksdagsprotokollet från denna debatt och tidigare debatter, skulle de bli förvånade över att man, trots att det råder sådan enighet om att man skall avskaffa denna orättvisa, ändå aldrig kommer en millimeter fram. I femtio år har svensk fackföreningsrörelse sökt arbeta bort denna orättvisa, vid avtalsförhandlingar och möten har man sökt skapa opinion mot den, och i femtio år har man misslyckats. När nu kommunisterna med hänvisning till denna långa erfarenhet försöker komma framåt på lagstiftningsvägen, svarar man från dem som står i spetsen för fackföreningsrörelsen att man inte kan ingri-

Likalönsprincipen, m. m.

pa på den fria arbetsmarknaden, att parterna själva måste få bestämma.

Herr talman! Detta är ett resonemang som inte håller i verkligheten. Vi har lagstiftat om 8-timmarsdag, om semester, om nattarbete, vi har lagstiftat beträffade hälsovådliga yrken. Det finns alltså ingen princip som säger, att vi inte också skall kunna lagstifta i denna fråga. Vad har man för motiveringar för detta? När man misslyckas med fria förhandlingar på arbetsmarknaden och inte kommer någonstans, måste man ju tillgripa lagstiftning. Vi gjorde så när det gällde semester. Tidigare var det ju fyra dagar. Så småningom, när riksdagen och statsmakterna tog hand om saken, gick det mycket snabbt att utöka semestern till tre veckor, och nu har man ju aktualiserat frågan om fyra veckor.

Fru Ekendahl har sagt, att man måste försöka ge arbetsgivarna en annan inställning. Hon talade strax före om att det finns en herr Slen-trian och en herr Tradition. Det förefaller mig, som om fru Ekendahl blivit offer för herr Slen-trian och herr Tradition. Fru Ekendahl var såvitt jag vet den första kvinna som deltog i centrala avtalsförhandlingar. Hon uttalade före dessa förhandlingar här i riksdagen sina förhoppningar om att man skulle komma framåt åtminstone en liten bit. Såvitt jag är rätt informerad kom hon inte en millimeter framåt den gången heller. Men efter dessa misslyckanden är fru Ekendahl fortfarande optimistisk och trosvissh och anser att man skall kunna övertyga arbetsgivarna i Sverige att betala samma lön för lika arbete. Vi kommunister tror inte på det. Men vi skall med alla medel försöka underlätta för fru Ekendahl, landsorganisationen och andra att komma framåt på denna väg. Men vi tror inte på det, därför att arbetsgivarna har föresatt sig att icke gå med på en sådan lösning.

Med denna inställning till frågan ber jag, herr talman, att få yrka bifall till

motion II:419. Därest denna avslås kommer vi att rösta för reservationen i likalönsfrågan.

Fru EKENDAHL (s):

Herr talman! Jag begärde ordet när fröken Elmén yttrade sig och sade, att hon visste att många kvinnor väntade på riksdagens principbeslut i dag. Jag vet att många, många flera kvinnor väntar på ett konkret beslut i detta avseende, inte ett antagande av konventionen utan en uppgörelse på den privata arbetsmarknaden, en uppgörelse som verkligen ger någonting i avlöningskuppet. Som sådan betraktar jag den överenskommelse mellan LO och arbetsgivareföreningen, som jag nämnde i mitt första anförande och som, om vi får hjälp av den opinionsbildande debatten att bryta ned arbetsgivarmotståndet, kommer att leda till att vi tar bort de diskriminerande bestämmelserna ur avtalen.

Vidare sade fröken Elmén: »Nog är det väl bra om vi» — det måste väl vara folkpartiet — »får hjälp i den opinionsbildande debatten på dessa frågor.» Kära fröken Elmén! Vi har hållit på med denna opinionsbildande debatt inom fackföreningsrörelsen och bland kvinnorna på arbetsplatserna i årtal. Vi har genom kurser och konferenser försökt få en bredare opinion för dessa frågor. Men vad gör fröken Elméns partivänner i ledarspalterna? Jo, man miss-tänkliggör den fackliga rörelsens goda vilja när den kommer med ett konkret förslag. Om fröken Elméns uttalande här innebär att hon försöker få de folkpartistiska tidningarna att ändra ståndpunkt, så hälsar jag det med tillfredsställelse.

Fröken Elmén sade också, att likalönsfrågans genomförande skulle komma att kosta mycket pengar, och hon tillade att vi skall inte vara rädda för kostnaderna. Jag ber att få instämma. Och vi skall komma i håg det, när vi

Likalönsprincipen, m. m.

här diskuterar kostnadskrävande reformer, där bland andra fröken Elmén — av skäl som vi alla känner till — går emot förslagen. Jag syftar här på sådana områden, där vi i egenskap av arbetsgivare har att bestämma, men där inte alla vill vara med om att ge de ekonomiska möjligheterna för att genomföra mera rättvisa kvinnolöner.

Vidare sade fröken Elmén, att hon inte förstod mina jämförelser. Man kan väl inte göra jämförelser mellan arbetstagare i enskild och offentlig tjänst, sade hon. Jovisst kan man det! Hur skall man annars göra jämförelser? Jag har jämfört liknande grupper arbetstagare. Jag har inte jämfört byråchefer och metallarbetare utan anställda i bottenlönegrupperna, ekonomibiträden på den privata och på den statliga sektorn. Och där har jag kommit till resultat som talar till statens förmån. Det har civilministern också understrukit här. Men jag upprepar att den saken inte innebär att jag är nöjd med lönerna i bottenlönegraderna.

Sedan sade fröken Elmén också: »Nu vill också fru Ekendahl ratificera» — och herr Ohlin teaterviskade till fröken Höjer att nu har fru Ekendahl också gått in för ratificering, det är ju bra. Men jag har aldrig varit motståndare till ratificeringen. I LO:s yttrande har vi bara sagt, att vi inte anser att man kan ratificera för närvarande, och jag har här försökt klarlägga varför. Men jag hoppas att vi med gemensamma krafter skall kunna skapa sådana förhållanden på den svenska arbetsmarknaden, att vi kan ratificera konventionen. Detta innebär inte någon sinnesförändring hos mig utan ligger i linje med logiken i vad jag tidigare sagt.

Jag vill också säga till fröken Elmén, att jag försvarar inte argumenteringen i arbetsgivarnas remissvar. Det enda vi har gemensamt med arbetsgivarna i det fallet är att vi anser, att statsmakterna inte bör lägga sig i parternas sätt att förhandla i framtiden. Men arbetsgiva-

reföreningens argumentering i remissvaret — för vilken jag inte har något ansvar — delar jag inte.

Sedan hoppas jag att jag i mitt första anförande sade, att man i *de flesta* europeiska länder har lägre löner än vad som råder på den svenska arbetsmarknaden. Inom textilindustrien i Frankrike har man nämligen högre löner för kvinnorna än för männen.

Till herr Nilsson i Gävle vill jag säga, att han själv tycks vara ett offer för det vanetänkande, som han förebrår mig för. Han tänker precis som de flesta andra: så fort man får en kvinna med i någon församling — det må vara vid en avtalsförhandling eller i andra sammanhang — så skall hon genast rätta till allt som tidigare varit felaktigt. Fru Ekendahl har deltagit i förhandlingar, sade herr Nilsson, men hon har inte fått ett enda dugg utträttat. Är inte det ett vanetänkande, så vet jag inte vad man skall kalla det! Jag har en enda stämma att argumentera med och en enda röst att rösta med. Mot dem står hela arbetsgivarlägret. Men bredvid mig står mina kolleger inom den fackliga rörelsen.

Fröken Elmén sade, och det är väl ingenting att förvåna sig över att det inte var arbetsgivarnas fel helt och hållet, att orättvisan är så stor på den enskilda arbetsmarknaden, ty det är ju ändå de fackliga representanterna som gör fördelningen. Nej, fröken Elmén, det är det inte. Det är vi tillsammans med arbetsgivarna som gör fördelningen av det tillgängliga produktionsresultatet.

Jag ger herr Nilsson i Gävle rätt i att arbetet på att skapa rättvisa åt kvinnorna har pågått i många år och antagligen kommer att pågå många år ännu. Men i stället för att misstänkliggöra den fackliga rörelsen behöver vi hjälp med att så att säga ringa in boven i dramat, de enskilda arbetsgivarna. Och dem ringar vi bäst in genom att vid förhandlingar ta bort de diskriminerande löne-

Likalönsprincipen, m. m.

bestämmelser som finns i avtalen — och där har vi, herr Nilsson, äntligen lyckats knäcka arbetsgivarnas motstånd. Där behöver vi hjälp i opinionsbildningen, inte ett misstänkliggörande av våra avsikter.

Herr talman! Jag ber att än en gång få yrka bifall till utskottets hemställan.

Fröken ELMÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag kan inte finna annat, fru Ekendahl, än att en ratificering kan bli till hjälp i opinionsbildningen. Vi vill ratificera bland annat därför att vi vill stärka opinionsbildningen kring dessa frågor, vilket kan ha återverkan även på den privata sektorn. Jag håller inte alls på olika löner där.

Fru Ekendahl säger att jag har ändrat uppfattning. Jag vill därför fråga: I vad har jag ändrat uppfattning? Fru Ekendahl ruskar på huvudet, men hon sade faktiskt att jag skulle ha ändrat uppfattning, och jag kan inte förstå vad det skulle gälla.

Nu säger fru Ekendahl, att vi i folkpartiet skulle vilja misstänkliggöra den fackliga rörelsen. Det har även i valpropagandan från socialdemokratiskt håll sagts, att folkpartiet i sin motion skulle ha velat rikta ett slag mot den fackliga rörelsen. Det har inte alls varit avsikten. Någoting sådant är fullständigt främmande för oss.

När vi talar om vem som är ansvarig för resultatet, vill jag inte alls frita arbetsgivarna. Jag sade, att vi här inte bara har en part som här kallas boven. Den andra parten av förhandlarna får väl också ta på sig sitt ansvar. När det gäller fördelningen av löneökningen har väl förhandlarna ett visst inflytande. Jag trodde att den andra partens förhandlare hade ett mycket stort inflytande. I många fall betyder det inte så mycket för arbetsgivarna, om lönerna går upp mer för kvinnorna än för männen. Jag tror alltså att förhandlarna har ett mycket stort inflytande. Om för-

handlingarna inte betyder något, skulle man väl ta bort dem.

Fru Ekendahl säger vidare, att jag skulle ha gått emot förslag om ökade kostnader för att möjliggöra löneökningar för kvinnor. Jag skulle vilja få preciserat vilka förslag det skulle gälla.

Herr NILSSON i Gävle (k) kort genmäle:

Herr talman! Jag är angelägen att understryka, att jag naturligtvis inte misstror förhandlarna eller har den uppfattningen, att fru Ekendahl inte skulle prestera maximum i avtalsförhandlingarna när det gäller att höja lönen för kvinnorna. Men när man inte kommer någonstans, när det i praktiken inte ger något utslag, då borde man ompröva vägarna och försöka komma över på den väg som kommunisterna rekommenderar, och som är den enda framkomliga, nämligen lagstiftningens. Någon annan linje är inte att lita på när det gäller Sveriges arbetsgivare.

Jag har alltså fortfarande den uppfattningen, att vill man lösa problemet och inte bara ha detta som ett parnummer riksdag efter riksdag, så måste man välja sida. Antingen går man lagstiftningens väg eller också säger man ifrån, att man inte vill lösa frågan.

Fru EKENDAHL (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag har inte sagt att fröken Elmén ändrat uppfattning. Jag instämde i fröken Elméns uttalande att det kommer att kosta pengar att höja kvinnolönerna. Låt det kosta pengar! Jag tror att ju förr man gör klart för sig sambandet mellan frågan om rättvisa åt kvinnorna och ökade kostnader, dess bättre är det. Jag sade också att vi skall komma ihåg detta, när man, som skett i valrörelsen och vid andra tillfällen, går emot andra kostnadskrävande reformer.

Det är naturligtvis också klart, att jag var angelägen om att säga att förhandlarna har ett gemensamt ansvar. Men

Likalönsprincipen, m. m.

det gäller inte bara de fackliga förhandlarna utan även arbetsgivarna. Dem tycker jag fröken Elmén nog behandlade litet väl mycket med silkesvantar. Det är de som är »boven» i dramat. Fröken Elmén nickar. Vi är alltså överens om vem som är boven.

Herr SENANDER (k):

Herr talman! Jag har aldrig kunnat förstå hur regeringspartiet, med den sociala sammansättning det har, har kunnat motsätta sig en ratificering av den konvention det här gäller. Det är fullständigt ofattbart för mig, liksom också talet om att en ratificering bara skulle vara en gest. Konventionen förpliktar ju det land som ratificerar den att vidta de åtgärder detta finner lämpliga för att främja utvecklingen i detta avseende. Det tycker jag i första hand borde bjuda till att man lagstiftade i frågan, då den nu så länge har legat under förhandling utan att man uppnått något verkligt positivt resultat.

Jag börjar fundera över om det möjligen kan vara det faktum, att det inom statstjänsten råder ganska anmärkningsvärda förhållanden i fråga om likställigheten mellan man och kvinna, som gör att regeringspartiet motsätter sig ratificeringen av konventionen. Det är ju ett underligt motstånd som här reses från arbetarpartens sida.

Förhållandena inom statstjänsten, som naturligtvis herr Lindholm sin plikt likmätigt som civilminister måste försvara efter bästa förmåga, är sådana, att de måste betecknas som högst anmärkningsvärda. Det är ju ändå bekant, att av de 65 000 kvinnliga befattningshavarna i statstjänst är inte mindre än 45 000 eller nära 70 procent placerade i lönegraderna 1—7. Säger inte det, herr Lindholm, något om diskrimineringen — ursäkta att jag använder uttrycket — av kvinnorna i statstjänst? Av dem som är placerade i låglönegrupperna 1—5 är 33 500 eller 85 pro-

cent kvinnor. Räknar man även sjunde lönegradens befattningshavare till låglönegruppen, stiger siffran som sagt till i runt tal 45 000.

Man må tala om likvärdigt arbete hur mycket som helst, men jag har ingen större respekt för detta tal, ty här är det närmast fråga om att en befattningshavare skall kunna existera på sitt arbete. Man måste konstatera, att staten handlar på ett sätt som är allt annat än föredömligt då det gäller att avskaffa den orättvisa som består mellan könen i lönehänseende.

Om man över huvud taget skall ta fasta på talet om likvärdigt arbete, så är förhållandena inom statstjänsten sådana, att även män som utför likvärdigt arbete betalas olika. Vi kan ta utomverkarna vid posten i Stockholm som exempel för att illustrera hur staten tillämpar »likvärdighetsprincipen». Dessa utomverkares anställningsförhållanden borde vara ovärdiga statsmakterna. De har ingen säkerhet i anställningen, och de ligger i runt tal 200 kronor i månaden under de ordinarie som utför precis samma arbete. Det är en ganska underlig ordning. Det är inte att förvåna sig över att det är en sådan oro som det är inom posten i Stockholm och annorstädes över dessa förhållanden.

Ratificeringen av konventionen anser jag inte kan betecknas som en gest. Det är väl bara ett försök att lättare få igenom en ratificering när man talar om att den egentligen inte har så stor betydelse, att den inte har någon inverkan, att den bara har propagandistisk betydelse o. s. v. Ratificerar man konventionen så förpliktar det i första rummet statsmakterna att påskynda frågans lösning.

Jag instämmer i herr Nilssons i Gävle yrkande.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. A.

Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hem-

Arbetsvärdering beträffande tjänster inom det statliga avlöningssystemet

ställan, dels ock på bifall till den vid utlåtagandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övertvägande ja besvarad. Fröken Höjer begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i mom. A) i utskottets utlåtande nr 58, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtagandet fogade reservationen av fru Svenson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Fröken Höjer begärde emellertid röst-räkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 108 ja och 74 nej, varjämte 13 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets förevarande hemställan.

Mom. B

Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionerna I: 471 och II: 419; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 19

Arbetsvärdering beträffande tjänster inom det statliga avlöningssystemet

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 59, i anledning av väckta motioner om arbetsvärdering beträffande

vissa tjänster inom det statliga avlöningssystemet.

Andra lagutskottet hade till behandling förehäft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 302 i första kammaren av herr *Bergh, Ragnar, m. fl.* samt nr 379 i andra kammaren av fröken *Wetterström m. fl.*

I motionerna, vilka voro likalydande, hade hemställts, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa, att Kungl. Maj:t skyndsamt måtte under medverkan av berörda förhandlingsparter låta utföra en objektiv arbetsvärdering beträffande tjänster i låglöne- och mellanlönegraderna inom det statliga avlöningssystemet».

Utskottet hemställde, att riksdagen i anledning av förevarande motioner, I: 302 och II: 379, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att Kungl. Maj:t låte under medverkan av berörda förhandlingsparter skyndsamt utföra en systematisk arbetsvärdering inom det statliga avlöningssystemet.

Reservation hade avgivits av herrar *Strand, Nils Elowsson* och *Åxel Svensson*, fru *Carlqvist*, herr *Lundberg*, fru *Ekendahl*, herr *Johansson* i Södertälje och fru *Eriksson* i Ängelholm, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att förevarande motioner, I: 302 och II: 379, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Fru **EKENDAHL** (s):

Herr talman! Vi har ju i den föregående debatten delvis varit inne på den fråga som vi nu skall diskutera i och med att vi diskuterar bottenlönefrågan. Statsrådet Lindholm talade om den erfarenhet man hade från arbetsvärderingen i Uppsala, eller — rättare sagt — han talade inte om den erfarenhet man hade utan om vad som gjorts i Uppsala, ty om mina uppgif-

Arbetsvärdering beträffande tjänster inom det statliga avlöningssystemet

ter är riktiga har man där ännu inte börjat tillämpa det arbetsvärderings-systemet.

Reservanterna, vilka jag tillhör, har fäst stort avseende vid att parterna varit ytterst tveksamma om att genomföra en systematisk arbetsvärdering nu. Jag vill fästa uppmärksamheten på att i motionen liksom i utskottsutlåtandet yrkas på att man skyndsamt utför en systematisk arbetsvärdering inom det statliga avlöningssystemet. Att vi delar remissinstansernas tveksamhet beror på att de ju i stor utsträckning skall vara med i detta arbete. Vi har tyckt att deras erfarenhet och deras synpunkter borde vara viktiga, och vi har därför yrkat på att utskottet inte borde tillstyrka förevarande motioner.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Fröken WETTERSTRÖM (h):

Herr talman! När andra lagutskottet — tyvärr kan jag inte säga utskottsmajoriteten, eftersom utskottet i detta fall representeras endast av halva antalet av dess ledamöter — har tillstyrkt motionen om en systematisk och objektiv arbetsvärdering av de statliga tjänsterna, har det skett i full vetskap om att en sådan arbetsvärdering inte kan göras helt objektiv, eftersom vissa subjektiva nyanser alltid måste göra sig gällande. Men utskottet anser att denna arbetsvärderingsmetod måste kunna medverka till ett mera rättvisande resultat än vad en schematisk arbetsvärdering kan ge. Utskottet konstaterar för övrigt alldeles såsom likalönskommittén gjorde på sin tid — något som vi också har talat om tidigare i dag under en lång debatt — att åtskilliga tjänster, som uteslutande eller huvudsakligen rekryteras med kvinnor, är placerade under den lägsta lönegraden för tjänster, som är avsedda för män, den s. k. manliga bottenlönegraden, trots att arbetsuppgifterna i de förra tjänsterna är minst

lika kvalificerade som i de senare. Utskottet anser dessutom, att de människovärdande arbetsuppgifterna blivit väl lågt värderade i det statliga lönesystemet. Detta, herr talman, beror säkerligen på — och det tror jag är roten och upphovet till det onda — att man år 1925, när behörighetslagen trädde i kraft, aldrig lät utföra en arbetsvärdering av dessa s. k. kvinnliga tjänster. Det är alltså en underlåtenhetsynd, som nu 35 år senare alltjämt bidrar till bestående löneorättvisor. Efter vad jag har mig bekant tog inte heller tjänsteförtekningskommittén — den som tillsattes 1949 — upp t. ex. biträdestjänsterna.

När nu likalönskommitténs betänkande blivit definitivt avsågat i och med att civilministern i proposition till 1958 års riksdag sade, att lönesättningen för denna stora grupp av tjänster skall betraktas som förhandlingsfrågor, har utskottet funnit det påkallat att söka finna en framkomlig väg för att få till stånd en rättvisare grundval vid lönesättningen, en metod som skulle kunna vara de förhandlande parterna till hjälp. Kanske skall jag inskjuta här att en sådan systematisk arbetsvärdering uteslutande avser befattningens svårighet, alltså alldeles oberoende av vem som för tillfället utför arbetet. Det gäller helt enkelt en systematisk bedömning, baserad på en analys av arbetsuppgifterna och en inbördes gruppering av dem. Det kan nog inte förnekas, att man med ett väl underbyggt sakmaterial ändå får fram en värdering, som är mera realistisk än när man på en höft bygger på antaganden, att den eller den arbetsuppgiften förmodligen bör förhålla sig så eller så till en annan.

Civilministern sade för en kort stund sedan i den tidigare frågan, att visst utföres det värderingar. Lönesättningen är inte — som han uttryckte det — en produkt av slumpens skördar. Inom de fackliga organisationerna utföres en

Arbetsvärdering beträffande tjänster inom det statliga avlöningssystemet

viss värdering av arbetsuppgifterna. Till det vill jag säga, att ingen bestrider att en sådan värdering sker. Men de vetenskapliga metoderna har, som civilministern också mycket riktigt sade, icke tillämpats, något som dock är nödvändigt om man skall kunna nå större objektivitet än vad som nu erhålles. Civilministerns omnämmande av datamaskinerna uppfattade jag närmast som ett skämt. De har väl i varje fall inte hittills varit prövade i detta sammanhang.

Civilministern frågade samtidigt ungefär så här: Vart tar önskemålet om vidgad förhandlingsrätt vägen om den föreslagna arbetsvärderingen skulle komma till stånd? Jag har svårt att förstå att denna arbetsvärdering som nu föreslås skulle kunna träda förhandlingsrätten för när. Det är väl ändå så, att man vid förhandlingsbordet har en viss ekonomisk ram, som man har att hålla sig inom och inom denna ram har man att försöka tillgodose de löneuppflyttningar som är mest angelägna. Visserligen skulle en systematisk arbetsvärdering kunna vara ett argument för arbetstagarna vid förhandlingar, men jag kan inte förstå, att detta skulle bli till någon nackdel för arbetsgivarna. Jag vill poängtera, att det ingalunda är avsikten att genom arbetsvärderingen ge kvinnorna en särställning, utan det är uteslutande fråga om en arbetsvärdering för löntagarna, oavsett om de är män eller kvinnor.

Är man medveten om att lönesättningen på det statliga området inte alltid motsvarar de arbetsuppgifter, som är förenade med de olika tjänsterna, och det har ju sagts många gånger i denna kammare från olika håll, då är det, som utskottet säger, angeläget att man får en bättre grundval för en riktigare lönesättning. Utskottet har för övrigt gått ett steg längre än motionärerna gjort, då utskottet förordat att arbetsvärderingen inte bara skall omfatta tjänster i låg- och mellanlönegraderna

utan tjänster inom hela det statliga avlöningssystemet. Jag tror att det säkerligen också är riktigare att dessa tjänster värderas även i förhållande till de högre betalda tjänsterna.

Nu har beklagligtvis uppdelningen inom utskottet blivit sådan, att de socialdemokratiska representanterna går på avslagslinjen. Jag har mycket svårt att förstå på denna fråga på något sätt skulle behöva politiseras. Erkänner vi alla här i riksdagen, att det finns orättvisor inom det statliga lönesystemet, har vi då inte skyldighet att försöka komma till rätta med dem? Jag har frågat mig, om anledningen till att man inte vill göra detta är räddhåga för att en systematisk arbetsvärdering skulle kunna ge sådana resultat, att det skulle bli mycket svårt att gå förbi dem och att följderna alltså skulle bli för höga kostnader. Då kan man fråga sig, som Ebon Andersson gjorde en gång, då likalönen debatterades här i riksdagen, om man skall konservera en orättvisa bara därför att den visar sig vara särskilt stor.

Reservanterna hänvisar till likalönskommittén och menar, att när denna utan att använda sig av systematisk arbetsvärdering ansåg sig kunna konstatera, att åtskilliga statliga tjänster av det slag, som vi nu talar om, var för lågt värderade, så bör den av kommittén använda metoden med schematisk värdering vara tillräcklig och kunna användas även i fortsättningen. Jag tror nu inte, att det var någon särskild svårighet för likalönskommittén att i grova drag kunna konstatera disproportionerna i lönerna. Men om det nu skulle vara så, att kommittén hade denna uppfattning, behöver ju den ståndpunkten inte gälla för evärdlig tid. Under de mer än sju år, som förflutit sedan detta betänkande avgavs, har ju mycket hänt, som givit stöd för uppfattningen, att en systematisk arbetsvärdering har avgjorda fördelar som grund för en mera rättvisande bedömning. Staten har ju

Arbetsvärdering beträffande tjänster inom det statliga avlöningssystemet

för övrigt själv inom vissa må vara mycket begränsade områden försökt att tillämpa en sådan värdering. Jag kan nämna vissa av de affärsdrivande verken, sådana som statens vattenfallsverk och domänverket. Också inom en del övriga statliga verk har metoden prövats, begränsad till arbetsledande befattningar vid större verkstäder o. s. v.

Vad som mest förvånar mig är, då reservanterna ifrågasätter »lämpligheten av att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer om åtgärder, som kan tolkas som ett ingripande i den fria förhandlingsrätt de anställdas organisationer eftersträvar». Jag kan för min del inte erinra mig att den synpunkten framfördes i utskottet, och jag tycker nog att det är en bra långsökt motivering för ett avslag.

Hur skulle en systematisk arbetsvärdering, vilken ju uteslutande, som jag tidigare har sagt, är avsedd att vara en hjälp för de förhandlande parterna, kunna tolkas som ett ingripande? I och med att de förhandlande parterna själva har deltagit i utformningen av arbetsvärderingsschemat och godkänt det, måste väl varje möjlighet till ett befarat ingripande elimineras. Det större mått av objektivitet som skulle uppnås kan väl inte gärna vara till skada, utan tvärtom till nytta.

Det skulle vara välgörande, om vid det avgörande, som skall fattas av riksdagen i dag, ledamöterna ville visa att de partipolitiska gränserna inte är utslagsgivande. Det som bör vara vägledande för oss alla och en tankeställare för envar är, om vi vill medverka till att genom att förorda en systematisk arbetsvärdering, att så småningom kunna rätta till missförhållandena i den statliga lönesättningen.

Med vad jag här sagt, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

I detta anförande instämde fröken *Elmén* (fp) och fröken *Höjer* (fp).

Herr LUNDKVIST i Eskilstuna (s):

Herr talman! I den förra debatten sades, att i princip har man på statens område lika lön i så måtto, att man har samma lön för kvinnor och män, om de är sysselsatta med exakt samma arbetsuppgifter, vilket väl är riktigt. Men det är väl också riktigt att vi, om man använder likalönskommitténs begrepp, fortfarande har ett likalönsproblem kvar på statens område, som i första hand omfattar de lågt avlönade kvinnogrupperna, vilka har varit föremål för särskilt intresse i denna motion.

Jag delar uppfattningen, att det är önskvärt att man kan komma till rätta med dessa förhållanden. Men jag delar också löntagarorganisationernas tveksamhet inför detta förslag om den s. k. systematiska arbetsvärderingen.

Här har sagts från motionärernas sida — och fröken Wetterström sade det nyss — att med en sådan systematisk arbetsvärdering skulle man få möjligheter att mera objektivt bedöma lönesättningen. Jag misstänker att vi kan vara överens om, vilket väl i varje fall i någon mån framgick av fröken Wetterströms inlägg, att organisationerna ändå måste komma in i bilden här. Graden av objektivitet blir nog trots allt beroende av värderingar av faktorer, där diskussionen i hög grad kommer att präglas av subjektiva inställningar till vad som skall betraktas som värdefullt i olika avseenden, när man skall bedöma arbetsuppgifternas karaktär.

Vad kommer att inträffa, om vi nu skulle besluta i den riktning som utskottet önskar, nämligen att man från riksdagens sida skall förorda en systematisk arbetsvärdering inom hela det statliga avlöningssystemet? Jo, vi sätter i gång en mammutapparat, som kommer att behöva åtskillig tid för att komma fram till detta värderingssystem, vilket sedan måste bli föremål för förhandlingar. Det kan väl dragas i tvevelsmål, om det vid dessa förhandlingar över huvud taget går att komma över-

Arbetsvärdering beträffande tjänster inom det statliga avlöningssystemet

ens på sådant sätt, att de anställdas organisationer är beredda att direkt uppfatta slutresultatet som en mall, efter vilken man skall bedöma lönesättningen. Jag tror nog att de anställdas organisationer ändå kommer att förbehålla sig den handlingsfrihet, som man måste ha oberoende av alla sådana värderings-system.

Som jag ser detta spörsmål, vill jag fråga: Är man verkligen mån om, vilket jag har för mig att fröken Wetterström varit, att komma till rätta med just detta kvinnolöneproblem? För min del tror jag att man riskerar att fördröja en positiv lösning av det problemet, om man sätter i gång hela denna mammutapparat. Jag tror att man i så fall hamnar i vad som tidigare varit synnerligen besvärande när det gällt lönesättningen på det statliga området. Då tillsattes på initiativ av riksdagen lönekommittéer, som arbetade under många år, vilket fördröjde en anpassning av lönesättningen på det statliga området till den öppna marknadens. När en sådan kommitté kom fram med sitt arbetsresultat, visade det sig ofta, att kommitténs värderingar var för gamla. Under den tid kommittén arbetade omöjliggjorde den praktiskt taget för organisationerna att över huvud kunna vinna gehör för några som helst partiella reformer.

Jag är, i den mån jag får uppfatta mig som en representant för de statligt anställda i detta sammanhang, glad över den mera moderna förhandlingsform, som vi har kunnat vinna under senare år på detta område. Genom den har man praktiskt taget årligen med hjälp av de värderingar som organisationerna gör och diskussioner med arbetsgivaren kunnat få en s. k. rullande tjänsteförteckning, varigenom man snabbare kunnat åstadkomma en önskvärd anpassning av de statliga lönerna till den öppna arbetsmarknadens löner. Sålunda är det min uppfattning, att om riksdagen skulle säga ja till denna fram-

stöt från motionären, så skulle man riskera, att man fördröjde lösningen av de problem, som fröken Wetterström i sin motion snuddat vid.

I motionen står det också någonting om att denna fråga även är en fråga om ramen för statens resurser. Med anledning därav måste jag säga, att i det hänseendet skulle naturligtvis fröken Wetterström kunna göra en mycket betydelsefull insats inom sitt eget parti genom att försöka medverka till den allmänt mera positiva inställning som är nödvändig när det gäller statens möjligheter att få resurser, om man över huvud taget skall kunna genomföra önskvärda reformer av detta slag.

Jag yrkar, herr talman, bifall till reservanternas förslag.

Fröken WETTERSTRÖM (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Lundkvist i Eskilstuna uttalade farhågor för att en sådan här systematisk arbetsvärdering skulle bli en mammutapparat och att den skulle ta så lång tid att utföra, att den i stället skulle fördröja en utveckling i rätt riktning. Jag vet att det är ett stort arbete, men jag tror inte att man skall övervärdera svårigheterna och den tid som åtgår för detta arbete på det sätt herr Lundkvist gör då han menar att en eftersträvad utveckling på löneområdet skulle fördröjas. Att döma av den takt, i vilken rättelser hittills skett i fråga om löner för de s. k. kvinnliga tjänsterna vi talar om, och med tanke på att det är den starkaste parten vid förhandlingsbordet som sitter med trumf på hand, tror jag att det med nuvarande metoder kommer att dröja oändligt länge, innan vi får en mera rättvisande lönesättning. Och jag tror att den av oss förordade vägen avgjort är fördelaktigare och snabbare leder till ett önskat resultat.

Herr Lundkvist sade vidare, att eftersom värderingarna skulle ta lång tid,

Arbetsvärdering beträffande tjänster inom det statliga avlöningssystemet

skulle de komma att bli för gamla när de väl skulle användas. Jag har vid samtal med personer, som sysslat med dessa frågor, fått veta att när värderingar en gång gjorts, har man s. a. s. en stomme, och det lär då vara mycket enkelt att sedermera göra de justeringar som kan bli erforderliga.

Herr Lundkvist berörde slutligen att jag hade en stor uppgift att fylla genom att försöka påverka mitt parti till en mera positiv inställning till statens utgifter. Jag anser liksom högerpartiet, att alla utgifter måste vägas mot varandra och att nödvändig sparsamhet måste iakttas. Jag har i linje härmed upprepade gånger framhållit då likalönsfrågan debatterats att det inte är fråga om justeringar omedelbart och i ett sammanhang, utan att det får ske i mån av statens resurser. Det tycker jag är riktigt. Där vi i riksdagen ser, att orättvisor föreligger, tycker jag emellertid att vi har skyldighet att försöka rätta till dem, snarast möjligt.

Herr LUNDKVIST i Eskilstuna (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag får nog samma intryck av fröken Wetterströms sista anförande, vari hon erkände att det naturligtvis kommer att ta sin tid att genomföra detta system och att vi får röra oss inom de resurser vi har samt att det kan bli avvägningar m. m., som jag fick när man förut i dag argumenterade för konventionen: det är trots allt inte så mycket fråga om att åstadkomma ett resultat i praktiken som att försöka demonstrera sin allmänt välvilliga inställning.

Fröken WETTERSTRÖM (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag ber att bestämt få tillbakavisa ett sådant misstänkliggörande. Det är verkligt redbara avsikter som ligger bakom motionen, det ber jag herr Lundkvist i Eskilstuna komma ihåg. Och vad vi har sagt om att denna

fråga bör ges prioritet står jag fast vid. Det är inte fråga om något spegelfäkteri utan om ett djupt allvarligt försök att komma till rätta med förhållanden, som jag personligen tycker är högst orättfärdiga i vårt samhälle.

Herr LUNDKVIST i Eskilstuna (s) kort genmäle:

Herr talman! Då bör ju de förhandlare, som i framtiden kommer att få syssla med dessa frågor, i inte ringa mån kunna känna med sig, att när den allmänna opinionen svängt så pass kraftigt, att till och med högern är beredd att skapa de ekonomiska förutsättningar som bör finnas för att dessa problem skall kunna lösas, så borde det vara möjligt att åstadkomma någon form av lösning i dessa frågor. Och då tror jag fortfarande att förhandlingar snabbare kommer att leda till målet än den mammutapparatur, som fröken Wetterström är förespråkare för.

Herr HJALMARSON (h):

Herr talman! Jag har vågat begära ordet i denna praktiska fråga, därför att jag ganska länge i mitt privata arbete har sysslat med arbetsvärderingsfrågor i samband med avtalsförhandlingar.

Till herr Lundkvist i Eskilstuna vill jag endast säga, att arbetsvärderingarna givetvis skall utföras i närmaste samarbete mellan berörda parter. Herr Lundkvist gör sig dessutom skyldig till mycket överdrivna föreställningar om vad sådana undersökningar kostar.

Det tycks framför allt vara fyra skäl som har anförts mot motionärerna i debatten om införandet av en systematisk arbetsvärdering i den statliga administrationen.

För det första sägs det, att inte heller en systematisk arbetsvärdering kan göras helt objektiv, vetenskaplig, för att använda ett uttryckssätt av civilministern. Om man härmed menar, att det även vid en sådan arbetsvärdering kommer att kvarstå en marginal, inom vil-

Arbetsvärdering beträffande tjänster inom det statliga avlöningssystemet

ken det är svårt att avgöra, vad som är det objektiva riktiga, så lär inte detta bestridas från något håll. Men denna marginal blir med säkerhet mindre än vid en schematisk arbetsvärdering. Inom en sådan smalare marginal är det lättare att träffa de erforderliga kompromisserna. Erfarenheterna visar för övrigt, att har man en gång kommit fram till dessa kompromisser inom några betydelsefulla marginalavsnitt, skapas därigenom en objektiv grund för en längre driven systematisk arbetsvärdering inom andra områden. De osäkra marginalerna blir med andra ord i fortsättningen mera begränsade.

Det sägs för det andra, att mera betydande avsteg från likalönsprincipen kan konstateras redan med hjälp av en schematisk arbetsvärdering. Detta kan vara riktigt. Men det kan inte utgöra något skäl mot en systematisk arbetsvärdering för att få fram största möjliga rättvisa i lönesystemet. Att kunna spåra felaktigheter då man använder en mera schematisk värdering är inte detsamma som att få fram det material som behövs för att komma till rätta med felaktigheterna.

Det uttalas vidare tveksamhet i fråga om möjligheterna att genom systematisk arbetsvärdering kunna nå fram till en mera rättvisande lönesättning. Denna tveksamhet — och jag bestyrks i den uppfattningen efter herr Lundkvists inlägg — hänger säkert ihop med själva initialsvårigheterna, och dessa i sin tur beror främst på att det alltid är förenat med vissa övergångsbesvärligheter att skapa underlaget för en enhetlig nomenklatur. Men det går att åstadkomma en sådan, och har man en gång tagit sig igenom de inledande hindren, blir det resultat av mödan, vilka man har nytta av för lång tid framåt och som väsentligt underlättar förhandlingsarbetet under kommande år. Att de vunna resultaten tid efter annan måste bli föremål för översyn och anpassning är självklart, men detta är inte något större

problem sedan man väl lagt en ordentlig grund genom att ta sig över svårigheterna i inledningsskedet.

Det ifrågasättes slutligen om inte ett riksdagsuttalande för en systematisk arbetsvärdering skulle kunna uppfattas som ett ingripande i löntagarnas fria förhandlingsrätt. Syftet med en sådan arbetsvärdering är ju att föra den schematiska arbetsvärderingen som redan nu användes ett stycke vidare, att utveckla den och göra den mera effektiv för att få fram ett så säkert underlag som möjligt för förhandlingsverksamheten. Hur detta skulle kunna uppfattas som ett ingrepp i den fria förhandlingsrätten är åtminstone för mig obegripligt. Därtill kommer att det vid alla förhandlingar är två parter. Riksdagen företräder den ena parten. Jag har den största respekt för önskemålen att förhandlingsdelegaterna skall ha största möjliga frihet i sin verksamhet, men riksdagen måste i all rimlighet namn kunna uttala sin uppfattning om önskvärdheten av att vi får ett tillräckligt genomarbetat material för värderingen av de olika arbetsuppgifterna i den statliga förvaltningen, utan att detta skall kunna tolkas som ett obehörigt ingrepp i motpartens rörelsefrihet, i synnerhet som syftet uteslutande är att åstadkomma rättvisa i behandlingen av olika lönegrupper, i detta fall speciellt de kvinnliga befattningshavarna.

Herr talman! Den systematiska arbetsvärderingen är alltså enligt mitt förmenande ett gott instrument i avtalsförhandlingar. Det är min personliga erfarenhet inom ett område med åtskilliga tusen anställda. Genom att använda detta instrument undanröjer man misstanken att avvägningen av lönerna mellan olika grupper sker efter mer eller mindre godtyckliga och subjektiva grunder. Införandet av en sådan här systematisk arbetsvärdering är alltid ett uttryck för en önskan att skapa förutsättningar — så långt detta över huvud är möjligt — för tillämpningen av objektiva princi-

Arbetsvärdering beträffande tjänster inom det statliga avlöningsystemet

per vid själva lönegrupperingen. Jag tror att detta är särskilt angeläget när det gäller att få bukt med ett löneproblem som länge varit inflammerat och vars lösning inom stora skikt uppfattas som en akt av samhällelig rättvisa. Frågan om lönesättningen för de kvinnliga befattningshavarna har haft denna karaktär. Det måste därför vara riktigt att skjuta fram den systematiska arbetsvärderingen i förgrunden så som har skett i motionen och utlåtandet.

Jag ber, herr talman, att med dessa korta ord få ansluta mig till yrkandet om bifall till utskottets förslag.

Herr LUNDKVIST i Eskilstuna (s):

Herr talman! Jag har hela tiden fått den föreställningen av den framstöt som motionärerna gjort, att syftet med den har varit att finna en väg att snabbt klara frågan om en rättvisare löneställning för de grupper av kvinnor som står i de lägsta lönegraderna på den statliga löneskalan. I det sammanhanget har jag funnit anledning att här påpeka att jag i likhet med organisationerna, som inte saknar erfarenhet på detta område, tror, att den väg som motionärerna och nu också herr Hjalmarson förordar är en väg som kommer att ta åtskillig tid.

Vill man således verkligen snabbt komma till rätta med dessa problem återstår ingen annan väg än den som likalönskommittén anvisade, nämligen att man förhandlingsvägen får ta upp dessa frågor. Jag tror inte, att herr Hjalmarson skall kunna göra gällande att vi har några utsikter att inom en så kort tidrymd, som man får ett intryck av att motionärerna avsåg, kunna komma till rätta med detta problem genom ett arbetsvärderingssystem för hela den statliga sektorn. Jag avsåg inte när jag talade om kostnader i det sammanhanget, herr Hjalmarson, kostnaderna för själva utredningarna utan självfallet kostnaderna över huvud taget för att

åstadkomma reformer av detta slag. Därför är det särskilt värdefullt om partiledaren herr Hjalmarson vill komma upp och tala om, att han är angelägen att bereda utrymme i staten för sådana kostnader.

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet LINDHOLM:

Herr talman! Jag tänkte egentligen inte blanda mig i denna diskussion. Jag anförde ju i den förra debatten några synpunkter också på denna fråga. Herr Hjalmarsons inlägg föranleder mig emellertid att begära ordet. Jag vill inte låta allt som han anförde stå fullständigt oemotsagt i riksdagens protokoll. Då skulle man kanske kunna få ett intryck av att de statliga förhandlingarna har ett något godtyckligt och schematiskt underlag. Tvärtom har vi så långt det står i mänsklig förmåga sökt vara objektiva i våra bedömningar.

Hur är det med det statliga lönesystemet, är det något som tillkommit just nu? Ingalunda; det har förr i världen förekommit åtskilliga utredningar som ingående har penetrerat de olika problem som man möter, när man skall försöka bygga upp ett något så när logiskt lönesystem. Dessa utredningar har satt spår efter sig. Det är riktigt som herr Lundkvist i Eskilstuna säger, att vissa avsnitt kanske har varit föråldrade när de förts ut i livet, och därför har vi under senare år sökt tillämpa ett smidigare system, varvid vi årligen kan pröva de justeringar som utvecklingen själv ger anvisning om. Grunden till hela det statliga systemet är ändå produkten av de många olika utredningar som förevarit tidigare, med de justeringar som tiden kräver.

Mitt i detta lönesystem förekommer ju åtskilliga grupper, som på sitt sätt är enhetliga och därför kunnat brytas ut och bli föremål för specialbehandling. Dit hör till exempel maskinistgruppen vid våra anläggningar och eldargruppen.

Arbetsvärdering beträffande tjänster inom det statliga avlöningssystemet

Vi har också haft biträdesutredningen, utredningen om de tekniska biträdena och arbetsledareutredningen. I vissa avsnitt har man alltså med vissa tidsintervaller då man ansett det erforderligt gjort speciella översyner, som legat till grund för de förhandlingar om lönerna som förekommit med organisationerna.

Jag vill protestera, när man i någon mån söker framställa det statliga förhandlandet som ett uttryck för godtycke och schematisering. I verkligheten är det väl en lek med ord, när man säger att man vill ha en systematisk värdering i stället för en schematisk. Jag tror inte att skillnaden mellan de två begreppen i och för sig är så stor, att den kan motivera att hela det statliga lönesystemet skall göras till föremål för en så kallad vetenskaplig värdering. Skall man göra en sådan, vet jag erfarenhetsmässigt att herr Lundkvist i Eskilstuna har fullkomligt rätt: det kommer att ta många år innan man hunnit genomföra det uppdrag, som utskottsmajoriteten hemställer om. Jag skall reservera mig för siffrorna, men om jag inte minns fel tog enbart biträdesutredningen omkring fyra år. Utredningen beträffande tekniska biträden tog ungefär tre år och arbetsledareutredningen några år. Man gjorde då vissa prov med de principer man kommit till. Likaså har vi haft utredningen angående maskinisterna vid våra olika anläggningar, vilken också tagit betydande tid i anspråk. Skall man då anpassa hela systemet till en sådan poängvärdesprövning — eller vad det skall bli för något — kommer det att ta oändlig tid.

Det är klart att det kan sägas, att medan utredningarna arbetar kan vi givetvis fortsätta att förhandla som hittills, men hur går det då med underlaget för den utredning som skall bedrivas? Jag tror, att om man för de fria förhandlingarna så som vi bedriver dem, får man nog ändå fram en rätt hygglig värdering av de olika tjänsterna. Innan en överenskommelse om lönegradsjustering

äger rum har man ju från personalorganisationens sida ordentligt undersökt alla de arbetsuppgifter som berörde tjänsteman har och ställt dem i relation till angränsande lönegraders arbetsuppgifter. Från departementets sida har det i många fall gjorts studiebesök på arbetsplatsen, och man har haft ingående diskussioner med verksledningarna om de arbetsuppgifter som förekommer. Jag tror inte, att en systematisk värdering enligt herr Hjalmarsons recept kan ge någon mera objektiv rättvisegrund att bygga lönesättningen på. Skall vi ha ett fritt förhandlingsförfarande, får vi nog arbeta i huvudsak på det sätt som nu sker.

Herr HJALMARSON (h):

Herr talman! Herr civilminister! Det är inte meningen att förhandlingsverksamheten skall stoppas upp därför att man sätter i gång med systematiska arbetsvärderingar. Dessa är ingen nyhet; sådana systematiska värderingar har redan gjorts på åtskilliga betydelsefulla arbetsområden i vårt land. Har man inte nått definitiva resultat, som godtas av bägge parter, innan den vanliga förhandlingsomgången skall sätta in, utgör inte detta något hinder för att man fullföljer förhandlingsarbetet precis som vanligt. Man strävar emellertid efter att så fort som möjligt nå fram till de resultat som man kan åstadkomma genom att utnyttja ett modernt hjälpinstrument och som sedermera kan föras in i själva förhandlingsarbetet. Det är helt enkelt vad det är fråga om.

Herr Lundkvist menade, att det kunde ifrågasättas om man skulle kunna nå snabbare och rättvisare resultat vid en systematisk värdering än vid en schematisk arbetsvärdering. Herr talman! Jag är för min del övertygad om att det kommer att dröja mycket länge innan man kan nå resultat som godtas som rättvisa av båda parter med tillämpning av de hittillsvarande schematiska

Ekonomisk uppskattning av hushållsarbetet, m. m.

värderingsmetoderna. Civilministern framhöll, att parterna hittills alltid har strävat efter att komma fram till objektiva värderingar vid det statliga förhandlingsarbetet. Vem har ifrågasatt denna önskan att nå ett objektiva resultat? Mig veterligt ingen. Jag är alldeles övertygad om att civilministern på den punkten har alldeles rätt. Vad det här gäller är ju emellertid att — förlåt att jag säger det — en smula frigöra sig från ett konventionellt och i mitt tycke en aning föråldrat betraktelsesätt i förhandlingsverksamheten genom att utnyttja den moderna teknik som gör det lättare att vinna en mera fullständig objektivitet. Detta, herr talman, och ingenting annat är det man eftersträvar genom att förorda införandet av en systematisk arbetsvärdering.

Jag upprepar, herr talman, att jag är övertygad om att det ur alla synpunkter skulle vara lyckligt om man just på ett sådant känsligt område som det vi nu diskuterar vill bestämma sig för att tillämpa denna mera moderna metod för att kunna lösa det besvärliga grupperingsproblemet.

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet LINDHOLM:

Herr talman! Herr Hjalmarson sade, att han ville komma ur det konventionella tänkandets bojor. Men vad han i dag rekommenderar är ju bara att vi skall byta bojor!

Överläggningen var härmed slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtan- det fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fröken Wetterström begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller

andra lagutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 59, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtan- det fogade reservationen av herr Strand m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 89 ja och 97 nej, varjämte 7 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit den vid utlåtan- det fogade reservationen.

§ 20

Ekonomisk uppskattning av hushålls- arbetet, m. m.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 60, i anledning av väckta motioner om en ekonomisk uppskattning av hushållsarbetet, m. m.

Andra lagutskottet hade till behandling förehaft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 310 i första kammaren av herr *Lundström m. fl.* samt nr 386 i andra kammaren av herr *Ohlin m. fl.*

I motionerna, vilka voro likalydande, hade hemställts (yrkandena under 2), att riksdagen måtte besluta »att i skrivelse till Kungl. Maj:t begära utredning med uppgift

a) att företaga en ekonomisk uppskattning av hushållsarbetet i syfte att underlätta en rättvisande bedömning av det ekonomiska värdet av den arbetsinsats som bortfaller, när husmodern på grund av sjukdom, förvärvs-

Ekonomisk uppskattning av hushållsarbetet, m. m.

arbete etc. inte i full utsträckning kan deltaga i hushållsarbete samt

b) att undersöka förutsättningarna för att inom den allmänna sjukförsäkringens ram och med ledning av resultatet av den ovan begärda undersökningen bereda hemarbetande kvinnor möjlighet att teckna frivillig tilläggsförsäkring enligt samma grunder som gäller för andra yrkesgrupper».

Övriga i motionerna framställda yrkanden hade behandlats i utskottets under § 18 ovan upptagna utlåtande.

Utskottet hemställde, att förevarande motioner, I: 310 och II: 386, såvitt avsåge de däri under 2) upptagna yrkandena, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av fru *Hamrin-Thorell*, herr *Kaijser*, fröken *Nordström*, herr *Jacobsson* i Tobo, fröken *Höjer* och fru *Wallerius-Gunne*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, »att riksdagen i anledning av förevarande motioner, I: 310 och II: 386, såvitt avser de däri under 2) upptagna yrkandena, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära en förutsättningslös utredning angående en ekonomisk uppskattning av hushållsarbetet, som kan ligga till grund för en realistisk bedömning i olika sammanhang av värdet av husmoderns arbetsinsats».

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde:

Fröken **HÖJER** (fp):

Herr talman! I motionerna i första kammaren nr 310 och i andra kammaren nr 386 påpekas behovet av en realistisk ekonomisk bedömning av den hemarbetande husmoderns arbetsinsats. Det framhålls i motionen, att man har behov av en sådan ekonomisk bedömning av olika skäl — bl. a. vid utformningen av ersättningsreglerna inom sjukförsäkringen, vid fastställandet av förvärvsavgiften vid beskattningen, vid beräkning av underhållsbidrag och bidragsför-
5 — *Andra kammarens protokoll 1960. Nr 26*

skott, för att ta en del exempel. Utvecklingen har ju även gått från anstaltsvård mot familjevård. Då kommer det också fram ett behov av en uppskattning av vad husmoderns arbete egentligen är värt.

Motionärerna påpekar att husmoderns insatser aldrig kommit till synes i ekonomiska kalkyler av det traditionella slaget och inte heller i socialstyrelsens beräkningar över levnadskostnaderna. Det har i alla fall gjorts försök till en viss värdering vid ett par tillfällen. Den bostadskollektiva kommittén år 1954 och samma års familjeutredning diskuterade värdet av husmoderns arbete när de skulle beräkna barnkostnaden.

Man försökte dels att bedöma arbetsinsatsen och dels att jämföra med t. ex. hembiträdeslöner. I motionen har man också ifrågasatt en jämförelse med hemvårdarinnelöner. Men alltså räknas husmödrarna i Sverige in under rubriken »icke ekonomiskt aktiva» i Statistisk årsbok och det verkar litet eller snarare mycket verklighetsfrämmande. Allihop vet vi att värdet av en hemarbetande kvinnas arbetsinsatser är betydande. Det är bara så stora svårigheter att värdera arbetet. Vissa moment, har man sagt, som ingår i en husmoderns arbete kan värderas, men t. ex. den subtila men viktiga uppgiften att handleda barn och ungdom är, som folk säger, ovärderlig och därför skulle man inte bry sig om att värdera den alls. På grund av svårigheten att göra en behövlig värdering avstår man från att alls göra någon värdering.

Nu tror jag inte att svårigheterna är så stora att man bör gå runt dem. Man kan inte rimligen arbeta efter en sådan princip. Ju svårare en nödvändig sak är, desto förr måste man sätta igång med att försöka utföra den. Att det skulle vara omöjligt att göra en arbetsvärdering med objektiva utgångspunkter av en husmoderns arbete i en så och så stor familj med så och så många barn o. s. v. tror jag inte på. Jag tror

Ekonomisk uppskattning av hushållsarbetet, m. m.

liksom reservanterna, att det finns anledning att ta upp motionernas yrkande och att det finns allvarliga skäl att göra det nu. I synnerhet som man föreställer sig att utredningen inte blir lätt att genomföra, är det på tiden att börja nu.

De principer som i motionen nämns för hur olika moment skall bedömas, får den tilltänkta kommittén ta ställning till. Yrkandet i reservationen innebär att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t begär en förutsättningslös utredning angående en ekonomisk uppskattning av husmoderns arbete, en utredning som kan ligga till grund för en realistisk bedömning i olika sammanhang av värdet av husmoderns arbetsinsats.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen.

Häri instämde fröken *Elmén* (fp).

Herr WAHRENDORFF (cp):

Herr talman! Det motionsyrkande som behandlas i andra lagutskottets utlåtande nr 60 gäller dels en ekonomisk uppskattning av hushållsarbetet för att klarlägga värdet av den arbetsinsats som bortfaller vid husmoderns sjukdom, dels bereda hemarbetande kvinnor möjlighet att teckna frivillig försäkring för tilläggssjukpenning. Det råder ingen tvekan om att husmödrarna hör till de sämst ställda inom sjukförsäkringen. Givetvis skulle ökade möjligheter till frivillig försäkring kunna lösa vissa av dessa problem.

Ett steg i den riktningen togs i våras när riksdagen med anledning dels av motion från vårt håll, dels av proposition beslutade om en höjning av maximibeloppet för frivillig sjukförsäkring för hemarbetande kvinnor. Men någon allmän lösning eller helhetslösning av problemet innebär inte denna höjning eller ytterligare höjning av maximibeloppet.

Även om inkomsterna har stigit rätt kraftigt i vårt land bör vi ha klart för

oss att det allttjämt finns många familjer, i synnerhet barnfamiljer, som lever i knappa omständigheter. Det är inte alla som anser sig ha möjlighet och råd att teckna frivillig sjukförsäkring. Därmed faller också motivet för den ekonomiska värdering av hushållsarbetet som motionärerna åberopar. Det hjälper inte att kartlägga att arbetsinsatsen är värd så och så mycket i kronor räknat och att anpassa frivilligförsäkringens maximibelopp härtill. Har inte familjen inkomster som räcker till försäkringsavgiften hjälper det inte med medgivanden att teckna sjukpenningförsäkring till höga belopp.

För min del är jag betänksam inför detta slag av vägande och mätande vid fastställande av förmåner på det socialpolitiska området. Jag är angelägen om att framhålla den saken, trots att jag vet att denna ekonomiska värdering och inkomstgradering visar tendens att alltmer vinna insteg i den socialpolitiska bedömningen.

I vad gäller speciellt husmödrarna i sammanhanget bör vi ha klart för oss att värdet av deras insats till mycket stor del ligger på ett område, som inte låter sig mäta i en ekonomisk värdering. Deras insats för familj och hem är av grundläggande betydelse för hela vårt samhälle. Därför finns det anledning att särskilt på detta område inom socialpolitiken bortse från inkomstgraderingstänkandet. Här måste vi tillämpa ett socialt tänkande i ordets vidaste bemärkelse. Det gäller att finna former för en sådan finansiering av en förbättrad sjukförsäkring för våra husmödrar, att även de som har det blygsamt ställt ekonomiskt får råd att njuta av förmånerna.

Detta framhölls från vårt håll redan vid vårriksdagens behandling av sjukförsäkringsfrågan — men det kan upprepas. Det gäller att förbättra de grundläggande förmånerna och familjeskyddet. Grundsjukpenningen bör höjas och barntilläggen bör förbättras — i all

Ekonomisk uppskattning av hushållsarbetet, m. m.

synnerhet barntilläggen vid husmors sjukdom. Det är sådana vägar som bör beträdas om vi skall få en god lösning på husmödrarnas sjukförsäkringsproblem. Den frivilliga försäkringen får sedan, liksom hittills, utgöra ett komplement.

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Fröken SANDELL (s):

Herr talman! När folkpartiet beslutade sig för att ta upp kvinnofrågorna som en central fråga i årets valrörelse och man i den här motionen särskilt har tagit upp frågan om värderingen av det husliga arbetet, har man inte på något sätt beträtt oplöjd mark. Alla som följer med vad som rör sig i tiden har varit väl medvetna om att det husliga arbetet under årtionden har undervärderats. Vi är överens om att vi här bör göra en insats för att rätt värdera kvinnornas arbete till det samhällsligas gemensamma bästa. För min del tror jag att en värdering av hemarbetet mera ligger på det psykologiska planet, att de kvinnor som arbetar hemma får känna, att man värderar deras arbetsinsats som en betydelsefull del av vårt samhällsliv.

Denna fråga har också uppmärksamats. Det är inte på något sätt nytt, detta att försöka komma fram till en riktig värdering av det husliga arbetet. Under senare år har en hel del undersökningar gjorts, och senast under 1959 företog konsumentinstitutet intervjuundersökningar, i vilka ett tusental hushåll berördes. Man intervjuade dels hushåll med heltidsarbetande husmor, dels hushåll där husmor arbetat utom hemmet minst 42 timmar i veckan och dels hushåll där husmor haft deltidarbete med högst 41 timmar i veckan och dels varit helt hemarbetande. Gruppen med helt hemarbetande husmödrar uppgick till 67 procent. Av samtliga dessa 1 000 hushåll hade 5 pro-

cent betald hemhjälp, d. v. s. hemhjälp som arbetade mer än 20 timmar i veckan, 3 procent hemhjälp som arbetade mindre än 20 timmar. I övervägande grad eller i inte mindre än 92 procent sköttes hushållsarbetet av familjens egna medlemmar. Mer och mer har det nog blivit så, att hemarbetet inte längre i samma grad som tidigare är endast husmoderns arbetsuppgift utan en familjens angelägenhet. Man kan säga att hemmet kan liknas vid ett familjeföretag, där samtliga familjemedlemmar gör en arbetsinsats. Det är således svårt att renodla husmoderns arbetsinsats och ekonomiskt värdera densamma.

Beträffande det antal timmar som avsatts för de olika arbetsmomenten i denna undersökning kan sägas, att mycket stora skillnader mellan de olika grupperna har uppstått. När det gäller matlagning, diskning, tvätt, bostadsvård och sömnad föreligger mycket stora differenser mellan hushåll där husmor arbetar i hushållet på heltid och de hushåll där husmor har förvärvsarbete. Härvidlag spelar arten och graden i bostadsstandard och utrustning en mycket stor roll. Man använder naturligtvis mera tid till tvätt, om tvätten sker under omoderna förhållanden. Så är det hela vägen när det gäller det husliga arbetet. Det blir stora differenser när man skall tidsvärdera de olika arbetsmomenten. Mycket beror också på om man utnyttjar hel- eller halvfabrikat i matlagningen eller om man själv iordningställer nödvändiga produkter och råvaror. Man kan t. ex. baka och konservera själv. Tidsvärdena är således här mycket osäkra. De är det i ännu högre grad när det gäller barnvården och skötseln av barn i hemmet.

Efter att ha tagit del av de resultat, som kommit fram vid denna utredning, är man nog böjd för att instämma i det yttrande, som Sveriges husmodersförningars riksförbund har avgivit i anslutning till denna motion. Det är ett yttrande som bör beaktas särskilt där-

Ekonomisk uppskattning av hushållsarbetet, m. m.

för att detta kvinnoförbund är den re-
missinstans, som har det största antalet
enbart hemarbetande kvinnor. Sveriges
husmodersföreningars riksförbund fram-
håller, att det ur flera synpunkter vore
angeläget att åstadkomma en värdesätt-
ning av de hemarbetande husmödrarnas
arbetsinsatser. Emellertid vill förbun-
det också framhålla, att en sådan vär-
desättning stöter på utomordentligt stora
svårigheter, bland annat på grund av
nödvändigheten att finna beräknings-
normer, som beaktar de stora skillna-
derna i hushåll av olika slag. Frågan
komplieras, säger förbundet, inte bara
av hushållens olika utrustning utan
främst av familjernas olika storlek och
struktur.

Förbundets yttrande överensstämmer
alltså med utskottets uttalande om att
det är svårt att åstadkomma en realistisk,
ekonomisk bedömning av hemma-
kvinnornas arbetsinsats på grund av de
olika arbetsförhållandena och de många
och olika grupperna av hemarbetande
kvinnor. Dessutom är det, som jag förut
nämnde, kanske inte längre bara fråga
om husmoderns arbetsinsats utan i myc-
ket stor utsträckning också övriga fa-
miljemedlemmars.

Det är många faktorer som spelar in
när man skall bedöma det husliga ar-
betet, och det är många dolda värden
som är mycket svåra att få fram och rik-
tigt bedöma. En husmor kan göra flera
arbetsinsatser så att säga på en gång,
och det är svårt att bedöma hur lång
tid som kan åtgå för varje arbetsupp-
gift. Hur arbetet löper beror också myc-
ket på övriga familjemedlemmars in-
satser och på deras krav på husmodern,
hemmet och sin omgivning. Dessutom
är det också fråga om vilka utgifter för
hushållet som kan sparas in genom hus-
moderns arbete. Där kommer den rent
subjektiva bedömningen in beträffande
hur arbetsuppgifterna skötes, hur ve-
derbörande vårdar hemmet o. s. v. Re-
servanterna framhåller — och det gjorde
också fröken Højer i sitt anförande

— att det är omöjligt att ekonomiskt
värdera insatserna för barnen och triv-
seln i hemmet. Det är tur att reservan-
terna har stannat vid uppfattningen, att
man inte vill ha tabeller där man i
kalla siffror kan ange värdet av sådant
som tillgivenhet, moralbildning o. s. v.
Reservanterna erkänner således här
själva, att det finns mycket betydande
värden i hemmen, som man aldrig kan
bedöma riktigt realistiskt ekonomiskt.

Jag minns från min tid som företrä-
dare för hembiträdesorganisationen,
hur husmödrarna ständigt »slog ifrån
sig», när vi började tala om att föra in
arbetsvärdering i hemmen eller att så
att säga föra in en timplan för arbetets
utförande. Man sade ständigt: Kom inte
och förstör trevnaden i hemmet genom
att föra in kalla siffror och tabeller, som
skall värdera de olika familjemedlem-
marnas insatser! Och det ligger säkert
någonting i den bedömningen. Att hem-
met är en arbetsplats där man har myc-
ket svårt att överföra normer från andra
arbetsområden, framför allt när det gäl-
ler att värdera själva arbetsinsatsen.

Det är alldeles riktigt som man många
gångar framhållit, att när husmodern är
sjuk uppstår en förlust i hemmet. Det
blir inte något inkomstbortfall för hus-
modern — hon har inte betalt för sitt
arbete — men det uppstår ändå en förlust
för familjen därigenom att det blir
ökade kostnader. Man får kanske leja
människor, som skall uträtta det arbe-
te husmodern annars utför. Men detta
sker inte alla gånger. I de flesta fall
hjälpes väl de övriga familjemedlemmar-
na åt att klara arbetet i hemmet, när
husmodern är sjuk.

Beträffande ökade kostnader vid sjuk-
dom är det på samma sätt för en ensam-
stående. När en ensamstående kvinna,
som vid sidan av sitt förvärvsarbete skö-
ter sitt hem, tvättar sin tvätt, städar
o. s. v., blir sjuk, förlorar hon inte bara
sin arbetsinkomst. Hon gör också en
förlust genom att hon under sjukdomen
inte kan sköta sitt hem utan måste ha

Ekonomisk uppskattning av hushållsarbetet, m. m.

hjälp till detta. I de flesta fall blir det i så fall dyrare för den ensamma kvinnan att anskaffa hemhjälp. Samhället har ju ändå givit möjligheter för familjer att vid sjukdom få en ersättare för husmodern till en många gånger relativt billig penning.

Det är klart att allt vad vi kan göra själva är en vinst: om vi syr våra kläder, tvättar vår stortvätt och vårdar vårt hem själva. Den dag vi inte kan göra det, uppstår en förlust för oss. Det är samma förhållande om man är flera eller få i en familj eller om man är ensamstående.

Men jag tror att det är svårt att ta sådana värderingar som underlag för ett försäkringsstöd. Om man ser på husmödrarna i relation till andra grupper inom sjukförsäkringen, finner man att det finns grupper i mycket små inkomstlägen, som inte har möjligheter att vid sidan av sjukförsäkringen — grundpenningen eller den övriga sjukpenningen — ta någon frivillig försäkring, såsom husmödrar och studerande har möjligheter att göra. Om vi först tar grupp 1 med inkomster mellan 1 400 och 1 800 kronor, finner vi att hela denna grupp har endast 3 kronor, alltså grundpenningen. I grupp 2, från 1 800 till 2 400 kronor, blir det förutom 3 kronor i grundpenning 1 krona i tilläggs-sjukpenning, alltså 4 kronor om dagen. I grupp 3, mellan 2 400 och 3 000 kronor, får man 5 kronor, i grupp 4, mellan 3 000 och 3 600 kronor, får man 6 kronor. Grupp 5, mellan 3 600 och 4 200 kronor, får 7 kronor och grupp 6, som har mellan 4 200 och 5 000 kronor i inkomst, kommer upp till 8 kronor om dagen med både grundpenning och tilläggsförsäkring. Den som tillhör grupp 6 kommer alltså upp till samma dagsersättning som husmödrarna efter den 1 januari 1961 kan få, om de tar den frivilliga försäkringen.

När man nu skapat möjligheter för husmödrarna att ta en frivillig tilläggsförsäkring, som ger ända upp till 5

kronor om dagen med ett statligt stöd av 20 procent, anser vi från utskottets sida, att man bör se verkningarna av detta nya beslut. Vi vet ju att det är endast ungefär 10 procent av hemmafruarna, som har tecknat en frivillig försäkring vid sidan av de obligatoriska 3 kronorna. Man väntar nu med spänning på att se om det blir en större anslutning, när man får möjligheter till en högre tilläggsförsäkring.

Det är tämligen klart att en sådan värdering av hemarbetet, som motionärerna här föreslår, måste leda till olika resultat inom olika former av hushåll. Om man skulle ta reda på hur lång tid man använder för de enskilda arbetsmomenten och därefter försöka göra en ekonomisk bedömning, skulle vi väl komma till olika resultat. Man frågar sig då om det är reservanternas mening, att man också skall indela dessa grupper i olika sjukförsäkringsklasser allt efter de arbetsvärderingar man får fram. Om man vill ha värderingen av husmors arbete som bas för en frivillig försäkring tror jag man måste tänka sig en generell värdering, och då ligger det nära till hands att ta kostnaderna för lejd arbetskraft som utgångspunkt. Man vet ju vilken ersättning t. ex. en hemsyster har.

Husmödrarna har hittills visat ett ganska svalt intresse för den frivilliga försäkringen, en försäkring som skulle ge dem ett bättre ekonomiskt stöd vid sjukdom. Av denna anledning och med hänsyn till den utredning och arbetsvärdering som nu pågår rörande hemarbetet har utskottet ansett sig icke för närvarande böra föreslå någon särskild utredning av det slag som begärts i motionerna.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Fröken HÖJER (fp):

Herr talman! Av de båda senaste talarnas anföranden har framgått hur

Ekonomisk uppskattning av hushållsarbetet, m. m.

svårt det är att göra en ekonomisk värdering av husmors arbete. Den saken har vi heller aldrig förnekat.

Utskottets ärade talesman herr Wahrendorff avfärdade frågan med att här gäller det behovet av en uppskattning för att kunna bestämma bland annat sjukpenningens och förvärvsavdragets storlek och att det är en ekonomisk fråga hur mycket vi kan öka det ena och det andra. För den sakens skull behöver vi inte gå denna omväg med en uppskattning av husmors arbete. Vi reservanter delar emellertid inte den åsikten. Vi anser att vad vi här bör försöka få fram är en grund för värderingen av husmors arbete. Detta är av värde, fröken Sandell, inte minst för att husmödrarna skall få känna sin plats i de ekonomiska sammanhangen. Det är också av psykologisk betydelse för husmödrarna att känna, att även de gör en stor och värdefull insats.

Det gäller alltså här, fröken Sandell, att utreda vad det är för arbete som förekommer i ett hem, inte vem som utför de olika sysslorna i olika familjer. Frågan är i stället vad en husmors arbetsuppgifter i ett hem är värda — om det nu är hon som utför dem. Vad är det värt att kläderna tvättas och maten lagas? Hur mycket är det värt att husmor syr familjemedlemmarnas kläder? Ja, även det arbete som utskottet anser vara omöjligt att uppskatta men som är husmors allra viktigaste, nämligen barnens fostran, kan värderas.

För värderingen av alla dessa uppgifter som vilar på husmodern har det tidigare inte funnits några bestämda normer. Dem bör vi försöka få fram, och jag vidhåller att det är viktigt att få en sådan värdering. Jag tror också att det sker bäst, om en förutsättningslös utredning tillsättes för ändamålet, vilken får direktiv om vilka familjer — i städerna och på landsbygden, med ett eller flera barn o. s. v. — det gäller. Utredningen skall alltså inte arbeta med bara ett slags familjer utan ha fle-

ra alternativ att göra undersökningen om.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Jag hade tänkt säga något om de motiveringar som i reservationen anförts för en utredning av här föreslagen art. Men nu säger fröken Höjer att motiveringarna är helt andra än vad som står i utlåtandet och att det huvudsakligen är psykologiskt nyttigt för de stackars husmödrarna att få veta att deras arbete är värt något. I reservationen är motiveringen att få en saklig utredning till stånd eller — som det heter — »en mera realistisk grund» för bestämningen av sjukpenning, bidragsförskott, förvärvsavdrag och underhållsbidrag för husmödrar.

Om man studerar förevarande motion finner man att den är en motsvarighet till motionen om arbetsvärdering på det statliga området. Det är i båda fallen fråga om en arbetsvärdering, som man vill skall ligga till grund för ersättningar av olika slag, och man kan befara att vi även här har att göra med ett skenförsök att förbättra de socialpolitiska åtgärderna, denna gång för husmödrarna.

Man kan befara att motionen är ett sätt att avleda intresset från den sparsamhet som man annars har velat ådagalägga på det här fältet.

Jag frågar: Behövs det verkligen en utredning för att fastslå att bidragsförskottet är ytterst knappt? Behövs det en utredning för att fastslå att förvärvsavdraget inte räcker att helt täcka de extra utgifter som förvärvsarbetet medför? Både högern och folkpartiet har där utan utredning varit tvärsäkra på att förvärvsdraget bör vara högre. Behövs det en utredning för att klargöra att underhållsbidraget, där man fyller i med statliga pengar, är för litet? Högern ville inte ens att underhållsbidraget skulle få den storlek det nu har. Högern var helt motståndare till att

Ekonomisk uppskattning av hushållsarbetet, m. m.

man skulle fylla i med statligt bidrag där.

Beträffande sjukförsäkringen har högern den uppfattningen — såvitt den inte har ändrat sig nu — att de som yrkesarbetar och har inkomstbortfall vid sjukdom inte behöver sjukersättning under första veckan. Högern liksom folkpartiet har vidare den uppfattningen att varken pensioneringen eller sjukförsäkringen skall subventioneras med statliga pengar.

Vad är det då man vill göra egentligen när man kräver en bättre sjukförsäkring för husmödrarna? Detta hade folkpartiet med i sin valpropaganda. Jag berörde det under remissdebatten. De gav i sin valpropaganda en hel del löften om att de vill ställa det bättre för husmödrarna så att dessa vid sjukdom skulle få sådan ersättning från sjukförsäkringen att de kunde anställa någon i hemmet. Men när det kommer till kritan vill man bara att de som har råd att skaffa sig en frivillig försäkring skall få göra det. Vi vet ju att folk inte ens har utnyttjat de möjligheter som nu finns att på frivillig väg skaffa sig sådant försäkringsskydd. Vill man då verkligen att en husmor skall kunna ligga sjuk och få sina sysslor i hemmet skötta av en anställd, bör man väl gå andra vägar. Man bör väl inte rygga tillbaka därför att det kostar någonting eller rygga tillbaka på det sättet att man säger: Låt oss utreda vad detta arbete är värt. När man är övertygad om att husmoderns arbete är värt vad en hemhjälp kostar — jag känner inte till någon som skulle kunna säga annat — varför då inte fixera någon ersättning som motsvarar åtminstone utgiften för hemhjälp. Det kan absolut inte vara ett huvudintresse att göra en utredning — det kan naturligtvis vara av akademiskt intresse, av forskarintresse i allmänhet — men inte av intresse för att förbättra de sociala förmånerna för husmodern i hemmet genom socialpolitiska åtgärder.

I fråga om sjukförsäkringen är jag av samma uppfattning som herr Wahren-dorff, nämligen att om man skall ge husmödrarna i allmänhet ett verkligt skydd, måste man förbättra den obligatoriska sjukpenningen. Det kan hända att man även behöver ändra inställning på läkarhåll när det gäller sjukförsäkringen. Det är inte ovanligt att när en husmor konsulterar läkare, denne frågar: Kan ni diska när ni kommer hem? Ja, det kan jag väl, kanske patienten svarar. Då kan ni inte få full ersättning från sjukförsäkringen, ni kan inte ens få sjukpenningen på tre kronor, utan ni får endast halv sjukpenning. När den här reformen genomfördes deltog jag i debatten och sade, att om det visat sig att läkarna mer allmänt försöker göra gällande att en husmor kan klara sig med halv sjukpenning, bör vi helt enkelt avskaffa den halva sjukpenningen. Jag är nu inställd på att avskaffa den halva sjukpenningen. Jag är också inställd på att sjukpenningen på tre kronor bör höjas; i synnerhet för husmodrar med små barn skulle jag vilja att den höjs. Ty en husmor kan inte uppskjuta sitt arbete med barnen tills hon blir frisk igen. Behovet av hjälp för arbetet med barnen är mer påtagligt än i fråga om annat husligt arbete. Då husmodern inte kan sköta barnen måste hon få ersättare omedelbart.

Det skulle vara intressant att höra vad folkpartiet menar med att göra bidragsförskottet mer realistiskt, att göra sjukförsäkringen mer realistisk o. s. v. Jag efterlyste en förklaring under remissdebatten, och jag efterlyser den nu också. Ty om man vill ha en utredning bör man väl, åtminstone när utredningen startar, veta någonting om vart man syftar. Det står klart i utskottsutlåtandet att man syftar att förbättra de sociala förmånerna — för det står också högern — men man drar sig undan om det gäller att realistiskt verkställa detta. Fröken Höjer var redan på reträtt när hon sade, att det hela var en psyko-

Ekonomisk uppskattning av hushållsarbetet, m. m.

logisk fråga. Det skulle vara intressant att få mer konkreta uppgifter om vad man menar och om vad man är beredd att göra, eller om man bara för att komma ifrån hela bekymret säger att vi skall utreda frågan.

Fröken HÖJER (fp):

Herr talman! Jag talar om olämpligheten av en klumpmässig uppskattning av husmödrarnas arbete, när denna klumpmässiga uppskattning skall läggas till grund för så viktiga saker som t. ex. en höjning av förvärvsavdraget.

Hur har folkpartiet utan vidare kunnat anse att förvärvsavdraget skall höjas utan att vi får en ordentlig värdering av husmödrarnas arbete? Jo, därför att även den allra enklaste lilla värdering av husmoderns arbete talar om för oss alla att vi utan vidare kan höja det till 3 000 kronor med utgångspunkt från värdet av arbetet i hemmet.

Frågan om den ändring av de sociala förmånerna som fru Eriksson i Stockholm berörde i en så hetsig ton är en sak som givetvis kommer att tas upp när denna utredning är klar. Precis som fallet var med en av de frågor vi diskuterade tidigare i dag får man här successivt ändra beloppen. När man nått ett visst resultat får man göra de höjningar som det finns ekonomiska möjligheter att göra. Det är ingen som menar att man i detta eller i andra liknande fall ögonblickligen skall göra en ändring. Men man kan få något fast att stå på för kommande bedömningar av hur stora de sociala förmånerna bör vara. I brist på utredning får vi själva uppskatta det.

Fru Eriksson talade också om en läkare som frågade patienten om hon orkade utföra sitt arbete. Till detta vill jag säga att det är läkarens sak att bedöma om patienten kan arbeta eller inte. Om en och annan läkare inte gör som han borde i det avseendet, så har det inte med denna fråga att göra. Det är läkaren som skall bedöma om mitt tillstånd

är sådant att jag inte bör sköta mitt arbete i hemmet. Patienten skall inte tillfrågas om hon orkar eller inte — det är alldeles uppåt väggarna. Och det är ingenting att dra upp i denna diskussion.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Fröken Höjer erkänner att det inte behövs den allra minsta lilla undersökning för att man skall kunna yrka på högre förvärvsavdrag. Nej, och jag anser inte heller att det behövs den allra minsta lilla undersökning för att man skall kunna förbättra bidragsförskottet, för att man skall kunna förbättra underhållsbidraget och för att man skall kunna få en annan konstruktion av sjukförsäkringen. Den motiveringen för en undersökning av husmödrarnas arbete bortfaller alltså. Där ligger vi så långt efter, att det inte behövs någon utredning. Med det rent psykologiska kan det vara en annan sak, men man har dock tryckt på dessa ting, och det är dessa ting som folkpartiet i valrörelsen sagt sig vara så angeläget om att förbättra. När man säger att man vill förbättra dem och att det är därför man vill ha en undersökning men nu påstår, att en undersökning inte är till för att förbättra dem, vad blir det då kvar till slut av viljan att förbättra? Först kunde man göra det utan undersökning, sedan skulle man ha en undersökning, men nu behövs den för något annat. Jag vill ha ett konkret besked.

Fröken HÖJER (fp):

Herr talman! Det konkreta beskedet är redan givet: Vi vill förbättra successivt. Utredningen tar tid. Vi vill ha ett verkligt underlag för de förbättringar vi föreslår.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara

Arbetstidsreglering inom den yrkesmässiga biltrafiken, m. m.

med övervägande ja besvarad. Herr Jacobsson i Tobo begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 60, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen av fru Hamrin-Thorell m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Jacobsson i Tobo begärde dock rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 115 ja och 60 nej, varjämte 14 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 21**Arbetstidsreglering inom den yrkesmässiga biltrafiken, m. m.**

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 62, i anledning av väckt motion om arbetstidsreglering för personal inom den yrkesmässiga biltrafiken, m. m.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade

Herr EKSTRÖM i Iggesund (s):

Herr talman! I det utlåtande som här föreligger har andra lagutskottet behandlat en motion, som syftar till att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skall hemställa om en utredning rörande

de arbetstidens reglering för personal i den yrkesmässiga biltrafiken och för lastbilschaufförer inom industri och handelsföretag, vilken skulle vara avpassad efter numera rådande förhållanden.

Det är med stor tillfredsställelse vi motionärer kan konstatera, att utskottet har förstått motionens innebörd. Jag vill av skäl, som jag närmare skall redogöra för, särskilt betona, att utskottet har förstått innebörden och att det instämmer i de synpunkter vi har framfört, nämligen att de bestämmelser vi har på detta område rörande arbetstiden för förare i biltrafik företer vissa brister såväl beträffande lagstiftningens tillämpning som innehållet däri. Utskottet delar därför helt vår uppfattning, att det förhållandet, att den tid som nu är bestämd för vila och rekreation genom att emellanåt normalt långa tjänstgöringspass splittras i flera inställelser, måste bli föremål för utredning. Utskottet har emellertid erfarit att Kungl. Maj:t den 22 november 1957 uppdragit åt statens trafiksäkerhetsråd att verkställa en utredning och inkomma med förslag på de ändringar som utredningen kunde finna erforderliga. Det är nu att hoppas att utskottet har rätt när det säger, att enligt vad det inhämtat, skall denna utredning föreligga klar före innevarande års utgång. Av denna anledning anser sig utskottet inte kunna tillstyrka en separat utredning, men det vill likväl att riksdagen i anledning av motionen i skrivelse till Kungl. Maj:t som sin mening ger till kända vad utskottet anfört. Utskottet anser nämligen att motionen innehåller vissa problemställningar, som näppeligen kommer att bli föremål för trafiksäkerhetsrådets behandling.

Det kunde för vår del vara nog med detta, om inte ett av remissyttrandena till sitt innehåll vore av sådan art, att det inte kan förbigås med tystnad. Tillfälle har beretts Svenska arbetsgivare-

Arbetstidsreglering inom den yrkesmässiga biltrafiken, m. m.

föreningen att avge yttrande över motionen, och föreningen har gjort detta på det sättet, att den uppdragit åt en organisation, som sorterar under Svenska arbetsgivareföreningen, nämligen Biltrafikens arbetsgivareförbund, att avge yttrandet. Det har skett på ett sätt, som är överraskande för många parter.

Förbundet hyser ingen som helst förståelse för motionens berättigande och i sitt nit att tillvarata något som förbundet tror är ett arbetsgivarintresse, gör det sig skyldigt till påståenden om och förvanskningar av motionens innehåll, vilka inte kan få stå oemotsagda för framtiden.

Huvudtemat i Biltrafikens arbetsgivareförbunds yttrande är, att vi motionärer skulle ha missuppfattat den nuvarande lagstiftningen. Vi har talat om alltför långa tjänstgöringspass. Det har i remissyttrandet tolkats så, att vi icke kunnat skilja på tjänstgöringspass och tjänstgöringstid. När vi säger att lagstiftningen medger, att man under en sammanhängande period av sju dygn kan tillåta endast sju timmars nattvila två gånger under denna period och att följaktligen tjänstgöringspasset kan uppgå till 17 timmar, påstås detta vara en feltolkning. Nej, det är ingen feltolkning. Tjänstgöringspasset kan uppgå till 17 timmar, men givetvis kan arbetstiden inte bli lika lång.

Vi finner det egendomligt att Arbetsgivareförbundet inte med ett ord nämner den obestriddliga förslitning av personalen såväl fysiskt som psykiskt som nu förekommer. Vi beskylls för att dra förhastade slutsatser rörande den alltmer ökade trafikhetens inverkan på olycksfallsfrekvensen. Förbundet argumenterar här på så sätt att det påstår, att de fordon, som i dag färdas på vägarna, genom nykonstruktioner, tekniska anordningar och successiva förbättringar har blivit allt mera lättmanövrerade och att de därför inte skulle vara till så stor fara.

Jag skulle tro att de människor som

sysslar med trafiksäkerhetsfrågor studerar inför detta uttalande, ty det är väl just därför att vi har fått fordon, som är så tekniskt utrustade, att de kan komma upp i dagens höga hastigheter, som vi har dessa trafiksäkerhetsproblem. Man skulle kunna säga, att när vi på 1920-talet hade bilar, som möjligen kunde pressas till en hastighet på 50—60 kilometer i timmen, var väl inte riskerna så stora, om vi bortser ifrån att man ibland av motorljudet kunde få den uppfattningen, att de var färdiga att lyfta som flygplan.

Man talar även om långtradartrafiken, och denna är inte heller något bekymmer för Biltrafikens arbetsgivareförbund, som säger att långtradarna färdas vid sådana tidpunkter på dygnet, då övrig trafik är minimal. I ordet långtradartrafik ligger givetvis att man färdas nattetid, kanske trettio, fyrtio eller femtio mil. Men det skulle vara ganska egendomligt om denna trafik skulle kunna förläggas till några timmar, kanske mellan klockan 0.00 och 3.00. De som färdas på våra riksvägar möter dessa karavaner redan tidigt på kvällarna och sent på morgnarna.

Vi vågar i motionen påstå, att de här berörda yrkesgrupperna har arbets- och tjänstgöringsförhållanden, som saknar motsvarighet inom många andra områden i arbetslivet. Remissorganet har här inte kunnat citera riktigt, utan man vill i detta läsa in att vi velat säga, att detta saknar motsvarighet inom andra områden. Man glömmer ordet »många». Därmed vill man alltså ha sagt, att motionärerna skulle vara fullständigt okunniga om vad de här talar om.

Med hänsyn till detta är vi motionärer synnerligen glada över att andra lagutskottet har förstått motionens innebörd, och vi vill tillägga att det är lika tillfredsställande att man, såvitt vi kan förstå, inte har tagit den minsta hänsyn till vad Biltrafikens arbetsgivareförbund anfört. Jag vill till sist en-

Utjämning mellan församlingarna av kostnaderna för byggande och underhåll av kyrka

dast tillägga, att Landsorganisationen inte bara instämt i motionens yrkande om en utredning, utan ansett sig böra tillägga, att man bestämt vill tillstyrka en utredning. Landsorganisationen har tidigare, d. v. s. den 15 september 1958, gjort samma hemställan till Kungl. Maj:t, varför man tydligen, liksom vi motionärer, inte ägt kännedom om det visserligen begränsade uppdrag som trafiksäkerhetsrådet redan ett år tidigare hade erhållit.

Herr talman, jag har ansett det vara nödvändigt för oss motionärer att framföra dessa synpunkter, och jag har intet annat yrkande än om bifall till andra lagutskottets förslag.

Vidare anfördes ej.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 22

Utjämning mellan församlingarna av kostnaderna för byggande och underhåll av kyrka

Föredrogs tredje lagutskottets utlåtande nr 30 i anledning av motioner om utjämning mellan församlingarna av kostnaderna för byggande och underhåll av kyrka.

Sedan utskottets hemställan föredragits anförde

Herr LARSSON i Julita (s):

Herr talman! I egenskap av närmast ansvarig för den motion, som nu skall behandlas, vill jag gärna göra några små randanmärkningar och reflexioner i anslutning till det föreliggande utskottsutlåtandet. I den mån kammaren anser att motionärerna, som har fått sina önskemål så pass väl tillgodosedda som här är fallet, borde avhålla sig från att uppta kammarens tid, vill jag redan inledningsvis betyga att jag har stor förståelse för en sådan uppfattning. När jag emellertid oaktat denna omständighet dristat mig att ta till orda, har det

varit inte minst för att få framföra mitt eget och, som jag förmodar, även medmotionärernas tack för den grundliga och omsorgsfulla behandling vår motion erhållit av utskottet.

Jag tycker vidare att vi motionärer har all anledning att vara tillfredsställda med det resultat, som utskottet har kommit till, liksom vi även med tacksamhet men utan någon självförhävelse kan inregistrera såväl utskottets som de berörda remissinstansernas uttalande, att motionen berör ett mycket viktigt problem.

Visserligen har såväl utskottet som vissa av de hörda remissinstanserna försett en del av det i motionen anförda med vissa små frågetecken, men jag skall, herr talman, för mitt vidkommande inte förlänga denna överläggning med att ingå på alla dessa frågeställningar. Jag förutsätter nämligen, att de problem som inryms i motionen enligt utskottets hemställan skall bli belysta av 1958 års skatteutjämningskommitté. Det väsentliga är enligt min uppfattning att denna fråga blir föremål för utredning, som utskottet har föreslagit. Ett resonemang om vissa detaljer tror jag vore ganska ofruktbart vid denna tidpunkt.

I själva huvudfrågan vill jag emellertid gärna ur tredje stycket av utskottets utlåtande citera följande: »Det föreliggande materialet ger klart belägg för motionärernas påstående, att utdebiteringen för kyrkliga ändamål i vissa, företrädesvis smärre församlingar är oproportionerligt hög. I så gott som samtliga remissyttranden har också vitsordats, att i motionerna berörts ett problem, vars lösning är i hög grad angelägen.» Därefter fortsätter utskottet: »Behovet av åtgärder kan emellertid enligt utskottets mening icke rätt bedömas utan kännedom om det totala skattetrycket i de kommuner, där vederbörande församlingar är belägna.»

Pastoratsförbundet synes ha givit ut-

Utjämning mellan församlingarna av kostnaderna för byggande och underhåll av kyrka

tryck åt en liknande uppfattning. För egen del vill jag inte bestrida, att kännedom om det totala skattetrycket kan vara erforderlig för ett rättvist bedömande av frågan huruvida utjämningsbidrag skäligen bör utgå i överensstämmelse med vad som skisserats i vår motion. När jag har gjort detta medgivande, är jag emellertid angelägen om att omedelbart tillägga, att det är ytterligare ett par omständigheter som härvidlag måste uppmärksammas och som enligt min mening bör tillåtas att i detta sammanhang väga minst lika tungt som hänsynen till det totala skattetrycket. Dessa omständigheter är kommunens och församlingens ekonomiska status uttryckt i antal skattekronor per invånare samt den kommunala standard som kan åstadkommas med en viss beslutad skattebelastning. Ett eftersträvansvärt mål bör enligt min mening vara, att en medborgare i detta land i möjligaste mån kan få samma kommunala standard för samma skattesats, oavsett var han bygger och bor. Vi har i vår motion påvisat spänvidden mellan församlingarnas uttaxering för kyrkliga ändamål och framhållet, att en församling — som för övrigt har en aktad ledamot i denna kammare — redovisat en debiteringssats på 3: 80 per skattekrona. Hur denna församling inom samma totala skattetryck skall kunna åstadkomma en kommunal standard som är likvärdig med vad som kan åstadkommas inom en församling, där uttaxeringsbehovet för kyrkliga ändamål inte är mer än en fjärdedel eller en femtedel av dessa 3: 80, eller kanske ännu mindre, är en sak, herr talman, som inte jag begriper. Jag förutsätter naturligtvis att alla, både församlingar och kommuner, är väl skötta.

I detta sammanhang vill jag även gärna erinra om utskottets redovisning av att motionärerna framlagt resultatet av en undersökning rörande 40 församlingar, vilkas kyrkor under senare år restaurerats. En av dessa kyrkorestau-

reringar har medfört en kostnad som, om den skattefinansierats till 25 procent och återstående 75 procent upplånats som 20-årigt annuitetslån mot 6 procent ränta, på grund av annuiteten på detta lån föranleder ett extra utdebiteringsbehov på 2: 56 per skattekrona under hela 20-årsperioden vid oförändrat antal skattekronor. Efter samma beräkningsgrund blir medeltalet av det ökade utdebiteringsbehovet för dessa församlingar 41 öre per skattekrona. Att med denna av kyrkobyggnadsskyldigheten föranledda extra belastning på församlingens ekonomi kunna hålla en med andra församlingar jämförbar kommunal standard med samma uttaxering torde inte gärna vara möjligt. Därest någon vill göra gällande att dessa kyrkorestaureringar måhända kunnat göras mindre kostnadskrävande, så är det väl inte uteslutet att viss besparing kunnat göras i något fall. I stort sett torde det emellertid förhålla sig på det viset, att har en församling funnit sig föranlåten att fatta beslut om kyrkorestaurering, så är det sedan andra myndigheter som i mycket väsentliga delar bestämmer hur denna restaurering skall genomföras.

I reciten till utskottets utlåtande redovisas även att motioner med här jämförbart eller liknande innehåll varit föremål för behandling vid 1958 års kyrkomöte och att dessa motioner då hänvisats till kyrkomötets utredningsnämnd. Av denna utskottets redovisning framgår, att utredningsnämnden beträffande den kontroversiella frågan om utjämning av kyrkorestaureringskostnader över kyrkofonden bl. a. uttalat, att företagna undersökningar rörande kyrkofondens uppkomst och natur, »fört nämnden in på tanken att man här kunde finna visst skäl för anslag ur kyrkofonden för nu ifrågavarande ändamål». Till detta citat vill jag — för att inte bli för långrandig — ur den intressanta debatt som förekommit i denna fråga vid 1958 års kyrkomöte endast citera en lös-

ryckt mening ur ett anförande av doktor Ove Hassler, som efter utförlig argumentering enligt protokollet sagt följande: »Jag vågar alltså fastslå att det inte är något tvivel om att kyrkans byggnad principiellt är ett lika legitimt ändamål för kyrkofonden som prästlön.»

Sammanfattningsvis skulle jag vilja hänvisa till de skäl för yrkandet om utredning av denna fråga som vi anført i vår motion och till dessa skäl ytterligare lägga vad som härutinnan framkommit såväl under remissbehandlingen som genom vad utskottet anført. Det är min förhoppning att detta för många församlingar utomordentligt betydelsefulla och, jag vågar påstå, för oss alla icke minst ur rättvisesynpunkt synnerligen angelägna spörsmål skall kunna erhålla en tillfredsställande och god lösning inom en icke alltför avlägsen framtid. Med uttalande av denna förhoppning ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Vidare yttrades ej.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 23

Åtgärder för att öka beståndet av lax

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande nr 39, i anledning av väckta motioner om åtgärder för att öka beståndet av lax.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid

Herr HEDIN (h):

Herr talman! Jag vill bara helt kort motivera min blanka reservation till detta utskottsutlåtande.

Den fråga det här gäller är av utomordentligt stor betydelse för såväl yrkes- som binärings- och fritidsfisket. Våra vattendrag utnyttjas i allt snabbare takt för vattenkraftsändamål. Senast i dag har vi genom pressen fått en presentation av vattenfallsstyrelsens plan för

Åtgärder för att öka beståndet av lax

utbyggnad av Stora Lule älv. Det är för fiskets del av stor betydelse, att man snabbt kan få en redovisning av den inventering som pågår genom fiskeristyrelsens försorg. I debatten för och emot en utbyggnad av våra vattendrag bör också konsekvenserna för fiskets del vara helt klarlagda.

Det är inte bara ett naturvårdsintresse att vi får behålla en del vattendrag orörda, utan det är i högsta grad också ett fiskets intresse. Visserligen blir kraftverksintressenterna genom vattendomstolarna ålagda att vidtaga vissa kompensationsåtgärder, men man saknar ännu möjlighet att bedöma, hur stor effekt dessa åtgärder har. Det torde i varje fall vara alldeles uppenbart, att de inte helt kan ersätta den naturliga produktionen. Dessutom försvinner en hel del förnämliga sportfiskevatten.

Att det fortfarande finns förutsättningar för en naturlig lek visar det just nu goda fisket efter lax i Östersjön. Det är mycket god tillgång på smålax mellan tre och fem kilo, som kom ut förra våren som så kallad smolt och tack vare den varma sommaren växte till alldeles särskilt snabbt. Det fiske som kan bedrivas i Östersjön på just denna årgång är av den allra största betydelse för yrkesfisket, i synnerhet som strömmingsfisket tidvis varit mycket dåligt.

Man har beräknat att en fjärdedel av laxproduktionen kommer från Torne älv, och det visar att det måste betyda oerhört mycket för laxbeståndet, om denna eller andra älvar helt stänges genom kraftverksbyggnader.

Jag hade hoppats att utskottet i sitt utlåtande hade betonat frågens stora vikt och uttalat sig för att den av fiskeristyrelsen ledda inventeringen avslutas snabbt. Att så inte blev fallet är den närmaste anledningen till min blanka reservation. Å andra sidan vill jag gärna tro, att mina synpunkter, även om det inte är utsagt direkt i utskottsutlåtandet, ändå i stor sett delas av ledamöterna.

Jag har, herr talman, inget yrkande.

Interpellation ang. ingivandet av förteckningar till arkivmyndigheterna — Interpellation ang. överläggningar mellan regeringen och representanter för småföretagsamheten och jordbruket om den ekonomiska politiken

Herr Nilsson i Bästekille (h) instämde häri.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 24

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande nr 40, i anledning av väckt motion om utredning angående områden för trålfiske vid ostkusten.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 25

Herr TALMANNEN yttrade:

Beträffande plena i nästa vecka får jag meddela följande.

Plena hålles, om intet oförutsett inträffar, tisdagen den 22 november kl. 16.00 (bordläggningsplenium), onsdagen den 23 november kl. 14.00 (arbetsplenium) och fredagen den 25 november kl. 14.00 (bordläggningsplenium).

§ 26

Interpellation ang. ingivandet av förteckningar till arkivmyndigheterna

Ordet lämnades på begäran till

Fröken KARLSSON (h), som anförde:

Herr talman! Arkivstadgan och med den sammanhängande författningar ger regler för hur myndigheternas arkiv skall vara omsorgsfullt vårdade. Beträffande landstingens och kommunernas arkiv gäller dock särskilda bestämmelser i kommunallagarna.

I arkivstadgan föreskrives bl. a.

1. För arkivens vård svarar myndigheterna själva, och för arkiv av större omfattning skall inom myndigheten utses en arkivvårdare.

2. En arkivförteckning skall upprättas över arkivbeståndet.

3. Ett årligt fullständigande av arkivförteckningen skall ske.

4. En s. k. tilläggsförteckning skall upprättas vart tionde år — alla »1»-år — med början 1911.

5. Arkiv- och tilläggsförteckningar skall inges till arkivmyndigheterna.

Den viktiga uppgiften att övervaka tillämpningen av gällande arkivförteckningar tillkommer arkivmyndigheterna med riksarkivet som högsta myndighet samt dessutom landsarkiven och krigsarkivet.

I tilläggsförteckningen till arkivstadgan finns specificerade regler för hur en arkivförteckning skall vara uppställd. Där ges också regler för hur arkiven skall ordnas så att de så nära som möjligt rättar sig efter och återger myndighetens verksamhet. Då det förekommit uppgifter om att arkivvården på vissa håll inte sköts på ett tillfredsställande sätt, skulle det vara av intresse att erhålla uppgift om i vilken omfattning myndigheterna verkligen efterlever arkivförteckningarnas bestämmelser om arkivvård. En bild, om också mycket begränsad, av det faktiska läget torde kunna erhållas genom en summarisk sammanställning över antalet myndigheter, som ingivit arkiv- och tilläggsförteckningar.

Åberopande det anförda får jag hemställa om kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet få ställa följande fråga:

Vill herr statsrådet lämna kammaren redogörelse för i vilken utsträckning myndigheterna fullgjort skyldigheten att till arkivmyndigheterna inge förteckningar och tilläggsförteckningar över sina arkiv?

Denna anhållan bordlades.

§ 27

Interpellation ang. överläggningar mellan regeringen och representanter för småföretagsamheten och jordbruket om den ekonomiska politiken

Herr HANSSON i Skegrie (cp) erhöll på begäran ordet och yttrade:

Interpellation ang. överläggningar mellan regeringen och representanter för småföretagsamheten och jordbruket om den ekonomiska politiken

Herr talman! Det är av stor betydelse att regeringen håller goda kontakter med representanter för näringslivet. Detta gäller inte minst i fråga om småföretagsamheten och jordbruket, d. v. s. de delar av näringslivet som haft de största svårigheterna med den hårda kreditpolitiken. Det skärpta konkurrensläget och anpassningen till stormarknaderna medför ju också problem, som i många avseenden torde bli svårast att bemästra för de mindre företagen.

Inom de närmaste dagarna skall — enligt vad som meddelats i pressen — en konferens mellan representanter för regeringen och näringslivet om den ekonomiska politiken m. m. äga rum å Harpsund, statsministerns hedersbostad. Ett 30-tal representanter för näringslivet skall delta — representanter för LO, TCO, KF, Arbetsgivareföreningen, Industriförbundet och ett antal storindustrier. Överläggningen har efter högt föredöme betecknats som en toppkonferens. Sådana kontakter är givetvis av stort värde för såväl regeringen som de delar av näringslivet som beretts tillfälle att delta. Bland deltagarna finns emellertid inte representanter för småföretagsamheten och jordbruket, vilket föranlett förvåning.

Det kan ju inte gärna bestridas, att småföretagsamheten och jordbruket är mycket väsentliga delar av vårt näringsliv. Konjunkturerna, EFTA och det skärpta konkurrensläget är — såsom jag redan framhållit — företeelser som angår inte minst dessa företags inriktningar. Det skulle därför enligt min mening vara av stort värde för såväl regeringen som näringslivet om representanter för småföretagsamheten och jordbruket finge tillfälle till överläggningar med regeringen om den ekonomiska politiken. De förhandlingar som föres mellan jordbrukets förhandlingsdelegation och statens jordbruksnämnd rör andra problem än de som torde

komma att behandlas på ifrågavarande konferens.

De överläggningar, som i olika frågor hållits å Harpsund, torde ha varit av stor betydelse för regeringen i dess strävan till kontakter med olika organisationer och institutioner i samhälle och näringsliv. Men naturligtvis har jag inte anledning att diskutera denna fråga i detta sammanhang. Corps de logiet vid Harpsund med flygelbyggnader och paviljonger samt tillhörande park och trädgård har enligt testamentets föreskrifter upplåtits till den fungerande statsministern. Tanken har ju härvid bl. a. varit, att statsministern skulle ha tillfälle att som gäster mottaga sina regeringskolleger och andra personer, med vilka han önskar sammanträffa. Det väsentliga synes mig i detta fall vara — oberoende av platsen — att överläggningar kommer till stånd mellan regeringen och representanter för småföretagsamheten och jordbruket om framför allt den ekonomiska politiken.

Med anledning av vad jag här har anfört anhåller jag om kammarens tillstånd att till hans excellens statsministern rikta följande fråga:

Avser Eders Excellens att inbjuda representanter för småföretagsamheten och jordbruket till överläggningar om den ekonomiska politiken?

Denna anhållan bordlades.

§ 28

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 356, till Konungen i anledning av väckt motion rörande anordnande av skollokaler i bostadshus.

Vidare anmäldes och godkändes riksdagens kanslis förslag dels till riksdagens skrivelse till Konungen:

nr 363, angående val av en fullmäktig i riksgäldskontoret med suppleant; dels ock till riksdagens förordnanden:

nr 364, för herr Karl Torsten Fredriksson att vara fullmäktig i riksgäldskontoret; och

nr 365, för herr Olof Walfrid Wiklund att vara suppleant för en fullmäktig i riksgäldskontoret.

§ 29

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 16.49.

In fidem

Sune K. Johansson